

Leda för läsutveckling

EN PRAKTISK HANDBOK FÖR SKOLANS HUVUDMÄN

INGRID THULIN OLANDER
MARIE ÅKERLUND

Näringslivets
skolforum
SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Näringslivets skolforum är ett initiativ från Svenskt Näringsliv för att stärka Sveriges kompetensförsörjning och förbättra kunskapsresultaten i svensk skola. Syftet är att erbjuda en arena för ökad probleminsikt, förutsättningslös dialog, internationell utblick och erfarenhetsutbyte.

Läs mer på svensktnaringsliv.se/skolforum.

Leda för läsutveckling
En praktisk handbok för skolans huvudmän

Författare

Ingrid Thulin Olander
Marie Åkerlund

Näringslivets Skolforum, Stockholm
September 2025

Formgivning och omslag av Stockholm Kreativism AB

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Rapportens upplägg	7
Läsundervisningen behöver förbättras	9
Ett systemfel i utbildningskedjan	10
Lärarytbildningen ger otillräckliga kunskaper om läsundervisning	12
Delat ansvar på alla nivåer	13
Huvudmannens roll och ansvar	15
Ledarskap för ökad läsförmåga	16
Första stegen mot förbättrad läsundervisning	18
Sex nyckelområden som lyfter läsförmågan	21
Nyckelområde 1: Ordinarie läsundervisning	24
Nyckelområde 2: Kartläggning	31
Nyckelområde 3: Stödinsatser	40
Nyckelområde 4: Beslut utifrån resultatanalys	45
Nyckelområde 5: Kompetensutveckling	56
Nyckelområde 6: Samarbete och samverkan	64
Processöversikt	69
Steg för steg, från ord till handling	72
<i>Språka Lund</i>	77
Vad varje huvudman bör veta om <i>Science of reading</i>	97
Referenser	108

Sammanfattning

Att stärka elevers läsförmåga är en av skolans allra viktigaste uppgifter. Vad som inte är lika känt är att läsundervisningen kan utformas så att 95 % av eleverna läser på årskursförväntad nivå när de lämnar lågstadiet (Moats, 2020 och Al Otaiba m. fl., 2009). För att nå hit behöver alla nivåer i skolans styrkedja axla ett större ansvar för elevernas läsutveckling, höja förväntningarna på hur långt eleverna kan nå och utforma en så effektiv läsundervisning som möjligt genom att verka för att evidensbaserade metoder används i klassrummen. Denna rapport fokuserar på huvudmannens roll och är skriven i form av en praktisk handbok. Den vänder sig till alla som leder och organiserar skolverksamhet på huvudmannanivå och ger konkret vägledning i hur evidensbaserad undervisning kan åstadkommas. Med ett ledarskap som sätter tydlig riktning, stöttar med gemensamma mål och strukturer samt följer upp utvecklingen på ett systematiskt sätt, kan huvudmän stötta betydligt fler elever att nå den läsförmåga de behöver och har rätt till för att kunna lyckas i skolan och vidare i livet.

Utifrån sex nyckelområden presenteras grunden för ett framgångsrikt utvecklingsarbete för att stärka läsundervisningen: ordinarie läsundervisning, kartläggning, stödinsatser, beslut utifrån resultatanalys, kompetensutveckling samt samarbete och samverkan. Under avsnittet Språka Lund presenteras ett exempel på framgångsrikt utvecklingsarbete på huvudmannanivå från Lunds kommun. Erfarenheterna bekräftar att det går att åstadkomma betydande förbättringar i både undervisningens kvalitet och elevernas läsresultat med begränsade resurser, när hela organisationen arbetar mot samma mål. Med utgångspunkt i gemensamma modeller så som *Simple view of reading*, kartläggningsverktyg och evidensbaserade metoder har tydliga förbättringar i såväl avkodning som språkförståelse uppnåtts inom en treårsperiod. Framgångsfaktorer har varit långsiktighet och en tydlig styrning och riktning utifrån vetenskaplig grund från huvudmannens sida.

Vidare innehåller avsnittet *Vad varje huvudman bör veta om Science of reading*, en kort kunskapsöversikt om hur barn lär sig läsa, vad som kännetecknar en evidensbaserad läsundervisning och vad elever som inte hänger med i läsutvecklingen behöver för att komma ifatt. Kännedom om denna vetenskapliga grund är avgörande för att huvudmän ska kunna fatta välgrundade beslut, ge rätt förutsättningar för skolornas arbete och för sätta en tydlig riktning för utvecklingsarbetet.

Det är vår bestämda åsikt att om fler huvudmän arbetar i enlighet med de metoder som beskrivs i denna handbok kommer fler elever få en stark start i sin läsutveckling, vilket ger stora vinster för individen, skolan och samhället i stort. Skolans viktigaste uppgift är att lära alla elever att läsa. Att vi varje år har elever som lämnar grundskolan utan tillräckliga läsfärdigheter för samhällets krav, är sannolikt det svenska samhällets största misslyckande. Detta inte minst då vi vet från forskning att med rätt undervisning kan 95 % av eleverna nå en god läsförmåga redan när de lämnar lågstadiet. Detta innebär att eleverna i slutet av årskurs 3 kan läsa med flyt, förstå vad de läser och är redo för att använda läsningen som ett verktyg för det fortsatta lärandet under återstoden av grundskolan.

Tyvärr ser dagens svenska verklighet annorlunda ut. Ungefär 20 % av eleverna i Sverige har svårigheter med att avkoda i slutet av lågstadiet. Det innebär att i varje klass idag går i snitt 5–6 elever som inte uppnår en tillräcklig nivå i läsförmåga och därmed får klart sämre chanser att utveckla sin språkliga förmåga, lyckas i skolan, delta i samhället och forma sin framtid. Om målet på 95 % uppnåddes i samtliga huvudmannaområden skulle det i praktiken innebära att endast en till två elever per klass inte når åldersadekvat nivå. Detta är en väsentlig skillnad, inte bara i statistik utan framför allt för varje enskild individs livsvillkor.

Därför är det välkommet att det finns en alltmer intensiv diskussion om hur vi kan lyfta läsundervisningen. Det finns nu flera förslag som kan lyfta läs- och skrivundervisningen i svensk skola bland annat om en reformerad lärarutbildning (SOU 2024:81) och – inte minst – nya läro- och kursplaner (SOU 2025:19). Men vi menar att det inte finns någon anledning att vänta: varje lärare, skola och skolhuvudman kan förbättra sin läs- och skrivundervisning redan idag. Här menar vi att Sveriges skolhuvudmän har ett särskilt ansvar. Det är dessa som har i uppdrag att organisera den undervisning som bedrivs i landets över 4 500 grundskolor¹.

Denna handbok ger konkreta verktyg för att stärka organisationens läsundervisning, så att fler elever lämnar lågstadiet med den starka läsförmåga de behöver för att lyckas, både vidare i skolan och i livet. Med rätt arbetssätt och metoder, tydliga strukturer och ett gemensamt mål kan vi skapa förutsättningar för att alla elever ska nå sin fulla potential som läsare. Det är på huvudmannanivå som grunden läggs för verklig och hållbar förändring. Denna rapport är utformad som en praktisk handbok för huvudmän som vill stärka och utveckla organisationens arbete med att stärka elevers läsförmåga.

¹ Merparten av eleverna (cirka 85 %) går någon av de över 3 800 kommunala grundskolor som drivs av någon av landets 290 kommuner. Det finns också ungefär 800 fristående skolor som drivs av cirka 550 enskilda skolhuvudmän (Skolverket).

Genom gemensamma strukturer som stöttar skolledare och lärare och genom att systematiskt stärka läsundervisningen med evidensbaserade metoder, kan vi skapa en effektiv och likvärdig undervisning, även när elevernas utgångsläge ligger långt från målet. Den tilltänkta målgruppen för handboken är alla som arbetar i ledningsposition för skolverksamheter på huvudmannanivå men kan även vara av intresse för skolpolitiker, skolledare eller personer som arbetar med utvecklingsarbete av läsundervisning på övergripande nivå. Att stärka elevers läsförmåga kräver ett tydligt och långsiktigt ledarskap på huvudmannanivå. Det innebär att prioritera läsutvecklingen, formulera konkreta mål, främja evidensbaserad undervisning och systematiskt följa upp skolornas arbete. Denna handbok ger en samlad bild av hur ett strategiskt och målinriktat förbättringsarbete kan organiseras. Här lyfts centrala nyckelområden för god läsundervisning, inspirerande exempel från framgångsrika satsningar samt en översikt över både barns läsutveckling och principer för evidensbaserad undervisning. När elevernas läsförmåga stärks följer stora vinster i välmående, lärande och måluppfyllelse i alla ämnen, vilket på sikt också ger betydande ekonomiska fördelar för kommunen.

Varför en handbok för huvudmän?

Den här handboken bygger på författarnas samlade erfarenheter som språk-, läs- och skrivutvecklare med uppdrag att stödja förskolor, grundskolor och anpassade grundskolor i Lunds kommuns arbete med att stärka barns och elevers språk- och läsförmåga. Under flera år har en stor del av vårt arbete bedrivits inom ramen för *Språka Lund*, en långsiktig och systematisk satsning på huvudmannanivå för att utveckla och höja kvaliteten i läsundervisningen. Genom en tydlig riktning från huvudman, gemensamma strukturer och ett vetenskapligt förankrat arbetssätt har läsutvecklingen hos eleverna successivt stärkts.

Resultaten visar tydligt att förändring är möjlig. Redan tre år in i arbetet börjar vi se synbara förbättringar i både elevernas läsförmåga och i undervisningens kvalitet. Det som krävs är inte stora resurser utan rätt fokus, gemensam riktning och ett ledarskap som driver arbetet framåt. Erfarenheterna visar att det går att göra stor skillnad med små medel och ett gemensamt mål. *Språka Lund* har väckt stort intresse hos kommuner runt om i landet. Vi som projektledare har haft förmånen att utbyta erfarenheter med ett tjugotal kommuner som på olika sätt har utvecklat, eller planerar att utveckla sin läsundervisning. Dessa samtal har varit både inspirerande och lärorika, och visar att behovet av strategiskt språk-, läs- och skrivutvecklande arbete på huvudmannanivå delas av många över hela landet.

Det finns inget universalrecept för ett förändringsarbete inom läsundervisning men det finns betydelsefulla val som gör stor skillnad. Det viktigaste är att börja med ett tydligt mål, ett delat ansvar och en beslutsamhet att hålla i över tid. Även om förutsättningar kan variera är vår förhoppning att denna handbok ska fungera som inspiration och stöd för fler huvudmän som vill utveckla en systematisk satsning på läsundervisningen med väl förankrade och långsiktiga insatser i hela organisationen. Genom att dela med oss av insikter, kunskap och beprövade arbetssätt är förhoppningen att fler huvudmän ska lyckas åstadkomma både effektiva och synliga resultat i elevernas läsutveckling.

Inspiration till handboken kommer bland annat från *It's Possible - A Leadership Plan for Implementing Quality Reading Instruction and Ensuring Literacy for All*, av Patti Montgomery och Angela Hanlin (2025), en bok vi varmt rekommenderar till alla som vill fördjupa sina kunskaper och ta nästa steg efter denna läsning. Handbokens struktur med sex nyckelområden bygger på ramverket i Montgomerys och Hanlins bok men har här anpassats utifrån svenska förhållanden och våra egna erfarenheter. Såvitt vi vet är detta den första handboken på svenska som riktar sig direkt till huvudmän med fokus på att leda och organisera arbetet med läsutveckling men förhoppningsvis inte den sista.

Avgränsningar

Handbokens fokus ligger på den tidiga läsundervisningen i årskurserna F-3, då dessa år är avgörande för att lägga grunden till en god läsförmåga. Förskolans centrala roll i att utveckla barns språkliga färdigheter ryms inte inom ramen för denna handbok men lyfts ändå fram som en särskilt viktig förutsättning för barns framtida läsutveckling. Ett medvetet och rikt språkarbete redan före skolstart lägger grunden för kommande läsutveckling och kunskapsinhämtning i grundskolan.

Innehållet behandlar inte specifikt undervisning för elever i olika behovsgrupper, såsom elever med dyslexi, språkstörning, hörsel- eller synnedsättning, ADHD, autismspektrumtillstånd, verbal dyspraxi eller intellektuell funktionsnedsättning, även om det är väl känt att dessa elever ofta möter utmaningar i sin språk- och läsutveckling. Elever med svenska som andraspråk utgör en stor och viktig grupp och berörs därför i viss utsträckning men är inte ett särskilt fokusområde i denna handbok.

Avgränsningarna syftar till att lyfta fram de strukturer, arbetssätt och insatser som ger störst effekt för majoriteten av eleverna och att göra detta så tidigt som möjligt. Samtidigt vill vi understryka att de arbetssätt som presenteras

i handboken inte bara stärker undervisningen i stort, utan även är särskilt gynnsamma för elever i olika riskgrupper. En systematisk, forskningsbaserad och språkutvecklande undervisning i skolans tidiga år stärker alla elevers möjligheter att lyckas med sin läsning, oavsett individuella svårigheter eller särskilda behov.

Definitioner av centrala begrepp

Handbokens utgår ifrån *Science of reading*, det samlade internationella tvärvetenskapliga kunskapsläget om hur elever lär sig läsa och vilka undervisningsmetoder som har bäst effekt. Begreppet omfattar exempelvis evidensbaserade undervisningsmetoder så som *phonics* (som vi i Sverige brukar kalla strukturerad ljudningsmetod) samt etablerade modeller för läsutveckling som *Simple view of reading* och *Reading rope*. Handboken vilar också på insikter från det bredare fältet *Science of learning*, som visar hur lärande stärks genom aktivt engagemang, återkoppling, meningsfull variation och en tydlig koppling mellan ny kunskap och tidigare erfarenheter.

Med begreppet *läsundervisning* avses här en undervisning som utvecklar både avkodningsförmåga och språkförståelse. I vissa fall inkluderas även språkstärkande och läsförberedande undervisning i förskolan i begreppet, då denna lägger grunden för en god start i den tidiga läsutvecklingen.

Begreppet *huvudman* avser den som enligt skollagen har det övergripande ansvaret för en skola eller en grupp av skolor i Sverige. Det kan vara en kommun, en statlig myndighet, ett privat företag, en stiftelse eller en förening (ideell eller ekonomisk). Skolhuvudmannen ansvarar för att skolan följer lagar och förordningar, säkerställer kvaliteten på utbildningen och tillhandahåller nödvändiga resurser som personal, lokaler och material. Landets 290 kommuner har alla både en rätt och skyldighet att driva grundskola, medan de friskolor som drivs av enskilda skolhuvudmän måste vara godkända av statliga Skolinspektionen. I praktisk mening syftar begreppet oftast på de förvaltningschefer och verksamhetsledare som ansvarar för den operativa styrningen, liksom de skolledare, rektorer och verksamhetschefer som fått delegerat ansvar för genomförandet. När vi i detta sammanhang använder begreppet huvudman, syftar vi på de i skolans värld som har verksamhets- och förvaltningschefer med ansvar för att organisera, leda och följa upp läsutvecklingsarbetet inom kommunen eller skolorganisationen.

Språk-, läs- och skrivutvecklarens roll

Slutligen används begreppet *språk-, läs- och skrivutvecklare*, ett uppdrag som författarna själva innehar på förvaltningsövergripande nivå. Språk-, läs- och skrivutvecklarens roll² är att systematiskt stödja och utveckla förskolors och skolors arbete med barns- och elevers språk-, läs och skrivförmåga.

Huvudsakliga arbetsområden inkluderar att:

- Samla in och sammanställa både kvalitativ och kvantitativ information om elevers språk-, läs- och skrivutveckling samt om undervisningens kvalitet.
- Analysera, bearbeta resultat, reflektera över fungerande och mindre fungerande områden och identifiera utvecklingsbehov i undervisning och organisation.
- Leda, samordna samt ibland även genomföra kompetensutveckling.
- Planera och genomföra insatser, driva utvecklingsprocesser och stödja undervisning.
- Stötta skolledare och lärare genom pedagogiska samtal, processhandledning och professionsutveckling.
- Bidra till en gemensam kunskapsbas och främja reflektion, samsyn och fördjupad förståelse.

Rapportens upplägg

Efter denna inledning följer en genomgång av aktuella utmaningar i elevernas läsförmåga och läsundervisning, där dessa sätts in i ett samhällsligt perspektiv. Därefter tydliggörs huvudmannens ansvar och roll i arbetet med att stärka läsundervisningen på organisationsnivå. Vidare presenteras sex nyckelområden som grund för det strategiska utvecklingsarbetet: evidensbaserad läsundervisning, kartläggning, stödinsatser, resultatanalys, kompetensutveckling samt samarbete och samverkan. En konkret arbetsgång; *Steg för steg, från ord till handling*, lyfts också fram som stöd för att komma i gång. Handboken beskriver sedan hur utvecklingsarbetet inom Språka Lund har genomförts i praktiken, med processer, metodval och hittills uppnådda effekter. Avslutningsvis ges en översikt över *Science of reading*, där centrala modeller för läsutveckling och evidensbaserad undervisning presenteras i korthet.

¹ Skolverket har tagit fram stödmaterialet Språk-, läs och skrivutvecklare – en resurs för ökad kvalitet och likvärdighet i undervisningen (Skolverket, 2021)

Läsundervisningen behöver förbättras

Nästan alla elever kan med rätt läsundervisning nå en läsförmåga som ligger på eller nära förväntad årskursnivå (Moats, 2020 och Al Otaiba m. fl., 2009). Ändå är läsförmågan hos Sveriges elever inte på den nivå den skulle kunna vara och konsekvenserna är allvarliga (Skolverket, 2023a; Skolverket, 2023b). Många elever som har förutsättningar att lära sig läsa bättre, möter stora hinder i sin kunskapsinhämtning. Detta bidrar till att de inte når gymnasiebehörighet och går miste om möjligheter till vidare studier och ett stabilt arbetsliv. I samhällsdebatten och i media rapporteras det också om studenter på universitet som, trots godkända betyg från gymnasiet, inte orkar eller klarar av att läsa sin kurslitteratur (Viktorsson & Nivré, 2024).

Brister i språk-, läs- och skrivutveckling får långtgående konsekvenser, inte bara för individen utan för hela samhället. Nyhetssändningar rapporterar återkommande om en våldsvåg, där unga människor i utanförskap rekryteras till kriminella nätverk. Forskningen visar tydligt att svag språk- och läsförmåga är en riskfaktor för både ohälsa, arbetslöshet och kriminalitet (Castles m. fl., 2018). En del politiker vill satsa på ökad disciplin i skolan för att stävja problemen. Det finns självklart ett värde i att eleverna får vistas och arbeta i en trygg lärmiljö med studiero. Men borde inte minst lika stort fokus och resurser läggas på att stärka den tidiga läsundervisningen? Att ge alla barn en god grund i läsförmågan är en av de viktigaste skyddsfaktorerna och något som det svenska samhället borde satsa stort på, både för individens möjligheter och för ett tryggt, välfungerande samhälle.

Ett systemfel i utbildningskedjan

Problemen med svag läsförmåga börjar ofta långt innan eleverna når högstadiet eller gymnasiet. Grunden för språk-, läs- och skrivutveckling läggs redan i förskolan. Där kan barnens första steg mot läsning stöttas, exempelvis genom att stärka förmågan att förstå att språket kan delas upp i ljud och hur bokstäver och ljud hänger ihop. Trots detta finns fortfarande en uppfattning i förskolan att den här typen av undervisning hör hemma först i grundskolan och ges därför inte tillräckligt med utrymme (Frangini, 2019). När viktiga färdigheter inte tränas tidigt missas chansen att förebygga problem i tid. Detta är allvarligt, eftersom forskning tydligt visar att tidiga insatser för att utveckla medvetenhet om språkljuden (så kallad fonologisk medvetenhet), är avgörande för barnens fortsatta läsutveckling (Taube m. fl., 2015).

På lågstadiet fortsätter svårigheterna. Den tidiga läsundervisningen är ofta inte tillräckligt anpassad till elevernas behov och saknar en tydlig vetenskaplig grund (Tärning m. fl., 2024). Forskning visar exempelvis tydligt att phonics/strukturerad ljudningsmetod är en avgörande del av den tidiga läsundervisningen (Ehri, 2020), då en stark avkodningsförmåga är en grundläggande förutsättning för elevernas fortsatta läsutveckling. Trots detta visar en analys av PIRLS 2021 att Sverige är det land där lägst andel elever får systematisk träning i avkodning (Heller-Sahlgren, 2023). Dessutom råder på sina håll en vanlig men felaktig föreställning om att avkodning bäst lärs ut genom att blanda olika undervisningsmetoder (Myrberg, 2003). I praktiken används fortfarande *helordsmetoden*³, *Att skriva sig till läsning*⁴ och blandningar av olika arbetssätt och metoder i klassrummen. Dessa arbetssätt saknar starkt forskningsstöd och bör därför ses som komplement till den explicita, evidensbaserade läs-
inläringen snarare än som en bärande metod.

Läsning är dessutom mer än en teknisk färdighet. Det är en kognitiv och språklig process som kräver både avkodning och språkförståelse. Ordförråd, bakgrundkunskaper och förmåga att reflektera över och koppla text till egna erfarenheter är också avgörande delar av läsutvecklingen. I många fall undervisas elever i Sverige med metoder som inte utgår från evidens och i tillräckligt hög grad möter de språkliga behov som finns hos stora grupper av eleverna.

Ett annat problem är att Skolverkets kartlägningsstöd inte identifierar tillräckligt många av de elever som befinner sig i riskzonen för språk- och lässvårigheter. Det innebär att lärarna ofta saknar ett tillräckligt underlag för att planera och anpassa undervisningen utifrån elevernas verkliga behov (Fridolfsson, 2023). Om problem i läsutvecklingen inte tidigt åtgärdas kan de växa och bli både mer omfattande och svårare att lösa senare. Trots att vi vet hur viktigt det är med tidiga insatser upprättas flest åtgärdsprogram först på högstadiet, när svårigheterna hunnit bli djupt rotade (Skolverket, 2022). En orsak är föreställningen att det kan vara stigmatiserande att ge riktat stöd redan i ett tidigt skede. Särskilda insatser har ofta uppfattats som att problemen ligger hos individen, snarare än som ett resultat av undervisningen, som kan utvecklas och förbättras (Nilvius, 2024). Utan ett gemensamt och evidensbaserat ramverk för språk-, läs- och skrivutveckling från förskolan och genom hela grundskolan, riskerar många elever att sakna den läsförmåga som krävs för vidare studier och gymnasiebehörighet (Snow, 2021).

³ Helhetsmetoden är en läsinlärningsmetod där läsundervisningen utgår från hela ord och meningar snarare än ljud-bokstavskopplingar.

⁴ Att skriva sig till läsning (ASL) är en metod för läsinläring där digitala verktyg tidigt är huvudfokus, snarare än systematisk undervisning om kopplingar mellan ljud och bokstäver.

Lärarytbildningen ger otillräckliga kunskaper om läsundervisning

Hur blev det så här? En viktig förklaring ligger i hur förskollärarytbildningen och grundlärarytbildningen har sett ut. Mellan 2001 och 2011 kunde till exempel blivande lågstadielärare i mycket stor utsträckning själva välja kursinnehåll. Det innebar att man kunde bli behörig att undervisa i svenska utan tillräckliga kunskaper om läsinlärning (Skolinspektionen, 2009). Forskning visar att läraren är den enskilt viktigaste faktorn för elevernas lärande och framgång (Hattie, 2009; Skolverket, 2021). Därför måste undervisande lärare ha gedigna kunskaper i hur man lär barn att läsa (Taube, 2004).

Det finns många engagerade och skickliga lärare som, trots bristande utbildning i evidensbaserad läsundervisning, gör sitt yttersta för att ge varje elev en god start i sin läsutveckling. Problemet i dag är att alltför många av dem som ansvarar för den tidiga läsinlärningen saknar den grund som krävs i evidensbaserade metoder, ett glapp som måste täppas till genom förändringar i lärarytbildningen. Dessutom behandlar kurslitteraturen på lärarytbildningarna i alltför begränsad omfattning hur barn faktiskt lär sig läsa, vilket gör att många lärarstudenter lämnar utbildningen utan att veta till exempel vilka metoder som har starkast forskningsstöd. Därtill får blivande lärare otillräcklig träning i metodik och i hur läsundervisning bör utformas i praktiken (Tärning m. fl. 2024). Den senaste statliga utredningen *Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarytbildning* (SOU 2024:81) bekräftar bilden. Där konstateras att lärarstudenter ofta får höra om flera olika metoder, men lämnas att själva lista ut vilka de ska använda. På vissa lärosäten får studenterna dessutom bara fem högskolepoäng i läs- och skrivinlärning. En annan utmaning är att läroplanerna i svenska inte tydligt har beskrivit hur läsinlärning ska gå till. Tyngdpunkten har legat på slutmålet, att elever ska förstå och analysera texter, snarare än på den grundläggande processen att lära sig läsa. Det är anmärkningsvärt, eftersom just läsinlärning sannolikt är en av grundskolans allra viktigaste uppgifter.

Läs mer i *En F-3-lärarytbildning på vetenskaplig grund för bättre tidig läs- och skrivutveckling* av Betty Tärning m. fl., Näringslivets skolforum, 2024.

Delat ansvar på alla nivåer

Glädjande nog läggs just nu förslag på betydande reformer fram på nationell nivå som förhoppningsvis kan bana väg. Lärarytbildningsutredningen (SOU 2024:81) föreslår viktiga förändringar, där grundlärarytbildningen ska lägga större fokus på den tidiga läsundervisningen och ge strukturerad, evidensbaserad läsundervisning betydligt större utrymme. Förskollärarytbildningen ska också ge ökade kunskaper om barns kommunikation, språkutveckling och grundläggande läsinlärning samt stärka förmågan att strukturerat utvärdera och utveckla fonologisk medvetenhet. Det är viktiga steg för att ge alla elever möjlighet att utveckla en god läsförmåga, oavsett bakgrund och förutsättningar. Även den nyligen presenterade läroplansutredningen (SOU 2025:19) pekar tydligt ut vikten av grundläggande färdigheter i läsning och skrivning och innehåller bland annat ett mer utvecklat förslag till kursplan i ämnet svenska.

Nationella initiativ är viktiga men otillräckliga för att säkerställa att så många elever som möjligt utvecklar en god läsförmåga. Varaktig förändring kräver ett delat ansvar genom hela styrkedjan, från Skolverket till klassrummet. Det är inte hållbart att enskilda lärare, specialpedagoger eller skolledare förväntas bära huvudansvaret. För att förändringen ska märkas i undervisningen måste både kommunala och fristående huvudmän ta ett långsiktigt och målmedvetet ansvar för att utveckla språk-, läs- och skrivundervisningen.

Huvudmannens roll och ansvar

Ska vi nå målet att minst 95 % av eleverna uppnår god läsförmåga behöver varje huvudman förbättra och utveckla sitt arbete med den tidiga läs- och skrivinlärningen. Det är skolans huvudmän, oavsett driftsform, som har det yttersta ansvaret för att varje skola får rätt förutsättningar att bedriva likvärdig och effektiv läsundervisning. Givet de allvarliga brister vi ser idag krävs tydliga och konkreta förbättringar. Det handlar om förbättrat stöd för evidensbaserade metoder och systematisk uppföljning men också en förankrad förståelse för varför, vad och hur undervisningen behöver utvecklas. Besluten på huvudmannanivå behöver också få genomslag i klassrummet, vilket gör huvudmannens ledarskap avgörande för varje elevs läsutveckling.

Ledarskap för ökad läsförmåga

Att ge alla elever en stark läsförmåga är inget tillfälligt projekt, utan ett långsiktigt och strategiskt uppdrag som kräver uthållighet, tydlig riktning och modigt ledarskap. Det finns inga genvägar. Punktinsatser utan gemensam strategi slösar tid och resurser och riskerar att ge kortsiktiga resultat utan bestående effekt. Framgång kräver ett systematiskt och målinriktat arbete där undervisningen förbättras steg för steg.

Nedan sammanfattas de avgörande fokusområden och förhållningssätt som krävs för att lyckas:

- **Prioritera läsutveckling**
Det finns många viktiga utvecklingsområden på huvudmannanivå men att stärka elevernas läsförmåga måste vara en av de allra högsta prioriteringarna. För att ge detta arbete den tyngd det kräver kan andra satsningar behöva omprövas, minskas eller avslutas.
- **Skapa tydlig målsättning och plan**
En gemensam målsättning och vision behöver genomsyra hela skolorganisationen. Det är huvudmannen som ansvarar för att sätta riktningen och formulera tydliga mål, med konkreta förväntningar på vad som ska förändras och hur det ska genomföras. Skolorna ska inte själva behöva skapa egna varianter av visioner för elevernas läsutveckling, alla huvudmän bör sätta målet att minst 95 % av eleverna ska kunna läsa på årskursförväntad nivå när de lämnar årskurs 3. Huvudmannens uppdrag blir att ge skolorna stöd i att omsätta detta mål i konkret praktik, så att resurser inte går åt till att framta riktlinjer som redan kan finnas centralt, utan i stället användas för att driva förändring i undervisningen. En viktig del i huvudmannens ledarskap är att förmedla att målet är möjligt att nå och att stötta skolledare i att höja förväntningarna på hur långt eleverna kan komma i sin läsutveckling.
- **Ha kunskap om Science of reading**
Huvudmannen behöver inte vara expert på läsinlärning men viss kunskap är avgörande. För att kunna fatta välgrundade beslut krävs insikt i den vetenskapliga grunden för hur elever lär sig läsa och vad som kännetecknar evidensbaserad läsundervisning. Genom att ta del av det samlade forskningsläget, ofta benämnt Science of reading, kan huvudmannen fatta beslut som ligger i linje med bästa praxis och stärka läsundervisningen på alla nivåer i organisationen.

- **Stötta användning av evidensbaserade arbetssätt**
Säkerställ att arbetssätt, metoder och läromedel i organisationen vilar på vetenskaplig grund. Huvudman har en nyckelroll i att styra och samordna kompetensutvecklingen så att den ligger i linje med den samlade vetenskapliga grunden och stärker undervisningens kvalitet på alla nivåer.
- **Följ upp skolornas arbete och behov**
Huvudman behöver kontinuerligt följa upp skolornas utveckling av läsundervisningen, hur arbetet fortskrider, vilka resultat som uppnås och vilket stöd som behövs. Det kräver förståelse för den screening som används för att kartlägga elevernas läsutveckling (i denna handbok rekommenderas *LegiLexi*), samt för hur resultaten presenteras och tolkas på ett meningsfullt sätt.
- **Håll i över tid**
Att stärka läsförmåga hos alla elever är ett långsiktigt och uthålligt arbete utan snabba lösningar eller genvägar. Utöver att sätta en tydlig målsättning måste huvudmannen hålla fast vid prioriteringen över tid, även när andra satsningar konkurrerar om utrymmet. Det är det uthålliga ledarskapet som gör verklig skillnad.

"Alla huvudmän bör sätta målet att minst 95 % av eleverna ska kunna läsa på årskursförväntad nivå när de lämnar årskurs 3."

Första steget mot förbättrad undervisning

För att huvudman ska kunna initiera och driva ett systematiskt arbete med att stärka läsundervisningen krävs att det finns ett yttre ramverk för utvecklingsarbetet. Nedan presenteras en översikt som kan fungera som utgångspunkt när arbetet inleds.

Övergripande steg i utvecklingsarbetet

Steg 1: Läs på om läsinlärning	Fördjupa förståelsen för hur läsförmåga utvecklas och vad som kännetecknar en effektiv och evidensbaserad undervisning.
Steg 2: Tillsatt arbetsgrupp	Tydliggör roller och ansvarsfördelning och säkerställ att det finns djup kompetens inom språk-, läs- och skrivutveckling för att kunna fatta välgrundade beslut. De operativa nyckelpersonerna behöver tillräcklig tid avsatt för att driva utvecklingsarbetet; minst en heltidstjänst för obrutet fokus eller två halvtidstjänster. Allt under 50 % riskerar att bli ineffektivt eller gå ut över andra arbetsuppgifter. Är din huvudman för liten för att ha egen kompetens eller tillräckliga resurser för att själva utveckla läs- och skrivinlärning på vetenskaplig grund? Skapa samarbeten med andra skolhuvudmän eller andra som gör att ni tillsammans kan göra jobbet.
Steg 3: Inventera behov	Genomför en nulägesanalys som lägger grunden för rätt insatser. Identifiera styrkor och utvecklingsområden i läsundervisningen och fastställ var utvecklingsarbetet ska ta sin början.
Steg 4: Sätt tydliga mål	Formulera mål som omfattar både elevernas läsförmåga och undervisningens kvalitet på sikt. Målen bör vara konkreta och mätbara. Vid behov bör man även formulera delmål längs vägen. Exempel på mål kan vara: • 95 % av eleverna ska nå grön målnivå i LegiLexi inom avkodning och språkförståelse när de slutar årskurs 3. • Läsundervisningen ska bygga på evidensbaserade metoder i minst 85 % av klassrummen.
Steg 5: Förankra målbilden	En gemensam målbild kräver klar och konsekvent kommunikation från ledning till klassrum. När syfte och riktning är tydliga skapas engagemang och trygghet att våga förändra undervisningen. Budskapet behöver upprepas på många olika sätt och under lång tid för att verkligen få fäste.
Steg 6: Skapa en plan och prioritera	Lägg grunden för arbetet genom att ta fram en tydlig plan baserad på de sex nyckelområden som beskrivs i följande avsnitt (se även Processöversikt). Börja med att prioritera 3–4 områden. Formulera därefter konkreta strategier och välj metoder, verktyg, modeller eller läromedel som vilar på evidens och möter elevernas faktiska behov.

Steg 7: Erbjud praktiska kompetensutveckling	Kompetensutveckling ska ha ett tydligt syfte, vara praktiskt förankrad och ge lärarna det stöd som krävs för att förändra undervisningen. Avsätt tid för att pröva, öva och utveckla undervisningen i samverkan med kollegor innan nästa område påbörjas. Inför kompetensutvecklingsinsatser bör huvudmannen säkerställa att skolledare, som nyckelpersoner i förändringsarbetet, informeras i god tid och ges möjlighet att fördjupa sin förståelse innan arbetet startar.
Steg 8: Ge förutsättningar	Tillhandahåll expertis, exempelvis centralt placerade kompetenser inom läsutveckling som kan stötta i det praktiska arbetet på skolorna. Skapa förutsättningar för att lära av goda exempel från skickliga kollegor genom forum för erfarenhetsutbyte och gemensam problemlösning.
Steg 9: Följ upp screeningresultat	Analysa årligen läsresultaten från kartläggningsverktyg för att följa elevernas utveckling över tid. Sätt tydliga kortsiktiga mål för den kommande läsåret och använd kvalitetsdialoger med skolledare för att återkoppla analyserna, diskutera styrkor och utvecklingsbehov samt följa upp progressionen i skolornas läsundervisning.
Steg 10: Fördela resurser	Utifrån den samlade analysen av skolornas läsresultat på huvudmannanivå bör resurser fördelas strategiskt utifrån testresultaten, med målet att utjämna skillnader och ge alla elever likvärdiga möjligheter.
Steg 11: Följ upp effekter	Följ upp insatserna systematiskt för att säkerställa att förändringsarbetet fortskrider som planerat och leder till önskade resultat. Ställ frågor som: • Blir lärarna bättre på läsundervisning? • Utvecklas undervisningen? • Förbättras elevernas läsförmåga? Återkoppla regelbundet till både verksamhet och skolpolitiker för att stärka engagemanget och justera insatserna utifrån den feedback som samlas in.
Steg 12: Håll fast vid målbilden	Håll i och håll i! Uthållighet är avgörande. När positiva resultat börjar synas i elevernas läsförmåga ökar risken att utvecklingsarbetet tappar fart. Just då krävs huvudmannens tydliga fokus och drivkraft för att nå målet att 95 % av eleverna läser på årskursförväntad nivå vid slutet av årskurs 3.

Reflektera

- Hur används kunskap om läsutveckling som grund för beslut på huvudmannanivå om kompetensutveckling, material och undervisningsmetoder?
- Hur ser ni på er roll i att leda utveckling av läsundervisning?

Sex nyckelområden som lyfter läsförmågan

När de yttre ramarna för ett långsiktigt utvecklingsarbete är etablerade behöver fokus förflyttas till läsundervisningens innehåll och kvalitet. I detta avsnitt presenteras en modell för hur huvudman på ett systematiskt och forskningsbaserat sätt kan stötta skolverksamheten i att stärka innehållet i läsundervisningen. Modellen omfattar sex nyckelområden, tre som direkt berör undervisningens kärna och tre som utgör viktiga stödfunktioner för att möjliggöra och förstärka det pedagogiska arbetet. Nedan presenteras tänkt målbild för varje nyckelområde.

Nyckelområde	Målbild
1. Ordinarie läsundervisning	Alla elever tar del av en strukturerad och effektiv ordinarie läsundervisning som utgår från evidensbaserade undervisningsmetoder.
2. Kartläggning	Ett gemensamt, högkvalitativt kartläggningsverktyg används systematiskt inom hela organisationen för att följa elevernas läsutveckling i årskurs F–6.
3. Stödinsatser	De elever som inte når förväntad läsförmåga för sin årskurs får stödinsatser som är systematiska, explicita och intensiva, och är anpassade efter individuella behov.
4. Beslut utifrån resultatanalys	De samlade läsresultaten är en del av huvudmannens systematiska kvalitetsarbete och fungerar som ett viktigt beslutsunderlag, både för riktade insatser och för att stödja skolornas utvecklingsarbete inom läsundervisningen.
5. Kompetensutveckling	Planerad, systematisk och kontinuerlig kompetensutveckling i både teori och praktik är en central del av huvudmannens arbete för att stärka läsundervisningen. Kompetensutvecklingen ska ligga i linje med Science of reading.
6. Samarbete och samverkan	Huvudmannen är central i arbetet med att utveckla en effektiv läsundervisning. Det råder en tillit och delningskultur inom hela organisationen. Det finns ett team med språk-, läs- och skrivkompetens som driver utvecklingsarbetet framåt och stöttar skolornas processer.

Sex nyckelområden för att stärka läsförmågan och målbild i tabellen ovan.
(Anpassad version efter förlaga från Montgomery och Hanlin, 2025.)

För att nå det långsiktiga målet om god läsförmåga för alla elever krävs ett målmedvetet utvecklingsarbete inom samtliga nyckelområden. Modellen ger en struktur för att systematiskt utveckla ett område i taget. Nyckelområdena kan ses som ett maskineri med kugghjul som driver varandra framåt. Ju fler kugghjul som finns på plats desto bättre kommer maskinen att snurra och desto större effekter kommer synas på elevernas läsförmåga. Först när målbilderna för samtliga nyckelområden är uppnådda är grunden lagd för en framgångsrik läsutveckling. Då är huvudmannens utvecklingsarbete genomfört och fokus kan riktas mot att säkerställa att det långsiktiga målet, att 95 % av eleverna läser på årskursförväntad nivå vid slutet av årskurs 3, uppnås.

Nyckelområdena i figur ovan beskrivs som kugghjul i ett effektivt läsmaskineri.
(Översatt och anpassat efter förlaga hos Montgomery och Hanlin, 2025.)

Ett gemensamt kartläggningsverktyg ökar medvetenheten om hur väl undervisningen påverkar resultaten, ger motivation att förändra och skapar en tydlig riktning för det fortsatta arbetet. Därefter kan fler områden tas in succesivt i ett tempo som är hållbart, så snabbt som möjligt men så långsamt som behövs. När arbetet väl är i gång brukar snöbollen börja rulla, med synliga effekter på elevernas läsresultat och lärarnas undervisning redan under det första året.

För att få en tydlig överblick över nyckelområdenas innehåll, se var verksamheten befinner sig i utvecklingsprocessen eller identifiera nästa steg kan processöversikten i kommande avsnitt användas som stöd. I följande avsnitt presenteras varje nyckelområde mer ingående. Varje avsnitt inleds med en kort beskrivning av målbilden och ett exempel som illustrerar vanliga utmaningar, följt av konkreta utvecklingsförslag och reflektionsfrågor riktade till huvudman.

Nyckelområde 1: Ordinarie läsundervisning

För att alla elever ska nå upp till den läsförmåga som förväntas för årskursen är ett avgörande första steg att rikta fokus mot den ordinarie läsundervisningen. En stark och effektiv ordinarie läsundervisning stärker inte bara elevernas lärande, utan förebygger också långvariga svårigheter och minskar det framtida behovet av särskilt stöd. Huvudmannen har ett övergripande ansvar för att skolor och skolledare får det stöd de behöver för att kunna fatta välgrundade beslut om vilka metoder och material som är mest effektiva för att lära alla elever att läsa. För att leda detta arbete krävs att både huvudman och skolledare har grundläggande kunskap om vad evidensbaserad läsundervisning innebär. I följande avsnitt ges en översikt över vad en effektiv ordinarie läsundervisning bör innehålla och hur den kan genomföras för att ge alla elever bästa möjliga förutsättningar att lyckas.

Målbild

Alla elever får en strukturerad och effektiv ordinarie läsundervisning som utgår från evidensbaserade undervisningsmetoder.

Hur det ofta ser ut idag

I ett skolområde råder stor variation i hur den tidiga läsundervisningen bedrivs. I en klass arbetar läraren med helhetsmetoden, i en annan används Att skriva sig läsning och i en tredje ligger fokus på phonics/strukturerad ljudningsmetod. Efter årskurs 3 har klasserna kommit olika långt i sin läsutveckling, där flest elever nått årskursförväntad nivå inom gruppen som undervisats med ljudmetoden. Att de tre klasserna undervisats med olika metoder, varav endast en är evidensbaserad (phonics) leder till att grupperna är olika starkt rustade att använda läsningen som ett verktyg inför mellanstadiets undervisning. Eleverna som inte nått hela vägen i läsutvecklingen tappar successivt motivationen, vilket i sin tur riskerar påverka både studiero och resultat negativt. Elevgruppen beskrivs som "stökig" och kunskapsutvecklingen bedöms som svag.

Språket börjar i förskolan

En effektiv läsundervisning bör börja med att tidigt stärka barnens grundläggande språkförmågor. Den muntliga språkliga förmåga som utvecklas i förskoleåldern utgör grunden för den framtida läsinläringen. Färdigheter som bokstavskännet och fonologisk medvetenhet har ett starkt samband med senare läsförmåga och är viktiga att utveckla för att förbereda barnen inför kommande läsundervisning (Wolff & Gustafsson, 2022). Systematiskt arbete i förskolan med att tidigt stärka språkliga och läsförberedande färdigheter, skapar de bästa förutsättningarna för att barnen ska lyckas med läsningen i grundskolan. Exempel på evidensbaserade metoder i förskolan är språkstärkande-, läsförberedande-, och högläsningssatser samt program som syftar till att stärka samverkan mellan förskola och vårdnadshavare (Reading Rockets, 2024; National Center for Family Literacy, 2009).

Grunder för evidensbaserad läsundervisning

De första skolåren är avgörande för all vidare läsutveckling. För att ge varje elev bästa möjliga start måste läsundervisningen vara effektiv från början. Varje undervisningsminut, särskilt i förskoleklass och årskurs 1, ska användas medvetet och målinriktat⁵. Forskningen pekar tydligt ut fem huvudkomponenter som mest centrala för att utveckla en god läsförmåga; fonemisk medvetenhet, phonics/strukturerad ljudningsmetod, läsflyt, ordförråd och läsförståelse (National Reading Panel, 2000). En närmare förklaring av dessa begrepp finns i avsnittet *Vad varje huvudman bör veta om Science of reading*. Nedan presenteras exempel på undervisningsinslag inom dessa fem komponenter, uppdelade efter starkt respektive svagt forskningsstöd.

Läs mer i *Så löser vi läskrisen på lågstadiet* av Linda Fälth och Anna Eva Hallin, Näringslivets skolforum, 2023.

⁵ Riksdagen har beslutat att införa en tioårig grundskola där dagens förskoleklass från hösten 2028 ersätts men en ny årskurs 1 (samma år som en ny läroplan för grundskolan planeras träda i kraft). Syfte med en tioårig grundskola är att lägga mer fokus på grundläggande färdigheter, som att läsa, skriva och räkna (Utbildningsdepartementet, 2025).

Effektiv läsundervisning jämfört med mindre effektiv läsundervisning

Komponent i läsundervisning	Evidensbaserad undervisning	Icke evidensbaserad undervisning
Fonemisk medvetenhet	Explicit undervisning i fonemisk medvetenhet, nära kopplad till bokstavskunskap, bedrivs med en tydlig systematik och en medveten progression som går från det enklare till det mer avancerade.	Spontan och oplanerad undervisning i fonemisk medvetenhet kännetecknas av att den saknar systematik, tydlig riktning och konkreta mål. Lärare genomför ofta enstaka favoritövningar utan att ta hänsyn till den viktiga progression i svårighetsgrad som krävs för att eleverna stegvis ska utveckla sina färdigheter.
Phonics/strukturerad ljudningsmetod	Explicit och systematisk undervisning i kopplingar ljud-bokstav. Ljudning är den huvudsakliga strategin. Strukturerade läromedel som utgår från phonics används i undervisningen. Eleven kommer så fort som möjligt i gång med egen läsning genom att använda ljudningsbara böcker ⁶ parallellt med vanliga böcker för nybörjarläsare.	Ljudning presenteras för eleverna som en strategi bland flera och ges samma tyngd. Elever uppmuntras att gissa ord utifrån sammanhang eller bilder i stället för att systematiskt avkoda texten. Undervisningen saknar en medveten progression i hur kopplingen mellan bokstav och ljud byggs upp utifrån svårighetsgrad. Bokstäver undervisas i alfabetisk ordning, från A till Ö, i stället för att följa en ordnad struktur som underlättar avkodning och automatisering.
Läsflyt	Såväl elevens utveckling av korrekt avkodning vid läsning av texter som läshastighet följs noga och kontinuerligt upp.	Fokus läggs på att öka läshastigheten som det främsta målet, utan att ta hänsyn till hur korrekt avkodningen är i tillräckligt hög grad.
Ordförråd	Explicit undervisning om ord och begrepp. Det finns en struktur för att låta elever träna på att använda de nya begreppen i olika sammanhang i undervisningen. Orden som lärs ut förekommer i undervisningsmaterialet.	Ordförrådsundervisning sker spontant genom samtal i klassrummet. Urvalet av ord utgår främst från läsning av skönlitterära böcker.
Läsförståelse	Direkt undervisning om struktur i olika texttyper. Fokus ligger på att utveckla bakgrundskunskaper, grammatiska kunskaper och ordförråd.	Läraren har fokus vid arbetsblad eller appar med läsförståelsefrågor, utan att förse elever med strategier.

Tabell ovan presenterar exempel på innehåll i läsundervisningen med och utan evidens. (Översatt och bearbetat utifrån förlaga från Montgomery och Hanlin, 2025)

Explicit läsundervisning

Hur läsundervisningen genomförs är minst lika avgörande som vilket innehåll som väljs. Ett av den mest effektiva arbetssätten är explicit undervisning som är tydlig, strukturerad och målinriktad. Här förklarar läraren innehållet steg för steg i stället för att låta eleverna själva lista ut det på egen hand. Varje lektion har ett tydligt syfte och mål. Läraren visar hur genom att modellera strategier, ge exempel och erbjuda stöttning som gradvis minskar i takt med elevens lärande. Detta skapar både struktur och trygghet, och är särskilt viktigt för elever som behöver extra stöd

Metoder, modeller och undervisningsmaterial

Det mest direkta sättet att nå en evidensbaserad läsundervisning är att använda metoder, modeller och högkvalitativa läromedel som bygger på forskning (Shanahan, 2018). Valet av läromedel har stor betydelse för elevernas lärande, men styrs ofta av yttre faktorer, som vad som redan finns på skolan, vad kollegor använder, vad som trendar i sociala medier eller vad som ser mest tilltalande ut. Vissa lärare använder inga systematiska läromedel alls, utan skapar eget material eller hämtar från forum och sociala medier. Det kan fungera, men utan en noggrann kvalitetsgranskning är det svårt att säkerställa att innehållet verkligen ligger i linje med evidensbaserade metoder.

Hur huvudman kan verka för en evidensbaserad ordinarie läsundervisning

För att förändringsarbetet ska lyckas krävs en gemensam förståelse för vad evidensbaserad läsundervisning innebär. Huvudmän har mandat att sätta tydlig riktning och besluta att forskningsbaserade metoder, exempelvis phonics, ska vara en prioriterad del av den tidiga läsinlärningen i hela organisationen. Gemensam kompetensutveckling skapar en delad kunskapsbas och ett gemensamt språk, vilket stärker lärarnas möjligheter att samarbeta och utveckla undervisningen. För att kunskapen ska leda till faktisk förändring krävs att utbildningen är praktisknära, kontinuerlig och långsiktig och att den omfattar läsundervisningens mest centrala områden. Läromedel ska stödja de valda metoderna och varje utbildningsinsats följs av tydliga förväntningar på hur den ska omsättas i undervisningen.

⁶ Ljudningsbara böcker (kallade "decodables" på engelska) är anpassade böcker för nybörjarläsare som innehåller väl valda bokstäver och bokstavskombinationer i syfte att eleven redan i ett tidigt stadi av läsinlärningen ska kunna ljuda hela innehållet.

För att skapa en effektiv läsundervisning kan huvudman stegvis arbeta genom de centrala komponenterna som presenterats ovan:

- fonemisk medvetenhet
- phonics/strukturerad ljudningsmetod
- läsflyt
- ordförråd
- läsförståelse
- explicit undervisning
- anpassningar för elever med svenska som andraspråk

För förskola:

- systematisk språkstimulerande undervisning
- läsförberedande aktiviteter inom fonologisk medvetenhet och bokstavskännedom

Huvudmän kan välja en gemensam praktisk modell eller ett specifikt läromedel som grund för effektiv läsundervisning. Detta kan bidra till ökad likvärdighet mellan skolor och samtidigt underlätta uppföljningen av att undervisningen utgår från evidens. Vissa huvudmän har exempelvis infört ett gemensamt läsinlärningsmaterial med tydlig grund i phonics. För att lyckas krävs samsyn, tydlig förankring och en gemensam förståelse för varför modellen eller materialet har valts, annars finns risk för onödigt motstånd. Ett alternativ är att ta fram och löpande uppdatera en översikt över modeller och läromedel som bygger på evidensbaserade metoder, som stöd för lärares val av material.

Ett annat sätt för huvudmän att främja evidensbaserad läsundervisning är att stärka skolledares och lärares kunskap om hur läsutveckling går till. Alla som undervisar i läsning behöver förstå de processer som ligger bakom att lära sig läsa. Kompetensutveckling kan därför fokusera på centrala modeller som Simple view of reading och Reading rope samt på läsutvecklingens faser. Dessa ger en forskningsbaserad struktur för att förstå vilka färdigheter som krävs för att utveckla en god läsförmåga. För fördjupning kring hur huvudman kan organisera effektiv kompetensutveckling för att stärka läsundervisningen, se avsnitt Kompetensutveckling.

Elever med svenska som andraspråk

Evidensbaserad läsundervisning gynnar alla elever, oavsett bakgrund och förutsättningar. Att införa explicit phonicsundervisning kan avsevärt stärka språk- och läsutvecklingen, inte minst för elever med svenska som andraspråk. Satsningar på ordförrådsundervisning är särskilt viktiga, eftersom den ordinarie undervisningen ofta inte ger tillräckligt stöd för att dessa elever ska nå en nivå som räcker för att tillgodogöra sig undervisningen. Elever med svenska som andraspråk möter särskilda utmaningar i sin språk- och läsutveckling. De behöver tillägna sig svenska språket samtidigt som de utvecklar sitt modersmål och parallellt tar till sig ämneskunskaper på ett språk som ännu inte är helt befast. Detta ställer höga krav på undervisningens utformning och på skolans förmåga att ge språkligt och pedagogiskt stöd anpassat efter elevernas språkliga och kunskapsmässiga förutsättningar. Denna parallella språkutveckling kan vara en styrka, men kräver medveten och strategisk undervisning för att ge bästa möjliga lärande (Lervåg & Aukrust, 2010). Undervisningen bör vara språkstödjande och målstyrd, där både språk- och ämneskunskaper utvecklas genom att språket integreras i alla ämnen (Cummins, 2017). Eftersom klasskamraternas språk samtidigt fortsätter att utvecklas riskerar många elever med svenska som andraspråk att aldrig helt komma i kapp. Detta kan få negativa konsekvenser för både lärande och måluppfyllelse och gruppens behov av anpassad undervisning tillgodoses ofta inte i tillräcklig utsträckning. Huvudmän kan därför stödja skolorna i att utveckla undervisningen med särskilt fokus på elever med svenska som andraspråk.

Det kan till exempel innebära att:

- Ansvara för att elever med svenska som andraspråk får en högkvalitativ undervisning av utbildade SvA-lärare.
- Säkerställa kompetensutveckling för lärare inom flerspråkighet och språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA).
- Avsätta resurser för riktad undervisning i ordförråd och språkstrukturer.
- Erbjuder tillgång till läromedel och material anpassade för elevgruppen.
- Ge möjlighet till studiehandledning på modersmålet.
- Organisera samarbete mellan ämneslärare, klasslärare, speciallärare och modersmålslärare.
- Skapa förutsättningar för mindre undervisningsgrupper med språkintensiv träning, exempelvis inom ordförrådsutveckling (Se bland annat Cummins, 2017 och August & Shanahan, 2006).

För en fördjupning i insatser som specifikt kan riktas till elever med svenska som andraspråk hänvisas till *Så minskar vi läsgapet i svensk skola*. Ett andra-språksperspektiv på läskrisen av Josefin Nilsson och Karin Pettersson (Nilsson & Pettersson, 2025).

Det finns fler elevgrupper som behöver anpassningar i den ordinarie läsundervisningen för att komma så långt som möjligt i sin läsutveckling. Det kan till exempel handla om elever med språkstörning, dyslexi, eller elever som med lätthet når målen och därför behöver ytterligare utmaningar, för att nämna några. När en evidensbaserad ordinarie läsundervisning är på plats, kan huvudmän med fördel fortsätta se över hur behovet av att utveckla undervisningen ser ut för dessa undergrupper, och sätta in adekvata insatser.

Huvudmannens att göra-lista

1. Inhämta kunskap om Science of reading och vad som kännetecknar evidensbaserad läsundervisning.
2. Ta beslut om att metoder och läromedel som ligger i linje med ovan ska användas.
3. Erbjud utbildning inom läsundervisningens centrala komponenter, en specifik modell eller läromedel, kunskap om hur läsutveckling går till, eller en kombination av dessa.
4. Uttala tydliga förväntningar på att insatsen ska leda till förändrad praktik i läsundervisningen och hur detta ska ske.
5. Elever med svenska som andraspråk möter särskilda utmaningar i sin läsutveckling och kan behöva ytterligare insatser från huvudmannen, utöver det generella stöd som ges för att stärka avkodning och språkförståelse för alla elever.

Reflektera

- Diskuteras utveckling av läsundervisning inom det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå? Är det ett prioriterat område idag? Borde det vara det?
- Vet ni vilka läsundervisningsmetoder som används i verksamheterna? I hur hög grad utgörs dessa av evidensbaserade metoder?

Nyckelområde 2: Kartläggning

Nästa steg för att stärka elevers läsförmåga är att skapa förutsättningar för systematisk uppföljning av varje elevs läsutveckling. För att undervisningen ska möta behoven krävs ett högkvalitativt kartläggningsverktyg och en effektiv uppföljning som bidrar till att forma undervisningen. Huvudmän har här en central roll i att välja och införa ett enhetligt verktyg i hela organisationen samt stödja skolorna i både genomförande och analys av resultaten.

Målbild

Ett gemensamt, högkvalitativt kartläggningsverktyg används systematiskt inom hela organisationen för att följa elevernas läsutveckling i årskurs F-6.

Hur det ofta ser ut idag

För några år sedan togs en gedigen och väl genomarbetad plan för språk-, läs- och skrivutveckling fram på huvudmannanivå. Den innehöll tydliga riktlinjer för hur läsutvecklingen skulle följas upp, vilka screeningtester som skulle användas, när de skulle genomföras och av vem. Planen beskrev även hur elever som riskerar att halka efter skulle få stöd genom riktade insatser. Men i takt med att åren gått har planen tappat i relevans. Många lärare upplever den som något som "kommer uppiifrån", och som ett dokument utan tydlig koppling till det dagliga arbetet. På vissa skolor görs testerna fortfarande enligt riktlinjerna men mer av plikt än av direkt nytta. Andra skolor har valt att sluta följa planen och använder endast Skolverkets obligatoriska bedömningsstöd i förskoleklass och årskurs 1. Ytterligare några har börjat använda digitala verktyg, som de upplever som mer träffsäkra och användarvänliga. I praktiken är det upp till varje skola (ibland till och med enskilda lärare) att avgöra vad som testas, och vad resultaten ska användas till. Det saknas en gemensam bild av hur eleverna i området faktiskt läser och därmed finns inte heller möjlighet att dra slutsatser på huvudmannanivå för att rikta insatser dit de bäst behövs.

Gemensam kartläggning som grund för 95 % läsförmåga

För att läsundervisningen ska ge resultat krävs regelbunden och strukturerad uppföljning av elevernas utveckling. Ett gemensamt, kvalitetssäkrat screening-verktyg ger jämförbara resultat, underlättar analys från elev- till huvudmannanivå och utgör en solid grund för att sätta mål, planera insatser och följa upp effekter. Målet att 95 % av eleverna ska läsa på årskursförväntad nivå vid slutet av årskurs 3 kräver ett samlat grepp. När hela organisationen använder samma verktyg blir styrkor och behov synliga, vilket möjliggör riktat stöd och skapar likvärdiga förutsättningar för alla elever. Vinsterna är stora och ett gemensamt grepp från huvudmannen är enligt vår mening helt nödvändigt för att nå målet.

Ett problem i sammanhanget är att ett antal studier visat att de kartläggningsmaterial som Skolverket tagit fram har stora och allvarliga brister jämfört med normerade och standardiserade tester av barns tidiga läs- och skrivförmåga. Både det obligatoriska bedömningsstödet och de nationella proven brister i träffsäkerhet med konsekvensen att elever med behov av hjälp inte upptäcks och därför inte får det stöd de behöver och har rätt till (Fridolfsson, 2023). Regeringen gav därför i januari 2025 Skolverket i uppdrag att ta fram nya kartläggningsmaterial och bedömningsstöd (Utbildningsdepartementet, 2024). Samtidigt pågår en omfattande översyn av grundskolans kursplan i svenska inom ramen för arbetet med en ny läroplan som enligt utredningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2028. Där väntas skärpta krav på den tidiga läs- och skrivinläringen samtidigt som utredningen också tydligt efterlyser förbättrade obligatoriska nationella kartläggningsmaterial och bedömningsstöd samt nationella prov som ”konstrueras om med utgångspunkt i mål och innehåll i den nya kursplanen i svenska”. Kartläggningsmaterialen och bedömningsstöden i årskurs 1–2 bör då enligt utredningen utformas så att de prövar sådant som främjar läsinläring på vetenskaplig grund samtidigt som de är tidseffektiva, ger snabb återkoppling samt är enkla att planera, genomföra och följa upp. De bör också resultera i konkreta och entydiga rekommendationer om fortsatt undervisning på vetenskaplig grund samtidigt som de möjliggör uppföljningar av elevernas resultat på olika nivåer. Till skillnad från dagens material från Skolverket bör dessa därför också kunna genomföras digitalt (SOU 2025:19, s. 461).

Samtidigt som vi inte kan nöja oss med Skolverkets bristfälliga kartläggningsmaterial kan vi inte heller låta våra elever vara utan effektiv kunskapsuppföljning tills dess att nya bättre kursplaner och bedömningsstöd är på plats. Glädjande nog finns det dock flera normerade och standardiserade tester att använda redan idag. Hur vet vi vilket material som är bäst?

Att välja screeningmaterial

Ett högkvalitativt kartläggningsverktyg säkerställer att resultaten kan användas för både undervisning och analys. Huvudmän bör därför välja ett forskningsbaserat, tillförlitligt och lättanvänt verktyg som möjliggör uppföljning på alla nivåer i styrkedjan. Nedan följer centrala kriterier att beakta vid val av ett förvaltningsövergripande screeningmaterial.

Kännetecken för högkvalitativ screening

Validerat och reliabelt	Verktyget ska mäta det som avses på ett tillförlitligt sätt och ge samma resultat vid upprepade mätningar.
Oberoende av lärarens tolkning	Resultaten ska vara objektiva och inte vara beroende av lärarens subjektiva bedömning.
Vetenskapligt förankrat	Testet ska bygga på kunskap om de färdigheter som är avgörande för en god läsutveckling och vara i linje med vedertagna modeller för läsutveckling som ingår i den samlade kunskapsbasen Science of reading.
Bred kartläggning av färdigheter	För att ge en komplett bild av elevens läsförmåga ska screeningen omfatta tillräckligt många av de grundläggande läsfärdigheter som tillsammans speglar både avkodning och språkförståelse.
Ger konkret information till läraren	Testresultaten ska ge underlag för att anpassa undervisningen, identifiera elever som behöver extra stöd och tydliggöra vilka grundläggande läsfärdigheter som behöver utvecklas.
Möjligt att sammanställa på flera nivåer	Resultat och utveckling över tid ska kunna följas på huvudmannanivå, skol-, klass- och elevnivå. För att möjliggöra detta bör testningen vara digital och resultaten sammanställas automatiskt.
Underlag för planering på huvudmannanivå	Underlaget bör kunna användas för beslut om övergripande insatser, exempelvis innehåll i kompetensutveckling och riktat stöd till skolor i behov.
Tids- och resurseffektivt	Testet ska gå snabbt att genomföra så att så lite värdefull läsundervisningstid som möjligt försvinner.
Mätningar tre gånger per år	Optimalt genomförs screeningen tre gånger per läsår för att ge aktuell och kontinuerlig information om elevens utveckling.

Tabellen ovan sammanställer viktiga kriterier att beakta inför val av förvaltningsövergripande kartläggningsverktyg (Skolverket, n.d.; Vilarare.se, 2024, Montgomery och Hanlin, 2025).

Läs mer i Hur svensk skola missar elever som inte lär sig läsa av Inger Fridolfsson, Näringslivets skolforum, 2023.

Kartläggningsverktyget LegiLexi

Det finns flera kartläggningsmaterial och verktyg för att följa barns läs- och skrivutveckling på vetenskaplig grund⁷. Ett kartläggningsverktyg som fått stort genomslag de senaste åren är LegiLexi⁸. Enligt vår bedömning är det idag det enda verktyget i Sverige som fullt ut motsvarar kriterierna för ett högkvalitativt screeningmaterial enligt tabellen ovan. Verktöget är framtaget av svenska läsforskare, bygger på aktuell forskning om läsutveckling och ger ett brett underlag om elevernas förmågor inom de centrala områdena: avkodning, språkförståelse och läsförståelse. LegiLexi är utformat för att vara enkelt att använda i praktiken och genom tre testperioder per läsår får läraren en uppdaterad bild av elevernas behov, med tydliga resultat som direkt kan omsättas i undervisningen. Eftersom testningen sker digitalt kan data sammanställas på elev-, klass-, skol- och huvudmannanivå, vilket gör det möjligt att följa utvecklingen över tid och använda resultaten för att planera insatser på flera nivåer. LegiLexi drivs av en icke-vinstdrivande stiftelse och är kostnadsfritt att använda. Under läsåret 2024/25 testades cirka 70 procent av Sveriges lågstadielever med LegiLexi, vilket innebär att många lärare och skolledare redan har erfarenhet av verktyget.

LegiLexis tre testperioder

Höst: 1 augusti - 30 november

Vinter: 1 december - 31 mars

Vår: 1 april - 31 juli

Skapa gemensamma riktlinjer

Vi rekommenderar att huvudmän beslutar att införa LegiLexi som ett av de första stegen för att stärka läsförmågan hos alla elever. När beslut om kartläggningsverktyg är fattat behöver skolorna stöd för att snabbt komma i gång. Detta kan ske genom digitala uppstarts föreläsningar som erbjuds regelbundet via legilexi.org eller genom en gemensam fysisk kick-off med fokus på testgenomförande och praktiskt stöd. Nästa steg är att ge skolorna tydliga riktlinjer för användningen. För att få en tillförlitlig bild av elevernas läsförmåga och kunna anpassa undervisningen efter deras behov bör screening genomföras tre gånger per läsår enligt LegiLexis riktlinjer. Testningen bör ske så tidigt som möjligt inom varje testperiod, helst inom de första 30 dagarna, så att läraren får maximal undervisningstid efter analysen av resultaten.

Om alla skolor testar samtidigt ökar jämförbarheten mellan skolor för huvudmannen. Därför rekommenderas att huvudmannen fastställer gemensamma testveckor. Det bör finnas tydliga förväntningar på att samtliga tre testtillfällen genomförs och att alla elever deltar, med undantag för de fall där testning uppenbart är olämplig. Ett rimligt mål är att minst 95 % av eleverna genomgår screeningen vid varje tillfälle. Ju högre täckningsgrad, desto mer rättvis och komplett blir bilden av elevernas läsförmåga.

I förskoleklass avvaktar man ibland med testning till vårterminen eller årskurs 1 för att fokusera på trygghet och sammanhållning. Detta innebär dock en risk: värdefull information om elevens utgångsläge uteblir under en kritisk fas av läsutvecklingen, vilket kan fördröja nödvändiga anpassningar. Därför rekommenderas att även elever i förskoleklass testas vid alla tre testperioder. För att resultaten ska vara tillförlitliga och användbara krävs att samtliga deltester genomförs. Det digitala verktyget anpassar automatiskt testningen efter elevens nivå, men även om läraren kan stänga av eller sätta på tester manuellt, bör detta undvikas då resultatet annars riskerar att bli ofullständigt och mindre användbart som underlag för undervisningen.

⁷ Ett av de vanligaste testerna för att mäta avkodning är H4/H5 som utvecklades av svensken Rikard Lindahl (Lindahl, 1954) men det finns även andra verktyg som till exempel de av det svenska företaget *Lexplore* utvecklade digitala verktygen för att samla screening, insikter och läsutveckling i en tjänst (Lexplore, 2025).

⁸ LegiLexi är en icke vinstdrivande stiftelse som arbetar för att alla barn ska lära sig att läsa ordentligt i svenska skolan (LegiLexi, 2025).

Följ upp genomförande

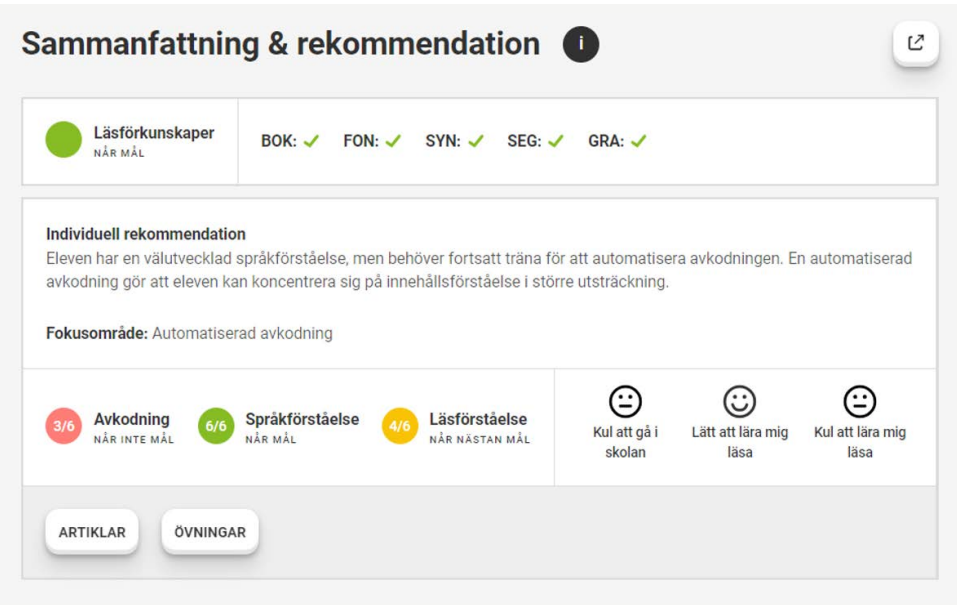
Efter genomförd testning är nästa steg att följa upp hur skolorna har arbetat med den. Under de första åren bör särskilt fokus läggas på att säkerställa att testningen sker enligt intention och ger tillförlitliga resultat. Skapa tydliga rutiner för vem som ansvarar för uppföljningen, när den ska ske och hur resultaten återkopplas till skolledarna. Huvudmannen får tillgång till hela verksamhetens testresultat genom att skapa ett konto på legilexi.org. Systemet genererar automatiskt överskådliga sammanställningar över testgenomförande och resultat, vilket ger en tydlig helhetsbild. I huvudmannavyn finns bland annat översikterna *Antal testade elever* och *Skolornas spridning*, vilket underlättar uppföljning och analys på övergripande nivå.

I början bör uppföljning ske efter varje testperiod för att tidigt identifiera mönster, avvikelser och behov. När arbetet är etablerat kan uppföljningen i många fall minskas till en gång per år. Resultat som avviker från förväntad utveckling bör återkopplas till skolledare tillsammans med erbjudande om riktat stöd. Detta tydliggör att syftet med uppföljningen är att skapa goda förutsättningar för förbättring, inte att utöva kontroll.

Stötta skolornas resultatanalys

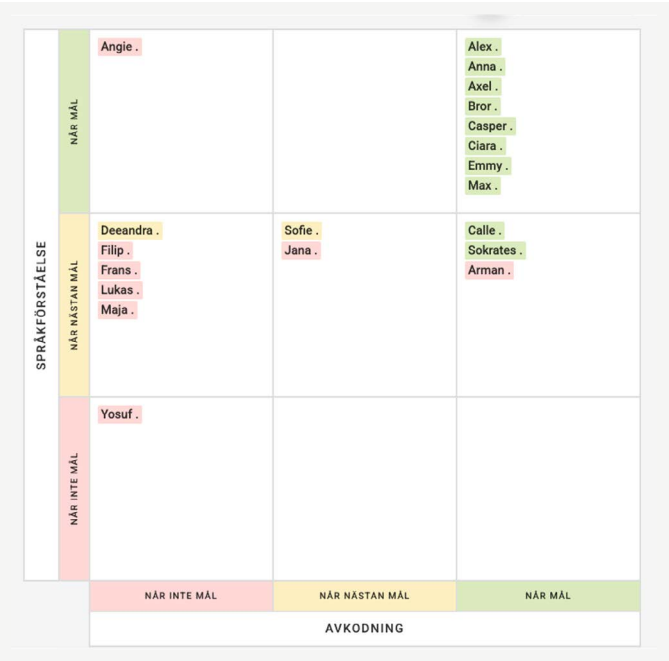
Det sista, och kanske viktigaste steget, är att huvudmannen kan stötta skolorna att analysera elevernas testresultat. Skolledare kan behöva stöd att etablera rutiner och öronmärka tid för gemensamma analysmöten. I inledningsskedet ligger fokus ofta på själva genomförandet, men det är viktigt att komma ihåg att testningen i sig inte lär någon elev att läsa, utan det är de gemensamma analyserna som är avgörande för att utveckla läsundervisningen. Uppmuntra skolledare att schemalägga analysmöten i direkt anslutning till varje testperiod, eller om gemensamma ”testveckor” införts, direkt efter dessa. Punkterna som ska avhandlas bör vara tydliga, och en anpassad version av agendan bör tas fram och delas som utgångspunkt för diskussionerna (se exempel i avsnitt *Beslut utifrån resultatanalys*). Nedan följer tre exempel på hur resultat presenteras på elevnivå, klassnivå respektive skolvivå.

Bilden till höger visar resultatsammanfattning på elevnivå i LegiLexi. Här presenteras hur eleven når de årskursförväntade målnivåerna inom läsförkunskaper i förskoleklass samt i avkodning, språkförståelse respektive läsförståelse i årskurs 1-3. Vidare ges en individuell rekommendation för den fortsatta läsundervisningen.

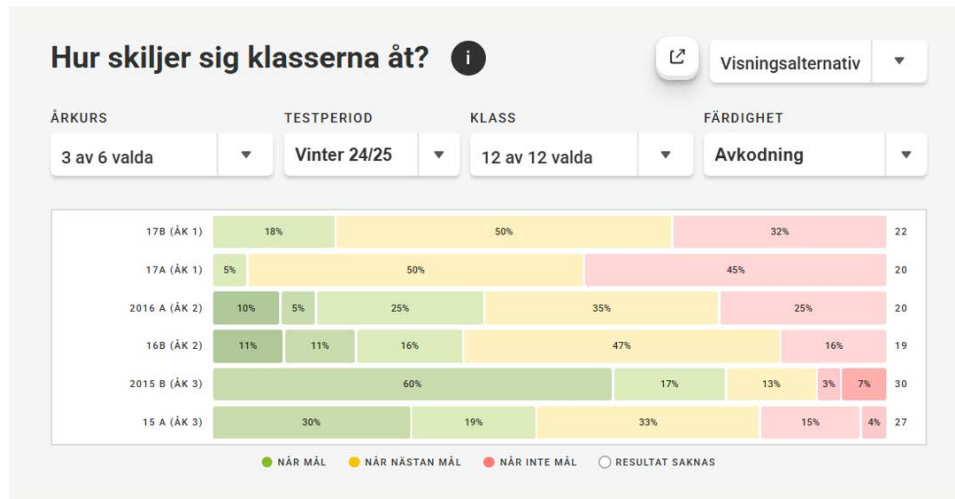

Bilden ovan visar hur resultat presenteras för enskilda elever i LegiLexi testverktyg.

Till vänster översikten Klassens nuläge visar elevernas testresultat i LegiLexi på klassnivå.

Så här presenteras elevernas resultat på klassnivå. På x-axeln anges hur väl eleverna nått målnivå för årskursen i avkodning och på y-axeln i språkförståelse. Färgen runt namnen anger hur väl målnivå nås i läsförståelse. Namn är fiktiva. Målet är således att nå många namn som möjligt ska finnas i den övre högra rutan i slutet av varje årskurs.

Slutligen ses ovan ett exempel på resultatsammanställning på skolnivå, där skolledare kan jämföra klassernas resultat avseende hur väl elevernas förmågor utvecklats av undervisningen. Denna vy kan ligga till grund för beslut om stödinsatser och resursfördelning.

Resultat som formar undervisningen

Många skolledare och lärare behöver stöd för att tolka resultat och omsätta dem i undervisningen. Huvudmannen kan bidra genom återkommande kompetensutveckling, exempelvis digitala föreläsningar om resultatanalys (legilexi.org, YouTube) och riktade insatser för skolledare, som har egen resultatvy i LegiLexi. Det är också effektivt att ge arbetslag direkt stöd från central personal med vana av analys samt att bjuda in skolledare till gemensamma diskussioner. Med den övergripande överblick som huvudmannen får via LegiLexi, kan värdefull återkoppling ges för att stödja skolledare vidare. Därför rekommenderas att läsundervisning och resultatanalys är en stående punkt i kvalitetsdialogerna.

Exempel på frågor i kvalitetsdialoger:

- Hur används testresultaten för att förbättra undervisningen?
- Vilka resultat syns i läsundervisningen över tid?
- Vad fungerar och var behövs stöd?
- Vad kan läras av skolor med goda resultat?

Huvudmannens att göra-lista

1. Välj ut, besluta om och implementera ett högkvalitativt gemensamt kartläggningsverktyg i hela organisationen.
2. Stötta skolorna i uppstarten genom att erbjuda fortbildning för såväl lärare som skolledare i hur verktyget ska användas.
3. Skapa en gemensam systematik genom att fastställa rutiner för hur och när testning ska genomföras. Tydliggör att alla elever ska testas, vid alla testperioder och med samtliga deltester som automatiskt föreslås.
4. Följ upp skolornas testgenomförande. Erbjud stöd till skolor vid behov.
5. När testningen fungerar - etablera rutiner för skolornas resultatanalys med gemensamma analysmöten med tydlig agenda.
6. Erbjud stöd till skolor i att tolka resultat och anpassa läsundervisningen därefter genom fortbildning, central kompetens att rådfråga vid behov eller nätverk där resultat kan diskuteras gemensamt.
7. Följ upp skolornas resultat och utvecklingen av läsundervisningen över tid. Ha en kontinuerlig dialog med skolledare med skolans läsresultatanalys som utgångspunkt för att identifiera stödbehov.

Reflektera

- Finns det gemensamma riktlinjer eller rutiner för kartläggning av elevernas läsutveckling i nuläget?
- Lever de kartläggningsmaterial som används idag upp till kraven utifrån listan *Kännetecken för högkvalitativ screening* ovan?

Nyckelområde 3: Stödinsatser

Alla elever utvecklas i olika takt och nästan alla kan lära sig läsa. Forskningen visar att omkring 30 % av eleverna kan förväntas möta utmaningar med att knäcka läskoden och många fler riskerar att halka efter i undervisningen på grund av begränsad språklig förmåga.

Den goda nyheten är att de allra flesta kan utveckla både en säker avkodning och en stark språkförståelse, förutsatt att effektiva och evidensbaserade stödinsatser sätts in tidigt. Ett sätt att nå målet att alla elever lyckas med sin läs- inläring, oavsett utgångsläge, är att huvudmannen implementerar modellen Response to intervention (RTI) på samtliga skolor i organisationen.

Målbild

De elever som inte når förväntad läsförmåga för sin årskurs får stödinsatser som är systematiska, explicita och intensiva, och är anpassade efter individuella behov.

Hur det ofta ser ut idag

På en skola finns flera elever i behov av stöd i sin läsutveckling. Specialpedagogen arbetar främst handledande, och lärarna upplever att de saknar tid och resurser för att stötta alla elever med behov. Många elever får därför generella insatser, som läsgrupper, appar för läsflyt eller uppmaningar till vårdnadshavare att läsa mer hemma. Det riktade stödet är ofta kortvarigt, likartat för alla och ges oavsett vilken läsfärdighet som behöver utvecklas. En stor del av ansvaret läggs på eleven själv eller på vårdnadshavarna. Vid uppföljning visar det sig att elever med stödinsatser ofta har gjort framsteg men trots det, har glappet till klasskamraterna ökat.

Förebyggande och tidiga insatser

Det mest effektiva sättet att förebygga lässvårigheter är att från början erbjuda alla elever en evidensbaserad läsundervisning. När den ordinarie undervisningen håller hög kvalitet minskar också behovet av extra stöd. Samtidigt vet vi att vissa elever ändå kommer att behöva mer hjälp för att komma igång med sin läsutveckling. Så snart screeningresultaten från LegiLexi visar att en elev riskerar att halka efter bör stödet sättas in omedelbart. För att insatserna ska ge effekt krävs att de är tidiga, riktade och anpassade efter elevens specifika behov. De ska bygga på vetenskapligt förankrade metoder och material, vara systematiska och explicita, ges ofta, gärna dagligen och pågå tills målen är uppnådda. Insatserna bör ges individuellt eller i smågrupp, följas upp kontinuerligt och justeras utifrån elevens framsteg. Detta förutsätter lärare med fördjupad kompetens inom språk-, läs- och skrivutveckling som kan identifiera behov, välja rätt insatser och genomföra dem med hög kvalitet.

Response to intervention

På svenska kan *Response to Intervention* (RTI) översättas till "svar på insatser" och avser ett systematiskt arbetssätt där undervisningen löpande anpassas utifrån varje elevs behov och hur eleven svarar på olika stödinsatser. Genom att arbeta proaktivt och sätta in stöd tidigt kan modellen förebygga lässvårigheter, i stället för att tillämpa ett 'vänta-och-se'-förhållningssätt (eng. wait to fail) som riskerar att problemen fördjupas (Nilvius, 2024; Al Otaiba m. fl., 2014). RTI är inte bara ett stöd för elever i behov, utan också ett verktyg för att strukturera och kvalitetssäkra skolans läsundervisning. Arbetssättet bidrar till ökad måluppfyllelse, effektivare resursanvändning och större likvärdighet. Genom tidiga och träffsäkra insatser kan behovet av mer omfattande specialpedagogiskt stöd minska, vilket gör modellen både pedagogiskt och ekonomiskt hållbar.

RTI-modellen bygger på en tydlig struktur med tre lager av stöd som anpassas efter elevens behov. Lager 1 utgör basen och omfattar den ordinarie läsundervisningen. För de elever som behöver ytterligare stöd tillkommer Lager 2 med mer riktade insatser, och vid omfattande behov ges Lager 3 med intensivt stöd. Elever kan röra sig mellan lagren i takt med sin utveckling, vilket signalerar att stödet successivt trappas upp utifrån faktiska behov, utan krav på diagnos eller formella beslut. Målet är att agera tidigt och ge alla elever rätt förutsättningar att lyckas.

En avgörande del i modellen är den kontinuerliga uppföljningen av elevernas respons på olika insatser. RTI vilar därför på tre kompletterande former av bedömning där screening genomförs flera gånger per läsår, exempelvis med LegiLexi, för att tidigt identifiera elever i riskzon. Tät uppföljning sker varje eller varannan vecka för att utvärdera effekten av insatser och justera dem vid behov. Den formativa bedömningen i den dagliga undervisningen spelar också en central roll, där läraren löpande observerar, ger återkoppling och anpassar undervisningen efter elevernas aktuella behov.

En översikt av RTI

Lager	Beskrivning	Andel elever (ca)	Exempel på insats
Lager 1	Högkvalitativ läsundervisning för alla elever, med differentiering utifrån individuella behov.	80 %	Ordinarie undervisning med smågruppsundervisning inom klassens ram.
Lager 2	Riktade smågruppsinsatser för elever som visar tecken på att halka efter.	15 %	Smågruppsundervisning 3–4 tillfälle/vecka, utanför klassens ram med extra fokus på identifierade behov.
Lager 3	Individuellt anpassade och intensiva insatser för elever med stora svårigheter. Genomförs lämpligen som 1-till-1-undervisning av pedagog med expertkunskaper och utbildning i tidig läsinlärning.	5 %	Individuell daglig intensivundervisning med sakkunnig lärare utanför klassens ram, med extra fokus på identifierade behov.

(Whitten m. fl., 2009)

I linje med skollagen

RTI-modellen svarar väl mot skollagens krav på ett förebyggande och hälsofrämjande arbete. De tre stödnivåerna bygger på principen att ge rätt stöd i rätt tid och att successivt trappa upp insatserna utifrån elevens behov. Lager 1 motsvarar det som i skollagen beskrivs som undervisning med ledning och stimulans. Lager 2 liknar de extra anpassningar som kan göras inom ramen för ordinarie undervisning. Lager 3 innebär ett mer intensivt stöd, som vid varaktiga och omfattande behov kan övergå i särskilt stöd.

Stora vinster för både elev och huvudman

När RTI används systematiskt och är förankrad i hela organisationen ger det tydliga resultat. Rätt stöd i rätt tid minskar risken för fördjupade svårigheter, reducerar behovet av specialpedagogiska insatser och gör att fler elever når målen och blir gymnasiebehöriga. För huvudmannen innebär det förbättrade elevresultat, en mer likvärdig organisation och effektivare resursanvändning. RTI blir därmed ett verktyg för ökad måluppfyllelse och stärkt kvalitet i undervisningen.

Huvudmannens roll i att implementera RTI

För att RTI-modellen ska fungera i praktiken krävs en tydlig organisation och en strukturerad planering baserad på analys av identifierade behov. Huvudmän har en central roll i att skapa de förutsättningar som gör det möjligt för skolorna att arbeta enligt modellen. Ett första steg är att erbjuda kompetensutveckling för både skolledare och lärare, så att en gemensam förståelse etableras kring RTI-modellens syfte, struktur och arbetssätt. Huvudmannen kan vidare stödja skolledare i att initiera och leda processer för att inrätta lokala RTI-team på varje skola eller, där det är ändamålsenligt, organisera gemensamma team för flera skolor.

Ett RTI-team består vanligen av skolledare, ämneslärare, speciallärare och/eller specialpedagoger. Teamets uppdrag är att identifiera elever i behov av stöd, formulera tydliga kunskapsmål för läsutvecklingen i varje årskurs och systematiskt följa upp resultaten. Teamet ansvarar också för att välja metoder och läromedel utifrån elevernas behov, utvärdera deras effekt samt dokumentera, planera och följa upp stödinsatser på ett enhetligt sätt. Det är RTI-teamet som beslutar när en elev behöver stöd på en högre nivå (lager 2 eller 3) och säkerställer att insatser genomförs och justeras i relation till elevens respons. Huvudmannen kan därtill skapa de organisatoriska förutsättningar som krävs för att modellen ska bli en integrerad del av skolornas vardag. Detta innefattar bland annat att tillhandahålla sakkunnigt processtöd, stärka skolledares arbete med gemensamma mål och strukturer samt säkerställa en systematisk uppföljning av framsteg på alla nivåer i organisationen

Huvudmannens att göra-lista

1. Säkra kompetens: erbjud fortbildning för skolledare och lärare om RTI-modellens syfte, struktur och arbetssätt.
2. Organisera RTI-team: etablera lokala team på varje skola, alternativt gemensamma team för flera skolor, med representation av ämneslärare, speciallärare och specialpedagoger.
3. Följ upp och justera: analysera resultat, utvärdera effekter och anpassa insatser vid behov.
4. Tillhandahåll coachning och stöd: ge skolledare verktyg, gemensamma mål och rutiner för systematisk uppföljning.

Reflektera

- Hur vet ni om de stödinsatserna som idag sätts in är evidensbaserade och svarar på elevernas behov?
- Används RTI-modellen i verksamheterna idag?

Nyckelområde 4: Beslut utifrån resultatanalys

För att skapa verklig förbättring i elevernas läsutveckling behöver huvudmannens beslut och prioriteringar bygga på fakta, snarare än antaganden och magkänsla. En systematisk analys av elevernas samlade läsresultat på huvudmannanivå är avgörande för att prioritera insatser, fördela resurser rättvist och rikta stödet dit behoven är som störst. För att detta ska bli en naturlig del av utvecklingsarbetet behöver huvudmannen etablera tydliga rutiner för hur analysen genomförs och används. Resultaten bör sedan ligga till grund för målformuleringar, beslut om insatser och planeringen av kommande satsningar. I detta avsnitt presenteras hur en sådan analys kan genomföras och hur den kan kopplas till insatser som ger tydligt märkbar effekt i klassrummet.

Målbild

De samlade läsresultaten är en del av huvudmannens systematiska kvalitetsarbete och fungerar som ett viktigt beslutsunderlag, både för riktade insatser och för att stödja skolornas utvecklingsarbete inom läsundervisningen.

Hur det ofta ser ut idag

Arbetet med *LegiLexi* är i full gång. Nästan alla elever testas regelbundet, testperioderna genomförs enligt plan och lärarna uppskattar materialet. Det finns också välfungerande rutiner för att analysera resultaten på individ- och grupp-nivå. Men huvudmannen har ännu inte fått upp ögonen för att det är möjligt att ta del av elevernas samlade läsresultat på organisationsnivå. Därför finns en osäkerhet kring vilka strategiska beslut som behövs för att utveckla läsundervisningen. Det saknas underlag för att svara på frågor som: Hur väl läser eleverna? Hur ser skolornas olika behov ut? Behövs organisatoriska förändringar? Vilket innehåll ska kommande kompetensutveckling fokusera på? Utan ett tydligt resultat som underlag och en struktur för analys omsätts inte data i träffsäkra och behovs-inriktade insatser.

Strategiskt ledarskap börjar med analys

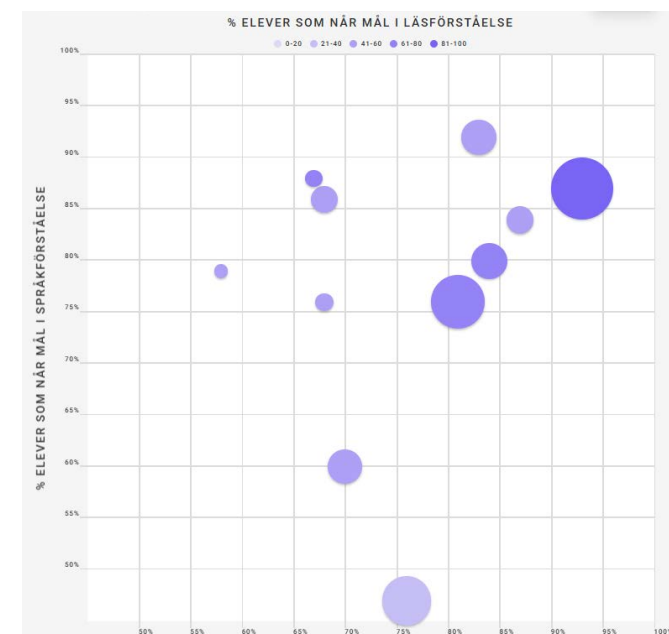
En regelbunden analys på huvudmannanivå är grundläggande för att hålla fokus på elevernas lärande och skapa rätt förutsättningar för effektiva insatser. Genom att följa upp hur eleverna utvecklar sin läsförmåga blir det möjligt att utvärdera effekterna av tidigare satsningar, anpassa kommande åtgärder och fatta mer träffsäkra beslut om resursfördelning. Det stärker skollära analys- och kvalitetsarbete, bidrar till ett mer likvärdigt utbildningssystem och för det kompensatoriska uppdraget framåt, särskilt genom att synliggöra hur olika elevgrupper utvecklas över tid. En gemensam analys skapar också en naturlig grund för återkoppling, delaktighet och professionella samtal på alla nivåer i styrkedjan. Den gör det lättare att lyfta goda exempel och bygga ett gemensamt engagemang för fortsatt utveckling.

Etablera rutiner för resultatanalys på huvudmannanivå

För att genomföra en effektiv analys av elevernas läsförmåga på huvudmannanivå behöver ledningsgruppen först tydliggöra när, hur och med vilka analysen ska genomföras. Involvera både personer i ledande befattningar och medarbetare med kompetens inom språk-, läs- och skrivutveckling för att säkerställa korrekt tolkning av resultaten. Säkerställ därefter de praktiska förutsättningarna: boka tid och plats samt skapa en tydlig agenda för analysmötena. Ett bra arbetssätt är att schemalägga dessa direkt efter varje testperiod, gärna inom en vecka, så att nulägesbilden är aktuell. Avsätt extra gott om tid vid det första mötet för att etablera arbetssätt och gemensam förståelse.

För att ta del av sammanställda resultat i legilexi.org registrerar huvudman först ett konto och kontaktar sedan support@legilexi.org för att aktivera huvudmannavyn. Denna vy ger en tydlig översikt i form av automatiskt genererade tabeller och diagram, med samlade testresultat på både huvudmannan- och skolnivå samt information om testgenomförande. Nedan ges exempel på vyer som kan vara extra intressanta för analyser på huvudmannanivå.

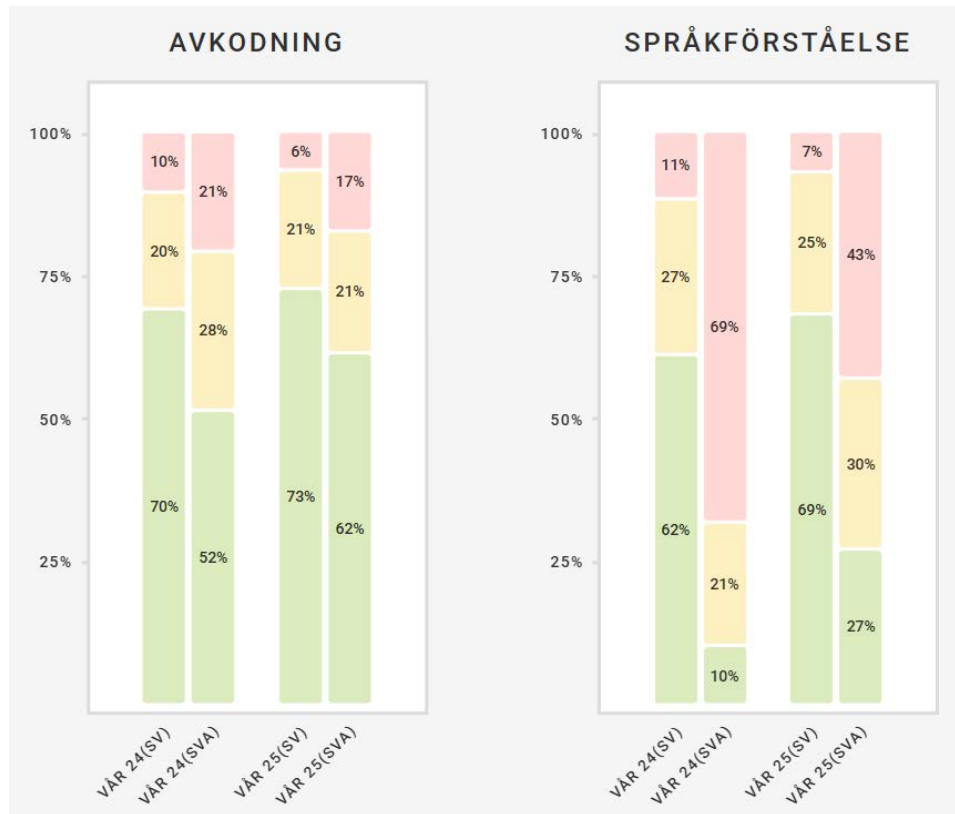
Bilden till höger visar ett exempel på resultatsammanfattning i en årskurs på huvudmannanivå i slutet av läsåret 22/23, 23/24 och 24/25. Här kan utvecklingen av elevernas läsförmåga följas inom avkodning, språkförståelse respektive läsförståelse över tid samt jämföras med rikssnitt.

Ovan visas diagrammet Sammanfattning i kartläggningsverktyget Legilexi.

Till vänster visas bubbeldiagrammet Skolornas spridning från kartläggingsverktyget Legilexi.

I detta diagram ses hur skolornas resultat i en årskurs skiljer sig åt. I x-axeln presenteras andel elever som når årskursförväntad nivå i avkodning och i y-axeln i språkförståelse. Nyans av lila indikerar andel elever som når målnivå i läsförståelse. Storleken på bubblan visar antal elever. Här kan skolor i behov av mer stöd att utveckla undervisningen ringas in.

Klipp från diagrammet Sammanfattning med tillval "kursplan" från LegiLexi.

Slutligen visas exempel på hur elevgruppers resultat kan jämföras. Ovan presenteras resultat inom avkodning och språkförståelse för elever som läser enligt kursplan svenska i stapeln till vänster respektive svenska som andraspråk i stapeln till höger i årskurs 3. Här kan elevers behov identifieras samt utveckling över tid följas.

Genomför resultatanalys och måluppföljning

För uppföljning av elevernas läsutveckling på ett systematiskt sätt sammanställs årets resultat tillsammans med de mål som sattes tidigare under året. Genom att jämföra utfallet med målsättningarna blir det tydligt vilka områden som har utvecklats väl och vilka som fortsatt behöver riktade insatser. Använd tabellerna nedan för att dokumentera resultat, mål och grad av måluppfyllelse för varje enskild del av läsförmågan och för varje årskurs. Detta ger ett tydligt och gemensamt underlag inför planeringen av kommande års utvecklingsarbete. I agendan nedan finns instruktioner för hur tabellerna fylls i, tillsammans med stödfrågor som kan hjälpa till att fördjupa analysen och rikta insatserna mer träffsäkert. Agendan är utformad för att fyllas i efter att vårens testperiod är avslutad.

Agenda för resultatanalys på huvudmannanivå

Mål och utfall per läsförmåga

Använd tabellerna nedan som en mall för att dokumentera årets resultat, uppsatta mål och om målen har uppnåtts för varje läsförmåga och för varje årskurs.

Avkodning	Årets mål	Årets utfall	Nåddes målet?
Andel gröna elever (%)			☐ Ja ☐ Nej
Antal gröna elever			☐ Ja ☐ Nej
Andel röda elever (%)			☐ Ja ☐ Nej
Antal röda elever			☐ Ja ☐ Nej

Språkförståelse	Årets mål	Årets utfall	Nåddes målet?
Andel gröna elever (%)			☐ Ja ☐ Nej
Antal gröna elever			☐ Ja ☐ Nej
Andel röda elever (%)			☐ Ja ☐ Nej
Antal röda elever			☐ Ja ☐ Nej

Läsförståelse	Årets mål	Årets utfall	Nåddes målet?
Andel gröna elever (%)			☐ Ja ☐ Nej
Antal gröna elever			☐ Ja ☐ Nej
Andel röda elever (%)			☐ Ja ☐ Nej
Antal röda elever			☐ Ja ☐ Nej

Läsförkunskaper (förskoleklass)	Årets mål	Årets utfall	Nåddes målet?
Andel gröna elever (%)			☐ Ja ☐ Nej
Antal gröna elever			☐ Ja ☐ Nej
Andel röda elever (%)			☐ Ja ☐ Nej
Antal röda elever			☐ Ja ☐ Nej

Så här gör ni, steg för steg:

Steg 1: Samlat resultat

- Gå in på legilexi.org. När kontot är aktiverat – gå in på fliken *Resultat: Huvudman*. Titta på diagrammet *Sammanfattning*.
- Välj årskurs, aktuell avslutad testperiod och samtliga skolor.
- Om uppföljning sker efter avslutat läsår – fyll i tabellmallen på föregående sida. Jämför årets mål med årets utfall inom samtliga förmågor. Upprepa årskursvis.
- För förskoleklass: Skrolla ner till *Detaljerad färdighetsanalys*. Välj färdighet *Läsförkunskaper*, förskoleklass (FSK), testperiod och samtliga skolor. Räkna ut ett snitt av andel elever inom *När mål* och *Avstängt* för de fyra delfärdigheterna BOK (bokstavskunskap), FON (fonologisk medvetenhet), SYN (fonemsyntes) samt SEG (fonemsegmentering).

Diskutera: Hur ser elevernas aktuella resultat ut inom de olika färdigheterna och årskurserna?

Steg 2: Undergrupper och rikssnitt

- Skrolla tillbaka till *Sammanfattning*.
- Under *Visningsalternativ*, klicka i tur och ordning på kön, kursplan och rikssnitt.

Diskutera: Ligger resultaten i linje med era förväntningar?

Steg 3: Utveckling över tid

- I *Sammanfattning*, klicka på *Testperiod*.
- Välj vårtesterna bakåt i tiden så långt LegiLexi har använts.
- Jämför utvecklingen över de valda testperioderna.

Diskutera: Ökar andel gröna? Minskar andel röda? Vad kan förklara detta?

Steg 4: Resultat per skola

- Skrolla till Skolornas spridning och Hur skiljer sig skolorna åt.
- Justera parametrar efter önskemål. Gå igenom resultaten skola för skola, årskurs för årskurs. Välj gärna visningsalternativ Kursplan för att separera Sva-elevs läsresultat.

Diskutera: Sticker någon skola ut med särskilda utmaningar eller framgångar? Inom avkodning? Språkförståelse? Vilka behov av stöd finns?

Steg 5: Behov av kompetensutveckling

- Analysera vilka läsfärdigheter som behöver stärkas.
- Identifiera vilken typ av kompetensutveckling som skulle vara aktuell utifrån analysen.

Diskutera: Hur kan huvudmannen bäst stötta lärarnas kompetensutveckling nästa år?

Steg 6: Utvärdera

- Vilka effekter har insatserna haft på elevernas resultat?
- Analysera orsakerna. Vad kan det bero på?

Diskutera: Vilka justeringar behöver göras till nästa år? Vilka lärdomar tar ni med er?

Reflektioner och insikter

Samla reflektioner och iakttagelser från analysen. Vilka mönster syns? Vilka skolor, elevgrupper eller förmågor sticker ut, positivt eller negativt? Lyft både framgångar och utmaningar. Analysen blir en utgångspunkt för följande åtgärder:

1. Fatta beslut utifrån resultat

För att insatser ska ge effekt behöver de kopplas till faktiska behov. Använd analysen som beslutsunderlag: vilka åtgärder krävs? Vad behöver förstärkas, omprioriteras eller avslutas? Syftet är att göra träffsäkra satsningar, inte att göra mer, utan att göra rätt.

2. Sätta mål för läsutvecklingen

Formulera konkreta och mätbara mål för kommande läsår. Målen kan gälla hela kommunen, enskilda skolor eller specifika elevgrupper. Målen bör spegla analysen och fokusera på både progression och likvärdighet.

3. Planera för kommande läsår

Använd insikterna för att ta beslut om nästa steg. Vad behöver prioriteras i undervisning, fortbildning eller stödstrukturer? Vilka resurser krävs? Skapa en tydlig plan som kopplar mål, insatser och ansvar, och säkerställ att uppföljning planeras redan från start.

Från analys till handling

Att utveckla en god analysförmåga tar tid och de första åren med LegiLexi bör ses som en läroprocess där rutiner och kompetens successivt byggs upp. För att säkerställa korrekta slutsatser och träffsäkra insatser är det värdefullt att ta stöd av sakkunniga personer med god kunskap om läsutveckling. I analysen bör fokus ligga på avkodning och språkförståelse, som utgör de grundläggande färdigheterna i läsförmågan, medan läsförståelse ses som det långsiktiga målet. Det är också angeläget att beakta att vissa elevgrupper, exempelvis elever med språkstörning, dyslexi eller hörselnedsättning, inte kan urskiljas i testresultaten på samma sätt som elever med svenska som andraspråk. Dessa elever finns dock representerade i resultaten och deras behov av riktat och särskilt stöd måste uppmärksammas i planering av insatser och resurser

Sätt mål för elevernas läsutveckling

Tydliga och höga mål skapar riktning och gör stor skillnad. Genom att sätta mål för elevernas läsutveckling ökar chanserna att resultaten förbättras, både för enskilda elever och för hela årskurser över tid. Det långsiktiga målet bör vara att minst 95 % av eleverna utvecklar en säker och automatiserad läsförmåga (motsvarande grön nivå i LegiLexi). Även om resultaten tidigare varit låga bör målsättningen vara hög. Alla elever förtjänar en högkvalitativ undervisning och möjligheten att bli starka läsare. Gula nivåer kan ses som steg på vägen men vi rekommenderar att våga sätta målet vid grön målnivå som motsvarar årskursens förväntningar.

För att göra målen mer hanterbara är det fördelaktigt att även arbeta med kortsiktiga delmål för varje läsår. Utgå gärna från resultat från föregående år och arbeta fram rimliga och mätbara mål för kommande läsår, både på skol- och huvudmannanivå. Genom att successivt höja ribban kan läsutvecklingen nogsamt och systematiskt följas över tid och målen bli både motiverande och genomförbara. Lämpliga ambitionsnivåer för nästa läsår kan vara:

- Höj andelen gröna elever med 10 procent.
- Minska andelen röda elever med 25 procent.

Involvera varje skola genom att de får sätta egna mål utifrån sina resultat för att skapa riktning, engagemang och en känsla av framåtrörelse! Det ger också ett tydligt underlag för att följa upp vad undervisningen faktiskt leder till. Nästa steg är att omvandla målen till en konkret och inspirerande plan för det kommande läsåret.

Analys- och planeringscykel

Resultatanalysen ger en tillförlitlig grund för att planera insatser och fatta väl underbyggda beslut inför kommande läsår. Alla beslut som berör utvecklingsarbetet inom läsundervisningen bör ta sin utgångspunkt i de behov som identifierats genom systematisk uppföljning av elevernas läsresultat. Denna årliga analys- och planeringscykel bör vara en naturlig del av huvudmannens kvalitetsarbete och fungera som en utvecklingsmotor som kompletterar och riktar skolornas egna förbättringsprocesser. Arbetet med att stärka läsundervisningen får inte avstanna förrän målet är nått: att minst 95 % av eleverna utvecklar en säker, automatiserad läsförmåga. Det är vanligt att utgångsläget ligger långt från detta men första steget är att acceptera nuläget och samtidigt hålla fast vid övertygelsen att förändring är möjlig, även om det kräver uthållighet.

Huvudmannens att göra-lista

1. Sätt rutiner för att följa upp screeningresultat på huvudmannanivå. Vem ska ingå, när och vilka punkter ska diskuteras?
2. Genomför resultatanalysen, förslagsvis med hjälp av agendan.
3. Fatta beslut kring kommande års stödinsatser och kompetensutveckling utifrån resultatanalys.
4. Sätt mål för elevernas läsutveckling för kommande läsår.
5. Använd analyserna som underlag för att planera utbildningsinsatser, fördela resurser och rikta stöd.

Reflektera

- Vilka rutiner har ni idag för att regelbundet följa upp och analysera elevernas läsutveckling på huvudmannanivå?
- Hur stöttas skolledare i att omsätta analysresultat till konkreta utvecklingsinsatser på skolnivå?

Nyckelområde 5: Kompetensutveckling

Många lärare och skolledare saknar i dag tillräcklig evidensbaserad kunskap om hur barn lär sig läsa och hur en effektiv läsundervisning bör utformas. Detta är särskilt bekymmersamt då de tidiga skolåren är avgörande för elevernas fortsatta skolframgång. Huvudmannen har därför ett tydligt ansvar att säkerställa att verksamheten får tillgång till nödvändig kunskap genom strategiska, långsiktiga och välplanerade satsningar på kompetensutveckling. Målet bör inte enbart vara att inspirera, utan att skapa faktiska förändringar i undervisningen genom stöd som utvecklar lärarnas praktik, snarare än enbart deras teoretiska kunskaper. Ett viktigt steg är att ta fram en långsiktig kompetensutvecklingsplan och säkerställa att även nyanställda snabbt får del av samma kunskap och stöd, så att utvecklingsarbetet blir sammanhållet och hållbart över tid.

Målbild

Planerad, systematisk och kontinuerlig kompetensutveckling i både teori och praktik är en central del av huvudmannens arbete för att stärka läsundervisningen.

Hur det ofta ser ut idag

Det anordnas gemensamma kompetensutvecklingsdagar för samtliga lärare och skolledare två gånger per läsår. Innehållet bestäms ofta med kort framförhållning, och målgruppen är bred. Vid ett av dessa tillfälle är utbildningen kopplad till läsning och leds av en välkänd och populär föreläsare som talar övergripande om att stärka läsmotivation. Det saknas dock tydligt formulerade mål för vad föreläsningen ska leda till eller hur den kommer följas upp. Förväntningar från skolledningen är oklara och det finns ingen plan för att omsätta de nya kunskaperna i konkret praktik. Lärare beskriver i utvärderingar att innehållet varit jättetrevligt och inspirerande, men någon större faktisk förändring i undervisningen verkar utebli. Det är däremot ovanligt att effekten och resultatet av satsningen följs upp eller att skolor/huvudmän har en långsiktig strategi för hur medarbetarnas kompetens ska utvecklas över tid.

Kompetensutveckling som verkligen förändrar undervisning och arbetssätt

Att skapa varaktig förändring i läsundervisningen kräver ett långsiktigt och systematiskt arbete med kompetensutveckling. Det handlar inte enbart om att förmedla ny kunskap, utan om att utveckla undervisningsskicklighet genom praktiska övningar, reflektion och stöd nära den pedagogiska vardagen. Lärare behöver tid att pröva nya arbetssätt, anpassa dem till sin kontext och fördjupa förståelsen i samverkan med kollegor. Därför måste kompetensutvecklingen förena forskningsbaserade teorier med praktisk tillämpning i klassrummet. Enstaka föreläsningar eller korta teoripass är otillräckliga för att åstadkomma bestående förändring eftersom utveckling förutsätter kontinuitet, uppföljning och stöd över tid.

Kompetensutvecklingsinsatser behöver sträcka sig över tid. Varaktig förändring uppnås inte genom enstaka punktinsatser, utan kräver uthållighet, regelbunden uppföljning och stöd tills nya arbetssätt är etablerade och effekterna syns i elevernas resultat. Huvudmannen har ett tydligt ansvar att formulera förväntningar, säkerställa rätt stöd och systematiskt följa upp resultaten. Varje insats bör avslutas med en konkret plan för hur innehållet ska omsättas i undervisningen. Om förändring uteblir behövs förstärkt stöd, inte sänkta ambitioner. När huvudman och skolledare själva deltar i kompetensutvecklingen stärks förankringen i hela organisationen. Det markerar att satsningen är prioriterad och att utvecklingen av läsundervisningen är ett gemensamt ansvar, snarare än en uppgift för enskilda lärare.

Utgå från vetenskap, data och behov

Innehållet i kompetensutvecklingsinsatser bör alltid vila på vetenskaplig grund och utgå från de metoder och modeller som lyfts inom Science of reading. Vidare bör innehållet ligga i linje med de mer generella principer för lärande som återspeglas inom Science of learning, exempelvis att lärande gynnas när undervisning kopplas till tidigare kunskaper, erbjuder meningsfull variation och ger systematisk återkoppling (Willingham, 2024).

Innehållet bör dessutom ha en tydlig koppling till analyserna av de samlade läsresultaten i LegiLexi, där det framgår vilka färdigheter som behöver stärkas och vilket undervisningsinnehåll som förväntas ge störst effekt. För att kompetensutvecklingen ska upplevas som relevant måste den samtidigt vara meningsfull för den enskilda läraren och inte enbart uppfattas som en generell satsning på organisationsnivå. Huvudmannen bör därför lyssna in både skolledares och lärares behov och önskemål. Arbetet med att stärka läsundervisningen leder ofta till ett växande behov av utbildning och praktisknära stöd. Om många efterfrågar samma typ av insats kan det vara ändamålsenligt att genomföra en gemensam satsning på huvudmannanivå.

Förslag på innehåll

Nedan presenteras exempel på innehåll som med fördel kan ingå i kompetensutvecklingsinsatser för att stärka och utveckla läsundervisningen:

- **Hur barn lär sig läsa:** Grundläggande kunskap om de kognitiva och språkliga processer som ligger till grund för läsinlärning är avgörande för en högkvalitativ undervisning. Detta omfattar förståelse för läsutvecklingens olika faser samt centrala modeller som Simple view of reading och Reading rope.
- **Evidensbaserad läsundervisning:** Insatser kan utgå från de fem centrala läskomponenterna; fonemisk medvetenhet, phonics, läsflyt, ordförråd och läsförståelse. De kan också fördjupa sig i innebörden av explicit undervisning och hur den genomförs effektivt i praktiken.
- **Bedömning av läsutveckling:** Lärare kan behöva stöd i hur man optimerar användningen av kartläggningsmaterial så som LegiLexi, kompletterande och fördjupande testmaterial samt formativa och summativa bedömningsmetoder används på bästa sätt. Syftet är att följa elevernas läsutveckling, identifiera behov av stöd och säkerställa att rätt insatser sätts in i rätt tid.
- **Analys av data:** Hur resultat från exempelvis LegiLexi kan analyseras och omsättas i välgrundade beslut om undervisningens upplägg, gruppindelningar och riktade insatser, så att resurser och stöd används där de gör störst nytta.
- **Praktisk tillämpning:** Ge lärare möjlighet till övning, modellering och gemensam lektionsplanering som förankrar teorin i den egna undervisningspraktiken och stärker tryggheten i att använda nya arbetssätt.
- **Differentiering och anpassningar:** Evidensbaserade strategier för att möta elevers varierande behov, inklusive hur undervisningen kan anpassas för elever i behov av särskilt stöd, så att alla ges bästa möjliga förutsättningar att utveckla sin läsförmåga.
- **Metodstöd och materialval:** Introduktion till forskningsstödda undervisningsmetoder och vägledning i hur man väljer och använder högkvalitativa läromedel och resurser som stödjer en effektiv läsundervisning.

Skapa en systematisk och långsiktig plan för kompetensutveckling

För att stärka skolledares och lärares kompetens inom läsutveckling kan huvudmannen med fördel ta fram en långsiktig och genomarbetad plan för kompetensutveckling som omfattar hela organisationen. En sådan plan kan fungera som ett styrverktyg som skapar struktur, tydlighet och transparens över tid samt ge stöd i prioriteringar, till exempel vid planering av utvecklingsdagar. När förändring uteblir, är det ofta inte lärarnas vilja som brister utan att ledningens plan har saknat tydlighet eller förankring.

Genom att synliggöra innehåll och syfte med varje insats blir det också möjligt att tydliggöra förväntningar och följa upp att arbetet ger önskad effekt. Följande stödfrågor kan användas av huvudman vid framtagande av en långsiktig kompetensutvecklingsplan. De hjälper till att säkerställa att insatserna är välgrundade, relevanta och leder till faktisk förändring i undervisningen:

- Hur ser behovet ut? Hur har det identifierats? Har det utgångspunkt i såväl evidens, testresultat som direkta önskemål från verksamheten?
- Är innehållet tydligt kopplat till att förbättra läsundervisningen?
- Vad ska insatsen leda till? Vad är syfte och mål? Vilka är de förväntade förändringarna i undervisningen? Kommer förändringar i undervisningen kopplas till faktiska förbättringar i elevernas läsförmåga?
- Hur ska innehållet implementeras på samtliga skolor?
- Hur kommer effekten av insatsen att följas upp? Hur kommer det synas i huvudmannens analys av elevernas läsresultat?

Genomföra och följa upp kompetensutvecklingsinsatser

När planen är fastställd är nästa steg att utforma kompetensutvecklingen. Det är fördelaktigt att erbjuda en variation av format, såsom workshops, studiecirklar, coaching, föreläsningar, kurser, observationer och studiebesök för att lärare parallellt ska kunna utveckla både teoretiska och praktiska kunskaper. Ytterligare en viktig faktor att ta med i utformningen av en högkvalitativ kompetensutveckling är att innehållet behöver ligga i linje med de generella principer för inläring och effektiv undervisning som beskrivs inom Science of reading och Science of Learning. Slutligen är det också viktigt att vara noggrann i urvalet av de personer som utför kompetensutvecklingen och säkerställa att sakkunnighet och relevant erfarenhet verkligen finns på plats.

För att insatserna ska få genomslag krävs att skolledare tidigt involveras. Rektorn är nyckelpersonen som ger mandat, sätter riktning och skapar förutsättningar för att undervisningen faktiskt utvecklas. Utan aktivt stöd och förståelse från skolledningen riskerar förändringar i undervisningen att stanna på idéstadiet och utebli i praktiken. Därför bör skolledare alltid utgöra det första ledet i kompetensutvecklingsinsatser för att leda, följa upp och säkra långsiktiga resultat.

Huvudmän behöver kommunicera förväntningar på varje insats, klargöra att undervisningen förväntas förändras samt ange vilket stöd som ges för att möjliggöra dessa förändringar. Effekterna av insatserna ska följas upp kontinuerligt. Huvudmannen bör som en del av kompetensutvecklingsplanen ange hur uppföljning ska ske och säkerställa att fokus kvarstår tills förändringarna är tydliga i både undervisningen och elevernas resultat.

Stöd av läscoacher

Kompetensutveckling bör följas upp med praktiskt och verksamhetsnära stöd för att säkerställa att förändring sker i klassrummet. Detta kan ske genom klassrumsobservationer, handledning, gemensam lektionsplanering och tid för att befästa nya metoder som gör det möjligt för lärare att omsätta ny kunskap i undervisningen. Ett effektivt sätt att organisera detta är att utse pedagogiska handledare, exempelvis i form av läscoacher med fördjupad kunskap om läsutveckling och evidensbaserad undervisning. Läscoachen har som uppdrag att handleda direkt i undervisningssituationen genom att observera, modellera och diskutera didaktiska val, utan att göra bedömningar på elevnivå. Kompetensen kan rekryteras externt eller identifieras internt och med fördel organiseras som en ambulerande resurs som stödjer samtliga skolor, exempelvis genom att arbeta två veckor på en skola innan nästa uppdrag.

Introduktion av nyanställda

Hög personalomsättning är en återkommande utmaning i skolorganisationer. Ju längre ett utvecklingsarbete pågår och ju tydligare skillnaderna blir i läsundervisningen, desto större är risken att nyanställda lärare och skolledare hamnar på efterkälken. Huvudmän har en viktig roll i att tydliggöra förväntningar på att skolledare ger nyanställda lärare det stöd de behöver för att snabbt komma in i arbetet med evidensbaserad läsundervisning. För att minska detta glapp kan huvudmannen stödja enheterna genom att etablera en tydlig introduktionsstruktur. På så vis får nya medarbetare snabbt en överblick över organisationens satsningar och mål, kompletterad med material och rutiner från den enskilda skolan. Ett effektivt sätt är att ta fram en översikt på huvudmannanivå.

Översikten för nyanställda kan innehålla exempelvis:

- genomförda kompetensutvecklingsinsatser och tillhörande utbildningsmaterial
- förväntade förändringar i undervisningen
- pågående satsningar och eventuella digitala utbildningar
- planerade utbildningsinsatser
- litteratur och forskningsunderlag som används
- praktiskt undervisningsmaterial (läromedel, mallar, lektionsplaneringar).
- rutiner för kartläggning, exempelvis användning och analys av LegiLexi
- gemensamt valda metoder, modeller och läromedel
- redovisning av resultat och effekter hittills
- fortsatta mål för läsundervisningen
- rutiner för handledning av nyanställd personal

Huvudmannens att göra-lista

1. Formulera en kompetensutvecklingsplan baserad på forskningsbaserade principer, resultat från LegiLexi och identifierade behov från skolledare och lärare. Planen ska tydliggöra syfte, innehåll och mål.
2. Besluta om lämpliga format och genomför kompetensutvecklingen med skolledare som aktiva deltagare. Kommunera tydligt vilka förändringar i undervisningen som förväntas. Komplettera teoretiska insatser med verksamhetsnära praktiskt stöd, såsom handledning, gemensam lektionsplanering och träning i nya metoder.
3. Behåll fokus tills förändringar är tydliga i klassrummen. Följ kontinuerligt upp effekterna, justera vid behov och fortsätt tills målen är uppnådda.
4. Stötta skolledare med strukturer för introduktion av nyanställda så att ny personal snabbt inkluderas i det pågående utvecklingsarbetet.

Reflektera

- På vilket sätt kan ni tydliggöra förväntningar och samtidigt ge skolledare och lärare det stöd de behöver för att omsätta ny kunskap i praktiken?
- Finns det en långsiktig kompetensutvecklingsplan på huvudmannanivå?
- Har den utbildning som medarbetarna erhåller grund i vetenskap och beprövad erfarenhet för hur effektiv undervisning genomförs? Är de lärare man anlitar för kompetensutveckling undervisnings-skickliga, ämneskunniga och med relevant erfarenhet?

Nyckelområde 6: Samarbete och samverkan

Det sista nyckelområdet handlar om att skapa förutsättningar för samverkan. Tydliga mål, goda organisatoriska förutsättningar och långsiktiga tidsramar bidrar till trygghet och etablerar en öppen, utvecklingsinriktad kultur i hela organisationen. Huvudmän har en central roll i att stödja skolorna i detta arbete, bland annat genom att organisera nätverk samt säkerställa tydlig kommunikation kring mål och förväntningar.

Målbild

Huvudmannen är central i arbetet med att utveckla en effektiv läsundervisning. Det råder en tillit och delningskultur inom hela organisationen. Det finns ett team med språk-, läs- och skrivkompetens som driver utvecklingsarbetet framåt och stöttar skolornas processer.

Hur det ofta ser ut idag

Trots omfattande satsningar på kompetensutveckling och tillgång till både analysverktyg och evidensbaserade läromedel, ligger läsresultaten på en lågstadieskola fortsatt lågt jämfört med andra skolor i området. Lärarna har fått utbildning i att använda *LegiLexi* och analysera elevernas behov, och skolan har investerat i kvalitativa undervisningsmaterial. Ändå syns ingen förbättring i elevernas läsförmåga. Analysen pekar mot en djupare organisatorisk utmaning: en bristande tillit inom skolans strukturer. Byte av skolledare har skapat osäkerhet kring prioriteringar och långsiktighet, vilket lett till att lärarna inte känner förtroende för att förändringsarbetet kommer att fullföljas.

Läsundervisningen är ett gemensamt ansvar

Resurser och kunskap är inte tillräckligt för att skapa varaktig förändring. Det krävs en organisation som präglas av stabilitet, samverkan och en gemensam riktning över tid. Uppdraget att ge alla elever en stark läsförmåga måste ses som ett gemensamt ansvar i hela organisationen, inte som en uppgift för enskilda lärare eller specialpedagoger. Eftersom läsförmågan påverkar allt senare lärande och skolframgångar är det avgörande att all kompetens tas tillvara och att alla arbetar mot samma mål. Ju större utmaningar eleverna möter, desto viktigare blir samverkan. Lärare behöver ha mod att ompröva etablerade arbetssätt och pröva metoder som vilar på evidens. I en trygg och tillitsfull kultur finns utrymme att uttrycka osäkerhet, be om hjälp och dela erfarenheter och material. En sådan delningskultur är grundläggande för ett långsiktigt och framgångsrikt utvecklingsarbete.

Prioritering av läsning som grund för lärande

En central uppgift för huvudmannen är att skapa en gemensam förståelse för målbilden och tydliggöra hur den ska nås, både vad gäller riktningen för det övergripande utvecklingsarbetet och vad som konkret förväntas av skolledare och lärare. Ett tydligt och transparent ledarskap, där kommunikation prioriteras och når ut i hela organisationen, bidrar till trygghet och motivation. Genom att öppet visa hur behov, planer och kompetensutveckling kopplas till Science of reading skapas en stabil grund för samarbete. Tillit byggs över tid och stärks när både riktning och långsiktighet är tydlig. Utvecklingsarbetet ska därför inte betraktas som en trend eller ett tillfälligt projekt, utan som ett långvarigt åtagande som pågår tills evidensbaserad läsundervisning, systematisk kartläggning och riktade stödinsatser är en självklarhet för alla elever. För att lyckas krävs tydliga signaler om att satsningen kommer att prioriteras över tid. Detta kan innebära att andra insatser tillfälligt behöver stå tillbaka, inte för att de saknar betydelse, utan för att läsning utgör grunden för allt lärande.

Ledarskapets betydelse för en lärande organisation

En viktig nyckel till framgångsrikt utvecklingsarbete är att ledare aktivt bidrar till ett klimat där det är tryggt att dela erfarenheter, ta emot återkoppling och pröva nya arbetssätt. Det handlar inte om att ha alla svar, utan om att visa att lärande är en gemensam och kontinuerlig process. När huvudmannen själv deltar i utbildningar och kompetensutveckling signalerar det att utveckling är ett gemensamt ansvar och att ingen är fullärd. På så sätt stärks en kultur av gemensamt lärande, öppenhet för förändring och en ständig strävan efter att förbättra undervisningen.

Tillsätt ett tvärprofessionellt kompetensteam

Ett strategiskt sätt att skapa samsyn, trygghet och driv i läsutvecklingsarbetet är att tillsätta ett tvärprofessionellt kompetensteam på huvudmannanivå. Teamet kan fungera som stöd för ledningsgrupp, skolledare och arbetslag i arbetet med att utveckla läsundervisningen. Genom att samla olika kompetenser skapas både sakkunskap och breda perspektiv som stärker kvaliteten i hela organisationen. Teamet kan med fördel bestå av exempelvis:

- Lärare med ämnesbehörighet i svenska och svenska som andraspråk
- Speciallärare/specialpedagog med inriktning mot språk-, läs- och skrivutveckling
- Logoped
- Språk-, läs- och skrivutvecklare
- Utvecklare med kompetens inom språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA)

Det tvärprofessionella teamet kan utgöra en central funktion i arbetet med att utveckla läsundervisningen inom en skolorganisation. Genom att ge sakkunnigt stöd till skolornas utvecklingsarbete och driva processer framåt tillsammans med skolledare stärks både riktning och genomförande. En betydelsefull uppgift är att skapa samsyn kring metoder och mål, vilket lägger grunden för en enhetlig och evidensbaserad undervisningspraktik. Teamet kan dessutom erbjuda kontinuerlig vägledning och kompetenshöjning för skolpersonal samt fungera som en länk mellan huvudmannanivån och skolnivån. Med en stark förankring i styrkedjan kan teamet bli en motor för kvalitetsutveckling och säkerställa en likvärdig tillgång till evidensbaserad läsundervisning för alla elever.

Skapa strukturerade forum för samverkan

En central uppgift för huvudmannen är att skapa förutsättningar för ökad kompetens, professionalism och samverkan. Lärare behöver tid och strukturer för att tillsammans fördjupa sig i undervisningens innehåll och utveckla sin förståelse. Detta kan organiseras på huvudmannanivå, genom nätverk för olika professionsgrupper, så som specialpedagoger och speciallärare, lärare i svenska som andraspråk eller förstelärare/lärare i svenska för F-3. För ökad effekt och minskade kostnader kan man med fördel även samarbeta med andra huvudmän med likartade behov.

För att säkerställa att träffarna fokuserar på det som ger störst effekt kan huvudmannen styra innehållet så att det kretsar kring läs- och skrivinlärning i linje med Science of reading. Inom dessa ramar kan deltagarna gemensamt analysera resultat, planera undervisning och identifiera behov av vidare kompetens, moment som är centrala för att utveckla undervisningens kvalitet. Genom att samla in synpunkter från nätverksgrupperna kan fokusområdena dessutom anpassas utifrån deras faktiska behov, vilket ökar både relevans och engagemang.

Stärk samverkan mellan förskola och grundskola

När förskola och skola samverkar kring barns språk- och läsutveckling skapas en gemensam målbild och ett tydligare sammanhang i undervisningen. Huvudmän kan bidra genom att initiera utvecklingsgrupper där personal från förskolor och skolor inom samma upptagningsområde möts regelbundet, exempelvis för att diskutera analyser av LegiLexi-resultat. På så sätt får förskolan ett värdefullt kvitto på hur deras undervisning fallit ut när barnen möter skolans krav, medan skolan får en tydligare bild av vad som fungerat väl i förskolans språkarbete och vad som behöver stärkas. Denna ömsesidiga återkoppling fördjupar förståelsen för varandras uppdrag och underlättar arbetet med att bygga vidare på barnens tidigare erfarenheter. I de fall en förskola lämnar barn till flera skolor kan samverkan med fördel koncentreras till den skola som tar emot flest barn, vilket möjliggör en mer långsiktig samverkan där relationer och arbetssätt utvecklas över tid, till nytta för barnens språkliga och läsrelaterade utveckling.

Fem sätt för huvudman att stärka samverkan

- 1. Var närvarande och visa delaktighet i övergripande utbildningsinsatser.
- 2. Förmedla tydligt och konsekvent mål, att utvecklingsarbetet är grundat i Science of reading och långsiktiga tidsplaner på ett sätt som når ut till alla lärare.
- 3. Forma ett förvaltningsövergripande kompetensteam som kan stötta huvudman, skolledare och skolornas utvecklingsgrupper.
- 4. Skapa och organisera innehållet i nätverk för yrkesgrupper.
- 5. Stärk rutiner för samverkan mellan förskola och skola.

Reflektera

- Hur använder ni resultat från kartläggningar för att bygga broar mellan förskolans undervisning och skolans krav?
- Hur organiseras nätverk för att konkret bidra till utveckling av språk-, läs- och skrivundervisningen?

Processöversikt

Nedanstående processöversikt kan användas som stöd för att analysera var i processen arbetet med att implementera läsundervisningens nyckelområden befinner sig. Underlaget kan även fungera som grund för att formulera en plan för implementeringen samt vid uppföljningar. Genom att reflektera gemensamt kring varje nyckelområde uppnås en tydlig bild av vilka strukturer som redan finns på plats och vilka som behöver stärkas för att bygga en likvärdig och effektiv läsundervisning. I översikten presenteras nyckelområdena tillsammans med dess huvudsakliga komponenter.

Nyckelområde	Förberedelsefas	Införandefas	Implementerat (85 % uppnått)
1. Evidensbaserad ordinarie läsundervisning			
a. Fonemisk medvetenhet			
b. Phonics /strukturerad ljud-ningsmetod			
c. Läsflyt			
d. Ordförråd			
e. Läsförståelse			
f. Explicit undervisning			
g. Anpassningar för elever med SvA			
2. Kartläggning			
a. Systematisk testning			
b. Resultat analyseras			
c. Resultat formar läsundervisning			
3. Stödinsatser			
a. RTI-modell som arbetsmetod			
b. Evidensbaserade stödinsatser			

Nyckelområde	Förberedelsefas	Införandefas	Implementerat (85 % uppnått)
4. Beslut utifrån resultatanalys			
a. Analys av resultat på huvudmannanivå			
b. Beslut om kommande insatser utifrån resultat			
5. Kompetensutveckling			
a. Långsiktig kompetensutvecklingsplan			
b. Stöd att utveckla praktik			
c. Plan för nyanställda			
6. Strukturer för samarbete och samverkan			
a. Kompetensutvecklings-team			
b. Nätverk			
c. Forum för samverkan förskola/skola			

Processöversikt för utvecklingsarbete av läsundervisning. Inspirerat av Montgomery och Hanlin, 2025.

Gå igenom nyckelområdena i vänsterspalten ett i taget och diskutera nuläget för varje område. Om beslut har fattats om att inleda arbete, eller om förberedelser pågår, markeras detta i kolumn 1. Om ett konkret införande har påbörjats, exempelvis genom pilotprojekt eller delvis implementering, markeras detta i kolumn 2. När området är etablerat och tillämpas systematiskt i verksamheten, definierat som minst 85 procent av tiden, alternativt i 85 % av klassrummen, markeras detta i kolumn 3. Syftet är inte att kryssa rätt, utan att skapa en gemensam och realistisk bild av nuläget som grund för det fortsatta utvecklingsarbetet.

Om översikten används för att skapa en långsiktig plan för arbetet är det lämpligt att fokusera på maximalt 3-4 områden i taget. Håll i arbetet tills målbilden bedöms vara uppnådd. Först därefter är det lämpligt att gå vidare till nästa prioriterade område. Allt kan och bör inte genomföras samtidigt. Generellt sett är det bra att börja uppifrån och arbeta nedåt i listan. När samtliga områden är på plats är ni klara med processen och bör se stora effekter i elevernas läsförmåga och lärande.

Inkludera förskolan i utvecklingsarbetet

Utgångspunkten i processöversikten ovan är läsundervisningen i årskurs F-3. Läsförmågan vilar dock på att eleverna redan under förskoletiden har fått en språkstimulerande och högkvalitativ undervisning. Förskolan har en central roll i att stärka barnens grundläggande språkliga förmågor och skapa förutsättningar för den kommande läsutvecklingen. Vi rekommenderar därför ett 1-16-årsperspektiv, där fokus parallellt riktas mot både förskola och grundskola. I ett sådant perspektiv bör följande komponenter för utvecklingsarbete i förskolan läggas till i processöversikten:

Nyckelområde	Förberedelsefas	Införandefas	Implementerat (85 % uppnått)
1. Systematisk språkstimulerande undervisning			
2. Läsförberedande aktiviteter inom fonologisk medvetenhet och bokstavskänedom			

Steg för steg från ord till handling

Det finns många möjliga vägar att välja för att stärka läsundervisningen. Vid osäkerhet rekommenderar vi följande steg för en garanterad rivstart i utvecklingsarbetet. Här har vi samlat ett urval av de, i vårt tycke, mest effektiva åtgärderna för huvudman att vidta.

Steg 1: Sätt ett långsiktigt mål för elevernas läsutveckling

- Sätt ett långsiktigt mål för hur elevernas läsutveckling ska stärkas på huvudmannanivå. Exempel: "95 % av eleverna ska nå årskursförväntad nivå i avkodning och språkförståelse vid slutet av årskurs 3".
- Besluta att kommunens skolor ska arbeta med evidensbaserade metoder och läromedel.
- Sprid mål och riktning ut i hela organisationen och understryk att ansvaret är gemensamt, från huvudman till klassrum.

Steg 2: Skapa arbetsgrupp och gör nulägesanalys

- Börja med att identifiera vilka personer som ska driva utvecklingsarbetet framåt och forma en arbetsgrupp.
- Säkerställ att det finns kompetens inom evidensbaserad läs- och skrivundervisning och djup kunskap om språk-, läs- och skrivutveckling.
- Avsätt tillräckligt med tid för uppdraget. Att enbart lägga exempelvis 20 % av en tjänst är otillräckligt och resultat riskerar att helt utebli.
- Skapa tydliga ramar och rutiner för arbetet och inled med en grundlig nulägesanalys, så att utvecklingsinsatserna kan utgå från och anpassas till de faktiska behoven och förutsättningarna.

Steg 3: Inför gemensamt kartläggningsverktyg

- Inför systematisk testning med ett högkvalitativt kartläggningsverktyg, så som LegiLexi i hela verksamheten. Ge skolledare och lärare kompetensutveckling både i genomförande och i resultatanalys.
- Efter den första testperioden används resultaten för att skapa en tydlig bild av elevernas läsförmåga och för att kunna följa utvecklingen över tid.

Steg 4: Implementera phonics

- Inför phonics/strukturerad ljudningsmetod, för att snabbt höja kvaliteten i läsundervisningen. Phonics är den enda evidensbaserade metoden för tidig läsinlärning och ger dokumenterat goda effekter på elevernas avkodningsförmåga, vilket på sikt även stärker både språkförmåga och läsförståelse.
- Erbjud lärarna kompetensutveckling i både teori och praktik, gärna med stöd av erfarna läscoacher.
- Stötta skolorna i att använda läromedel avsedda för ändamålet, exempelvis genom centrala inköp, öronmärkt budget eller genom att tillhandahålla en lista över rekommenderat material baserat på phonics.

Steg 5: Strukturerad uppföljning på huvudmannanivå

- Följ upp hur skolorna implementerar LegiLexi, phonics och andra stödinsatser.
- Inför återkommande punkter i kvalitetsdialoger med skolledare om utvecklingen av läsundervisningen och förändringar i elevernas resultat över tid. Använd skolornas samlade resultat i LegiLexi som grund för dialogen och för att styra det fortsatta utvecklingsarbetet.

Steg 6: Fatta beslut utifrån resultatanalys

- Etablera rutiner för återkommande resultatanalys av LegiLexi på huvudmannanivå, gärna utifrån en fastställd agenda.
- Använd elevernas aktuella läsresultat som underlag för att identifiera nästa steg i utvecklingsarbetet, formulera årsvisa mål för läsutvecklingen och fatta beslut om kommande insatser.

Steg 7: Skapa en kompetensutvecklingsplan

- Ta fram en långsiktig kompetensutvecklingsplan för lärare och skolledare som skapar tydlig riktning och signalerar uthållighet i utvecklingsarbetet.
- Planen bör utgå från huvudmannens analys av elevernas samlade läsförmåga i LegiLexi, innehåll i linje med Science of reading samt identifierade behov och önskemål från verksamheten.

Steg 8: Inför RTI-modellen

- Implementera modellen Response to intervention (RTI) för att stärka stödinsatserna för elever med utmaningar i läsutvecklingen, inom såväl avkodning- som språkförståelseförmåga. Modellen ger skolorna en evidensbaserad struktur för att säkerställa tidiga, intensiva och riktade insatser.

Steg 9: Fira framgångarna och håll i

- Så här långt in i utvecklingsarbetet kan ni med säkerhet se tydliga effekter på elevernas läsförmåga i LegiLexi, och i vissa fall även i måluppfyllelse. Uppmärksamma dessa framsteg i hela organisationen och fira dem ordentligt!
- Nu är det viktigt att inte nedprioritera arbetet. Fortsätt utveckla läsundervisningen tills målet om 95 % måluppfyllelse är nått. Det är möjligt att lyckas, och med fortsatt uthållighet kommer ni att klara det.

Steg 10: Fortsätt med nästa nyckelområde

- Fortsätt det långsiktiga och systematiska arbetet med att utveckla läsundervisningen genom tydliga stödstrukturer och evidensbaserade metoder, steg för steg och område för område.
- Som nästa fortsatta prioritering föreslår vi att höja kvaliteten i undervisningen av ordförråd, då detta är en avgörande faktor för elevernas språk- och läsförståelse.

Språka Lund

Språka Lund är ett exempel på hur en huvudman, genom ett strategiskt och långsiktigt utvecklingsarbete, strävar efter att göra verklig skillnad, både för elevernas läsförmåga och för hur en hel organisation kan arbeta tillsammans mot gemensamma mål.

Språka Lund är kommunens långsiktiga och systematiska satsning på att stärka språk-, läs- och skrivundervisningen i förskola, grundskola och anpassad grundskola, med utgångspunkt i Science of Reading. Målet är att alla barn och elever ska få en stark språklig grund och god läsförmåga. För att möjliggöra detta har förvaltningen skapat stödstrukturer som omsätter forskning i praktiska arbetsätt i undervisningen.

Stärkt läsförmåga genom insatser på huvudmannanivå

Språka Lund är Lunds kommuns samlade satsning på att stärka språk-, läs- och skrivundervisningen i förskola, grundskola och anpassad grundskola. Arbetet vilar på principerna om systematik och långsiktighet och tar sin utgångspunkt i den samlade forskningen om läsutveckling, Science of reading. Målet är att alla barn och elever ska utveckla en stark språklig grund och uppnå en god läsförmåga. För att möjliggöra detta har förvaltningen etablerat övergripande stödstrukturer som omsätter forskningsbaserad kunskap i praktiska arbetsätt i undervisningen. Med ett 1–16 års perspektiv läggs fokus vid att främja en högkvalitativ språk- och läsundervisning framför allt i förskola och lågstadiet, och att förebygga språk-, läs- och skrivsvårigheter med effektiva stödinsatser för att nå målet att alla elever ska få en god läsförmåga.

Utvecklingsarbetet omfattar samtliga nivåer i organisationen och ses i ett långsiktigt perspektiv. Innehållet fortsätter att utvecklas utifrån verksamheternas behov och de läsfärdigheter och nyckelområden i läsundervisningen som behöver stärkas. Språka Lund visar att det är möjligt att bedriva ett kostnadseffektivt och forskningsbaserat utvecklingsarbete som stärker kvaliteten i språk- och läsundervisningen och därmed förbättrar barns och elevers språk- och läsförmåga. Särskilt fokus riktas mot förskolan och de tidiga skolåren, där grunden för läsutvecklingen läggs och språk-, läs- och skrivsvårigheter kan förebyggas genom tidiga och effektiva stödinsatser. Arbetet bedrivs långsiktigt och utvecklas kontinuerligt utifrån aktuella identifierande behov samt de läsfärdigheter och nyckelområden i undervisningen som behöver stärkas.

Lunds förutsättningar

Lunds kommun är Sveriges tolfte största kommun med 59 kommunala förskolor och 42 grundskolor. Tillsammans ansvarar barn- och skolförvaltningen för cirka 3 500 medarbetare, för runt 4 000 förskolebarn och 12 500 elever. En hög andel av eleverna har vårdnadshavare med akademisk bakgrund. Måluppfyllelsen är generellt högre än rikssnittet och 89 % av eleverna blir behöriga till nationella program på gymnasiet (jämfört med 86 % på nationell nivå).

Även om resultaten ligger något över rikssnittet finns det alldeles för många elever som inte når målen även i Lunds kommuns skolor. Vi vet också att elever med utländsk bakgrund eller föräldrar med lägre utbildningsnivå ofta har svårare att nå skolans kunskapsmål. Utifrån denna bakgrund beslutade förvaltningsledningen under 2021 att tillsätta två tjänster à 100 % som språk-, läs- och skrivutvecklare med uppdrag att utveckla och leda ett övergripande utvecklingsarbete på huvudmannanivå för att stärka alla barns och elevers språk- och läsförmåga.

Nulägesanalys

Utvecklingsarbetet inleddes hösten 2022 med en nulägesanalys av språk-, läs- och skrivutvecklingen hos barn och elever inom förvaltningen. Analysen baserades på både kvantitativa och kvalitativa data. Kvantitativt underlag hämtades bland annat från nationella prov, betyg samt resultat från kartläggningsverktyget LegiLexi på huvudmannanivå. Analysen visade att cirka 70 procent av skolorna hade använt LegiLexi i någon form och att omkring en tredjedel av eleverna hade testats under det senaste läsåret.

Kvalitativa data samlades in genom djupintervjuer med representanter från alla nivåer i styrkedjan, från barn och elever till förskollärare, grundskollärare, skolledare och verksamhetschefer. Intervjumaterialet sammanställdes för att ge en bild av rådande synsätt och praktik kring språkutvecklande arbets-sätt och läsundervisning. Därutöver genomfördes omvärldsbevakning för att identifiera framgångsrika exempel från andra kommuner som kunde fungera som vägledning i det fortsatta utvecklingsarbetet. Nulägesanalysen resulterade i tio identifierade utvecklingsområden, som spände från behovet av att systematisera förskolans språkutvecklande och läsförberedande arbete till att öka likvärdigheten i uppföljningen av elevernas tidiga läsutveckling. Underlaget prioriterades och presenterades därefter för verksamhetscheferna.

Planering av insatser med effektkedja

Utifrån de identifierade utvecklingsområdena kartlades möjliga insatser med stöd av en effektkedja (Skolverket, 2023c). Denna metod blev central för att tydliggöra och granska sambanden mellan önskade effekter över tid och utformningen av insatser. Långsiktiga mål formulerades med ett tioårigt tidsperspektiv: att alla elever ska uppnå en fullgod läsförmåga, ökad gymnasie-behörighet och att behovet av särskilt stöd i högre årskurser ska minska.

Det säkerställdes att de metoder och modeller som valdes ut låg i linje med den samlade vetenskapliga grunden för läsutveckling. Effektkedjan möjliggjorde en strukturerad identifiering av nödvändiga resurser, aktiviteter samt förväntade resultat på både kort och lång sikt. Arbetet resulterade i ett underlag för en tydlig och långsiktig plan, och verksamhetscheferna beslutade därefter att inleda utvecklingsarbetet med fokus på fyra prioriterade utvecklingsområden, vilka presenteras i tabellen nedan.

Språka Lunds fyra initala prioriterade områden

Nyckelområde	Vald metod
Förskola: Stärka och öka systematik i den språkstimulerande och läsförberedande undervisningen i förskolan genom att införa gemensam modell.	Före Bornholmsmodellen (Natur & Kultur)
Ordinarie läsundervisning: Stärka undervisning i fonemisk medvetenhet genom att införa gemensam modell.	Bornholmsmodellen (Natur & Kultur)
Kartläggning: Stärka kvaliteten i uppföljning av elevernas läs-utveckling genom att införa gemensamt kartläggningsverktyg.	LegiLexi
Kompetensutveckling: Skapa gemensam kunskapsgrund i Science of reading om centrala modeller för läsutveckling och evidensbaserade undervisningsmetoder.	Serie med digitala utbildningar via intern plattform

Fonologisk medvetenhet, grunden för läsinlärning

Ett centralt utvecklingsområde som identifierades var behovet av ökad systematik i den språkstärkande och läsförberedande undervisningen i förskolan. Nulägesanalysen visade på stort engagemang hos både skolledning och personal, med tydliga språkstimulerande arbetssätt och en stark vilja att utvecklas. Samtidigt saknades en gemensam struktur, och skillnaderna mellan enheterna var betydande. Som en medarbetare uttryckte det: "Jobbar vi ens i samma kommun?" Många pedagoger var osäkra på innebörden av begreppet fonologisk medvetenhet och hade svårt att beskriva sina arbetsmetoder. De arbetssätt som förekom saknade ofta tydlig koppling till evidensbaserad praktik.

För att möta detta behov beslutades att implementera arbetsmodellen Före Bornholmsmodellen i förskolan. Under våren 2024 genomfördes en gemensam kick-off med fokus på fonologisk medvetenhet och språkutveckling. Dagen innehöll en föreläsning av modellens författare som presenterade syfte, innehåll och arbetssätt, och även personal från anpassad grundskola bjöds in utifrån behov och intresse. Inför uppstarten hade språk-, läs- och skrivutvecklare förankrat arbetet genom att presentera modellen samt fördjupa kunskaperna om läsutveckling och fonologisk medvetenhet för skolledare, specialpedagoger och utvecklingspedagoger i förskolan.

Under våren 2025 fortsatte satsningen med fokus på förskoleklass genom implementeringen av Bornholmsmodellen. Upplägget följde samma struktur som tidigare och även denna gång inbjöds pedagoger från förskola och anpassad grundskola, för att främja samsyn och samverkan över verksamhetsgränserna.

Före Bornholmsmodellen och Bornholmsmodellen

Före Bornholmsmodellen och Bornholmsmodellen är forskningsbaserade arbetsmaterial utformade för att stärka barns fonologiska medvetenhet i förskola respektive förskoleklass (Kjeldsen, 2019; Fridolfsson, 2020). Forskning har visat att modellerna effektivt kan förebygga framtida lässvårigheter, särskilt för barn i riskzon (Lundberg m.fl., 2018). Före Bornholmsmodellen lägger dessutom stor vikt vid att utveckla barnens språk genom strukturerade och lekfulla aktiviteter såsom högläsning, ramsor och sånger. Undervisningen är explicit och systematisk, med övningar som successivt ökar i svårighetsgrad för att bygga en stabil grund inför den kommande läsinlärningen.

Systematisk uppföljning av läsutveckling med LegiLexi

Nulägesanalysen visade på ett tydligt behov av en mer enhetlig och likvärdig uppföljning av elevers läsutveckling. Det saknades en samlad överblick på huvudmannanivå vilket försvårade både analysarbete, riktade stödinsatser och en jämlik resursfördelning. Varje skola använde egna uppföljningsplaner, vilka varierade från enbart Skolverkets obligatoriska tester till mer omfattande kartläggningar. Både LegiLexi-resultat och elevintervjuer bekräftade stora skillnader i kunskapsnivå. En elev beskrev att hen letade efter "latinska rötter" i ord, medan en annan sa: "Jag läser vidare utan att förstå orden." För att möta detta behov beslutades att införa ett förvaltningsgemensamt, digitalt och forskningsförankrat kartläggningsverktyg för elever i årskurs 1–3. Valet föll på LegiLexi. Implementeringen inleddes under höstterminen 2023 efter att skolledare fått en introduktion av språk-, läs- och skrivutvecklarna⁹.

Därefter arrangerades en uppstartsföreläsning för alla pedagoger i F–3 i samarbete med LegiLexi. Under påföljande termin erbjöds en fördjupande kompetensutveckling med fokus på resultatanalys. Parallellt fick skolledare en särskild insats med fokus på hur resultat på skolenivå kan analyseras och användas strategiskt i det pedagogiska utvecklingsarbetet. Detta inkluderade tid för gemensamma diskussioner kring skolornas läsresultat. En central riktlinje som framhölls var att testning i sig inte är målet, utan att resultaten ska fungera som ett verktyg för att utveckla och förbättra läsundervisningen.

⁹ Även anpassad grundskola deltog i implementeringen, varav tre skolor senare anslöt sig till forskningsprojektet ÖLAS (Öka läsutvecklingen i den anpassade skolan med hjälp av LegiLexi), som startade 2024 i samarbete med Göteborgs universitet.

Digitala utbildningar

Ett annat av de centrala fokusområdena inom Språka Lund har varit att stärka pedagogers kompetens inom språk-, läs- och skrivutveckling. Nulägesanalysen visade att även om många lärare upplevde trygghet i sin undervisning, saknades ofta den fördjupade kunskap som krävs för att undervisa i den tidiga läsutvecklingen, särskilt i årskurs F-3. En lärare uttryckte det träffande: "Jag kan ingenting om läsinlärning".

Detta tydliggjorde behovet av ökat stöd för att arbeta mer strukturerat och evidensbaserat. Som svar på detta har ett brett kompetenslyft initierats. Föreläsningar med fokus på läsutveckling har erbjudits, där modeller som Simple view of reading, Reading rope och Language house (Snow, 2021) presenterats. Samtidigt har evidensbaserade undervisningsmetoder lyfts fram, bland annat genom sammanställda listor över läromedel som bygger på phonics/strukturerad ljudningsmetod.

En särskild satsning har gjorts på digitala utbildningar för att skapa en gemensam kunskapsbas i hela organisationen. Dessa utbildningar är utformade för att kunna användas både individuellt och i arbetslag, vilket stärker samsynen och gör det möjligt för alla pedagoger att ta del av samma innehåll. Produktionen skedde i nära samarbete med kommunens filmstudio och centrala utbildningsproducenter, vilket säkerställde både hög kvalitet och bred spridning. Utbildningarna finns tillgängliga för alla inom Barn- och skolförvaltningen i Lunds kommun. Hittills har följande utbildningar publicerats¹⁰:

- **Fonologisk och fonemisk medvetenhet:** om den fonologiska medvetenhetens roll för läsutveckling, skillnad mellan fonologisk och fonemisk utveckling och hur man kommer i gång med Bornholmsmodellen.
- **Läsförmåga - Nyckeln till lärande:** en bred översikt över läsutveckling och evidensbaserad läsundervisning.
- **Uppstartföreläsning av LegiLexi:** om hur man kommer i gång med testningen.
- **Resultatanalys med LegiLexi:** om hur resultaten kan tolkas och analyseras på elev- och klassnivå.

¹⁰ LegiLexi anordnar löpande kostnadsfria webinarier på sin hemsida om hur man kommer i gång med screening, analyser etc. Man erbjuder också anpassade utbildningar för skollära och huvudmän.

Läsa äger

Som ett sidoprojekt till Språka Lund fattades även beslut om att satsa på att stärka elevernas läslust och läsförmåga under sommarlovet. Tillbakagång i läsförmåga kan vara särskilt påtaglig hos elever i riskzon för läs- och skrivsvårigheter. Via *Bonniers Familjestiftelses* koncept *Läsa äger*¹¹ ges feriearbetare möjlighet att agera läsambassadörer för elever i fritidshem under sommarlovet, en period då risken för att backa i läsförmåga (även kallat "sommarlovstappet") är hög. Genom att erbjuda ungdomar sommarjobb som läsande förebilder kan elevernas läsning och läsmotivation öka både i och utanför skolan.

En studie i ett område med hög andel elever med svenska som andraspråk visade på goda resultat av sommarlovsläsning, där tappet förhindrades och eleverna snarare stärkte sin läsning och sitt ordförråd (Fälth m. fl., 2019). I Lund startade Läsa äger sommaren 2025 med 20 lågstadieskolor som hade valt att delta och totalt 44 feriearbetare. För handledare och feriearbetare arrangerades uppstartsdagar inför start för att säkerställa en gemensam bild av syfte, förväntningar och praktiska arbetssätt.

¹¹ Läs mer om konceptet på lasaager.se.

Arbetsgrupp och arbetsstruktur

För att säkerställa genomförandet av insatserna och driva utvecklingsarbetet framåt leds Språka Lund av en styrgrupp bestående av två verksamhetschefer: en för förskola och en för grundskola och anpassad grundskola samt en enhetschef. Detta skapar ett helhetsperspektiv från förskola till årskurs 9, med ett sammanhållet 1-16-årsperspektiv. Arbetsgrupp som utför det operativa arbetet är två språk-, läs- och skrivutvecklare.

Arbetet drivs och organiseras genom månatliga avstämningsmöten mellan styrgrupp och arbetsgrupp. Gemensamma testresultat analyseras, återkoppling från verksamheterna lyfts fram och strategier och kommande steg diskuteras. Dessa möten fungerar som en puls i arbetet, där nödvändiga beslut kontinuerligt kan fattas för att effektivt skapa framåt drift. Mellan mötena kan språk-, läs och skrivutvecklare arbeta operativt i enlighet med de planer som gjorts, tills nästa mötes avstämning. Mötena är uppdelade i tre block: först träffas verksamhetschef för förskola tillsammans med enhetschef och språk-, läs- och skrivutvecklare under cirka 1,5 timme. Därefter samlas hela styr- och arbetsgruppen för att gå igenom gemensamma beröringspunkter ur ett 1-16 årsperspektiv, i cirka en timme. Mötet avslutas med att verksamhetschef för grundskola och anpassad grundskola träffar enhetschef och språk-, läs- och skrivutvecklare, ca 1,5 timme.

För att säkerställa en tydlig kommunikation i en kommun stor som Lund, används vid behov kommunikatörer. Informationen sprids via flera kanaler, bland annat fysiska presentationer på skolledarmöten, filmade budskap från förvaltningsledningen och nyhetsbrev. På så sätt blir alla nivåer i organisationen kontinuerligt uppdaterade och delaktiga.

Uppföljningar

För att följa upp implementeringen av Språka Lund och säkerställa de förväntade effekterna på både läsundervisningen och elevernas läsförmåga, utformades en långsiktig uppföljningsplan. Planen sträcker sig över tre år och innehåller tre måttillfällen: före, halvvägs och efter implementeringen. Den centrala delen i uppföljningen utgörs av analyser av LegiLexi-resultat, där utvecklingen av elevernas läsförmåga följs över tid. Därtill genomförs återkommande intervjuer med en referensgrupp, bestående av representanter från både förskola och grundskola. Dessa mätpunkter ger en samlad och aktuell analysgrund, som i sin tur utgör ett konkret underlag för det systematiska kvalitetsarbetet, både inom de enskilda verksamheterna och på huvudmannanivå. Nedan presenteras exempel på hur de olika insatserna följs upp och vilka effekter som hittills kunnat iakttas.

Uppföljning och resultat kring Före Bornholmsmodellen

Uppföljning av Före Bornholmsmodellen har genomförts genom strukturerade avstämningssamtal mellan språk-, läs- och skrivutvecklare och ledningsgrupperna på samtliga förskolor. Idag används modellen i stort sett på alla förskolor, med endast några få undantag. Flera enheter har dessutom initierat eget uppföljnings- och utvecklingsarbete kopplat till modellen.

Arbetet med modellen har över lag upplevts som mycket positivt bland personalen, även om det initialt möttes av visst motstånd. Barnskötare och förskollärare beskriver att de nu har fått ett tydligare gemensamt språk och en bättre struktur i det pedagogiska arbetet. Från flera håll rapporteras också om ett ökande intresse för högläsning, något som tidigare varit i fokus i andra språkutvecklande satsningar. Detta visar att de nya insatserna inte trängt undan tidigare arbeten, utan snarare förstärkt och vidareutvecklat dem.

Uppföljning och resultat av LegiLexi

Uppföljning av LegiLexi inriktades initialt på själva testgenomförandet, för att säkerställa att alla skolor kom i gång med verktyget på ett systematiskt och likvärdigt sätt. Efter varje testomgång följdes tre centrala frågor upp via huvudmannavyn i LegiLexi, och resultaten återkopplades skriftligen till varje skolledning:

- Hade alla elever testats i respektive årskurs?
- Hade alla deltester genomförts?
- Hade samtliga tre testperioder fullföljts?

På kort tid etablerades ett enhetligt arbetssätt, och idag testas över 95 % av eleverna i årskurs 1–3 systematiskt med LegiLexi. Verktöget används dessutom i majoriteten av kommunens mellanstadieskolor. När den praktiska användningen väl var på plats kunde fokus förskjutas från genomförande till analys av resultat och utveckling av undervisningen. Numera får skolledare årliga skriftliga sammanställningar med analyser av skolornas läsresultat från språk-, läs- och skrivutvecklarna, som ett stöd i det lokala kvalitetsarbetet. På huvudmannanivå tas en samlad översikt fram för förvaltningsledningen, och läsresultaten är nu en självklar del av den strategiska analysen.

Underlagen används aktivt i kvalitetsdialoger mellan verksamhetschefer och rektorer, där fokus ligger på att säkerställa att undervisningen möter elevernas faktiska behov. Även skolnämnden följer utvecklingen genom delårs- och årsrapporter, vilket innebär att uppföljningen av läsundervisningen numera omfattar hela styrkedjan, från klassrummet till den politiska nivån.

Synliga effekter

Tre år efter starten av Språka Lund kan tydliga resultat konstateras. Uppföljningar på huvudmannanivå visar att satsningen inte bara har påverkat organisationens arbetssätt, utan också fått märkbara effekter i undervisningen och i elevernas faktiska läsutveckling. I den samlade analysen framträder särskilt tre förändringar som beskrivs närmare nedan.

Tydliga framsteg i läsutvecklingen

Jämfört med mätning föregående år visar resultaten att elevernas läsförmåga har stärkts inom samtliga delområden: avkodning, språkförståelse och läsförståelse. Efter två års aktiva insatser inom Språka Lund syns nu en tydlig förbättring: andelen elever som når god måluppfyllelse ("gröna") har ökat, medan andelen i behov av stöd ("röda") har minskat. Slutsatsen är att läsundervisningen har stärkts i samtliga årskurser. Vid slutet av vårterminen 2025 visade resultaten följande effekter i elevernas läsförmåga:

Samlade läsresultat i slutet av år 3

Tabell 1: Andel elever i Lunds kommuns skolor som når, är nära att nå eller är långt ifrån att nå förväntad målnivå i slutet av årskurs 3 i LegiLexi under läsåren 23/24 samt 24/25 (de år då samtliga av huvudmannens elever testats med verktöget). Staplarna omfattar alltså olika årskullar. Den smala spalten till höger redovisar rikssnitt.

Staplarna ovan visar en ökning av andel elever i årskurs 3 som når årskursförväntad nivå (i grönt) inom avkodning från 67 till 71 %, en ökning på 6 %. Inom språkförståelse syns en ökning från 54 % till 63 %, en progression med 17 %. Parallellt har andelen elever som är långt ifrån att nå målen (i rött) inom avkodning sjunkit från 12 % till 8 %, en minskning med 33 % och slutligen inom språkförståelse från 20 % till 12 %, en minskning med 40 %. Liknande mönster återfinns i övriga årskurser¹².

Att stärka elevers läsförmåga på huvudmannanivå kan vara en långsam process eftersom många insatser förväntas ge synliga effekter först många år senare. Därför var de omedelbara effekterna glädjande. Det kan bero på att årskullen ett visst år är starkare. Sådana variationer finns och är en viktig orsak till att vara en aning med försiktig med att dra för starka slutsatser av jämförelse mellan olika årskullar. Men vi tror ändå att en viktig bidragande orsak till de starka resultatförbättringarna är att Lunds lärare, som en följd av kartläggningsverktöget, i högre grad kan följa och förstå elevernas läsutveckling, vilket ger förutsättningar för att anpassa undervisningen mer träffsäkert utifrån individuella behov.

¹² Rikssnittet visar att 58 % av eleverna når grön nivå i avkodning i slutet av årskurs 3 jämfört med det möjliga målet om 95 %, vilket visar att det finns stor kapacitet för förbättring i den tidiga läsundervisningen inom avkodning. Runt 70 % av eleverna i Sverige testades med LegiLexi läsåret 24/25.

Vi hoppas och tror på än mer positiva effekter på sikt, särskilt kopplat till den satsning som görs på att utveckla undervisningen i fonologisk och fonemisk medvetenhet i förskola och förskoleklass i syfte att förebygga läs- och skrivsvårigheter. Men klart är att vi – oavsett om resultaten förbättras eller försämrar – får en mycket tidigare och tydligare bild av elevernas kunskapsresultat så att vi kan fortsätta utveckla undervisningen, såväl på huvudmanna- och skolenivå som för varje klass och enskild elev i behov av rätt undervisning för att nå kunskapsmålen.

Förändrade val av metoder och läromedel i läsundervisningen

Kvalitetsdialoger mellan huvudmannen och skolledarna, enkäter till lärare samt observationer från verksamhetsbesök har bekräftat att läsundervisningen genomgår förändringar. Lunds lärare väljer nu i allt högre grad arbetssätt och läromedel som utgår från evidensbaserade metoder, exempelvis explicit undervisning med phonics/strukturerad ljudningsmetod. På en del skolor har man haft extra fokus på att utveckla undervisningen av ordförråd och begrepp¹³.

Även i mellanstadiet har intresset ökat för att eleverna i fortsatt behov ska få stöd att automatisera läsningen, något som syns i ökad rapportering av intensivläsningsinsatser. Intresset för att strukturera stödinsatser genom modellen Response to intervention börjar också ta form. Läsundervisningen uppfattas generellt ha fått en mer tydlig prioritering, både bland rektorer och lärare. Ett uttryck för detta är kommentarer så som: "Det viktigaste uppdraget är ändå att lära barn läsa i F-3!" och att många skolor valt att fokusera på att stärka läsundervisningen i det systematiska kvalitetsarbetet.

Engagemang och förankring i verksamheten

Vi har verkligen eftersträvat att förankra Språka Lund i hela organisationen för att skapa en starkare samsyn kring läsundervisningen. Allt fler förskolor och skolor ser idag läsutveckling som ett gemensamt ansvar och förståelsen för språkets betydelse i alla ämnen har fördjupats. När LegiLexis tester för åk 4–6 lanserades hösten 2024, började mellanstadieskolorna använda dem direkt, utan att krav behövde ställas från huvudman. Även den viktiga övergången mellan förskola och skola rapporteras på flera håll har stärkts, med ökat fokus på undervisningens innehåll snarare än enskilda barns svårigheter.

Allt fler har fått upp ögonen för att resultat från förskolans arbete med Före Bornholmsmodellen och testresultat i LegiLexi i förskoleklass blir ett givande underlag för samtal om undervisningen, då de delar samma vetenskapliga grund. Även skolbibliotekarier och fritidspedagoger har klivit in i arbetet och bidrar i allt högre grad aktivt till språk- och läsfrämjande insatser på gruppnivå, i samverkan med lärarna. Språka Lund verkar därför vara på väg att bli den motor för ökad kvalitet, samverkan och långsiktig utveckling som både förvaltningsledning och övriga involverade hoppades och trodde¹⁴.

Kommande insatser

Även om det verkar gå åt rätt håll inom Språka Lund så är vi fullt medvetna om att mycket arbete återstår. Nästa steg handlar bland annat om att:

- Fortsätta stödja skolorna i att analysera resultat från LegiLexi och använda insikterna för att utveckla den ordinarie läsundervisningen.
- Fortsätta erbjuda kompetensutveckling till lärare och skolledare inom evidensbaserad läs- och språkundervisning.
- Stödja skolorna i att införa phonics/strukturerad ljudningsmetod på ett systematiskt och långsiktigt sätt.
- Stärka undervisningen för elever med svenska som andraspråk genom riktade insatser och språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt.
- Genomföra ett pilotprojekt för att pröva hur stödinsatser inom RTI kan organiseras och genomföras i praktiken.

De fulla effekterna av arbetet kommer att bli synliga först om några år, när eleverna når högre årskurser och språk-, läs- och skrivförmågan förhoppningsvis också får genomslag i betyg och gymnasiebehörighet. Detta är en satsning som kräver tålamod och uthållighet men vinsterna är stora. Språka Lund ska ses som ett maratonlopp, inte en sprint, där det både krävs fortsatt utveckling och längre tid för att uppnå alla förväntade effekter.

¹³ Se till exempel hur Vårfruskolans arbete har uppmärksammats i Sydsvenskan: <https://www.vilarare.se/grundskollararen/reportage/storsatsning-ger-lasningen-helt-ny-energi/>

¹⁴ Se även Englands och Mississippis utveckling mot förbättrade läsesultat genom systematiska satsningar på evidensbaserad läsundervisning, främst via phonics och tidig screening av avkodningsförmåga (se exempelvis England moves to fourth in international rankings for reading - GOV.UK och Comprehensive early literacy and the "Mississippi miracle" <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S027277572400092X>).

Kostnadsberäkning för Språka Lund

Hur ser då ekonomin ut för en satsning som Språka Lund? Har skolan råd att genomföra ett arbete kring förbättrad läs och skrivinlärning på vetenskaplig grund? De största kostnaderna för Språka Lund ligger framför allt i lärarnas arbetstid, det vill säga i personalens arbete och tid för kompetensutveckling inom ramen för redan befintliga tjänster samt de båda språk-, läs- och skrivutvecklarna som anställts för att driva utvecklingsarbetet. Nedan finns en översikt över ungefärliga utgifter inom Språka Lund i syfte att ge en uppfattning om vilka kostnader som kan förväntas för ett motsvarande utvecklingsarbete. Flera av de ingående verktygen och modellerna, som LegiLexi och Läsa äger, är faktiskt helt kostnadsfria, vilket gör att mycket av arbetet kan genomföras utan krav på utökad budget. Inköp av läromedel kan dels ses som engångskostnader, dels som någon man ju ändå i regel behöver göra i alla skolor (skillnaden här ligger mer i att man använder evidensbaserade läromedel eller inte). Vissa kostnader som kompetensutveckling med externa föreläsare är också till viss del av engångskaraktär.

Löpande kostnader		Per barn/elev förskola-åk 3
Språk-, läs- och skrivutvecklare	2 heltidstjänster à ca 1 700 000 kr/år	400 kr/barn
Engångskostnader		Per barn/elev förskola-åk 3
Före Bornholmsmodellen	Inköp av undervisningsmaterial och uppstartsföreläsning = 145 000 kr	3 kr/barn och år
Bornholmsmodellen	Inköp av undervisningsmaterial och uppstartsföreläsning = 90 000 kr	2 kr/elev och år
LegiLexi	Kostnadsfritt	
Digitala utbildningar	Kostnadsfritt	
Läsa äger	Kostnadsfritt	
Totalt		405 kr per barn /elever och år

Tabellen visar en fiktiv budget för en insats motsvarande Språka Lund.

Vårt räkneexempel är schablonmässigt beräknat med en avskrivningstid på fem år för engångskostnader samtidigt som vi slår ut kostnaden på totalt 8 500 barn och elever i förskola och F-3. Vår kostnad per elev uppgår då till cirka 400 kr per år. Kostnaderna, även om de inte är rakt av jämförbara, kan ställas i relation till följande genomsnittliga kostnader per elev i Lunds kommunala grundskolor:

Kostnad per elev (åk 1–9), Lunds kommun	2024
Elevhälsa	5 246
Lärverktyg	6 692
Måltider	8 698
Lokaler	27 936
Undervisning	74 764
Totalt	123 336 kr per elev

Tabellen visar genomsnittliga kostnader per elev i Lunds kommunala skolor, 2024.

Lund är dock en relativt stor kommun och kan kanske därför få större samordningsvinster och skalfördelar när många skolor kan få stöd genom samma skolförvaltning. Här vill vi återigen uppmuntra landets huvudmän, särskilt de mindre, att försöka vara kreativa och öppna upp för samarbete med andra. Alla barn i Sverige behöver och förtjänar en tidig läs- och skrivinlärning av högsta kvalitet. Visst är resurser alltid begränsade samtidigt som politiker och andra beslutsfattare ständigt har att väga olika kostnader mot varandra. Vi har svårt att se någon samhällsinvestering som kan vara viktigare än att lära alla barn att läsa före mellanstadiet.

Verksamhetschefernas reflektioner om Språka Lund

I detta avsnitt ges en sammanfattning av verksamhetschefernas syn på sina respektive roller, framgångsfaktorer, utmaningar samt kommande steg i utvecklingsarbetet.

Område	Jessica Berggren (förskola)	Per Wickström (grundskola och anpassad grundskola)
Syn på roll	• Driva och följa beslut genom hela organisationen • Skapa trygg ledarskapskultur med fokus på språk-, läs- och skrivutveckling	• Säkerställa att beslut når ut i undervisningen och koppla Språka Lund till huvudmannens kvalitetsarbete
Framgångsfaktorer	• Konsekvent uppföljning och tydlig kommunikation • Progression och förståelse hos ledare och pedagoger • Trygghet för skolledare i fonologisk medvetenhet och vetenskapligt förankrade arbetssätt • Regelbundna avstämningar	• Rekrytering av språk-, läs- och skrivutvecklare baserat på tydligt behov • Nulägeskartläggning av förskola och skola • Prioritering av kraftfulla åtgärder • Uppföljning med LegiLexi • Tillitsbaserad styrning
Utmaningar	• Skepsis hos pedagoger kring Före Bornholmsmodellen • Att stötta rektorer och pedagoger i motivation och uthållighet • Hålla fast vid långsiktiga mål	• Bygga upp verksamhet från grunden • Balans mellan långsiktigt mål och kortsiktiga behov • Utvärdera och anpassa insatser
Nästa steg	• Utveckla helhet och delar av organisationen • Främja samarbeten som ger både ekonomiska och kvalitativa vinster	• Stärka samarbetet förskola-förskoleklass • Säkerställa phonics-undervisning i F-3 • Ge lärarna kompetensutveckling
Tips till andra huvudmän	• Se arbetet som en helhet • Definiera syfte tydligt • Ge tid för förändring • Våga prioritera	• Gör en nulägeskartläggning • Definiera önskad effekt • Säkra rätt kompetens • Prioritera insatser • Följ upp och utvärdera kontinuerligt

Framgångsfaktorer

Vi tror att det finns ett antal samverkande faktorer som avgör om en satsning som Språka Lund lyckas eller inte. Vi har försökt bygga vårt utvecklingsarbete på en kombination av tydligt identifierade behov, strategiska beslut på huvudmannanivå, riktade insatser i verksamheterna samt en systematisk uppföljning över tid. Nedan presenteras de delar som vi menar är särskilt avgörande för att driva förändring och nå framgångsrika resultat.

Science of reading som gemensam grund

Språka Lund har från start byggt på den vetenskapliga grund som Science of reading omfattar. Genom att konsekvent lyfta läsmodellerna Simple view of reading och Reading rope samt förespråka de centrala komponenterna i en evidensbaserad läsundervisning (exempelvis phonics/strukturerad ljudningsmetod och ordförråd) som utgångspunkt i varje kompetensutveckling och stödstruktur har varje insats förankrats och samsyn vuxit fram. Denna tydlighet har skapat ett gemensamt språk och förståelse för behov och riktning, vilket lett till lågt motstånd mot förändring och ökad samverkan.

1-16 årsperspektiv

Ett annat tydligt fokus har varit att stärka språk- och läsutvecklingen från förskolan och upp till högstadiet. Ett genomgående 1-16-årsperspektiv har därför varit en röd tråd i arbetet. Verksamhetschefer från både förskola och grundskola har från start varit del av Språka Lunds arbetsgrupp, något som möjliggjort gemensam planering och underlättat samverkan.

Språk-, läs- och skrivutvecklare på heltid

En avgörande framgångsfaktor i Språka Lund har varit att satsningen haft tillgång till två heltidstjänster språk-, läs- och skrivutvecklare. Detta har möjliggjort ett obrutet fokus på att driva utvecklingsarbetet framåt. Den centralt placerade kompetensen har samtidigt signalerat att arbetet med att stärka läsundervisningen är långsiktigt prioriterat, vilket har bidragit till ökad tillit till satsningen som helhet. Utöver de planerade kompetensutvecklingsinsatserna och stödstrukturerna på huvudmannanivå har förskolor, skolor och enskilda arbetslag när som helst kunnat vända sig till språk-, läs- och skrivutvecklarna för att boka föreläsningar, få stöd i resultatanalys, handledning eller processtöd i att utveckla läsundervisningen.

Systematisk användning av LegiLexi

En avgörande framgångsfaktor har varit att kartläggningsverktyget LegiLexi infördes systematisk i hela förvaltningen i ett tidigt skede av utvecklingsarbetet. Användningen synliggjorde behovet av att stärka läsundervisningen för lärare och skolledare, vilket skapade motivation att lära sig mer om läsutveckling och evidensbaserade läsundervisningsmetoder. Att LegiLexi bygger på samma vetenskapliga grund som de modeller som ingår i Språka Lund bidrog också till en upplevelse av att allt är del av en och samma satsning, och inte som fyra-fem olika nyckelområden som drivs parallellt. Verkttyget möjliggjorde dessutom en samlad bild på huvudmannanivå som bidragit till samsyn och förankring i alla led i styrkedjan, även hos skolnämnden som regelbundet tar del av hur elevernas läsresultat utvecklas.

Vad varje huvudman bör veta om *Science of reading*

Begreppet *Science of reading*, den samlade forskningen om hur barn lär sig läsa, är ännu inte fullt etablerat i svensk skola. Förkunskaperna om läsutveckling varierar ofta mellan skolledare, huvudmän och politiker, vilket i sin tur kan påverka beslutsfattande och prioriteringar. För att skapa en gemensam grund presenteras därför nedan en kortfattad översikt av den forskningsbaserade kunskap som bör ligga till grund för såväl en effektiv läsundervisning som strategiska beslut om insatser.

Vad är *Science of reading*

I den svenska skolan råder idag en stor variation i synsätt på hur elever lär sig läsa och skriva, vilket också påverkar val av metoder och arbetssätt i klassrummet¹⁵. Samtidigt finns ett omfattande internationellt forskningsunderlag om hur läsinlärning går till, vilka metoder som är mest effektiva, hur läs-utveckling kan följas och vilka svårigheter som kan uppstå (Seidenberg, 2017; Tärning m. fl., 2024). Denna samlade kunskap benämns *Science of reading* och omfattar forskning från flera olika discipliner, bland annat utvecklingspsykologi, pedagogik, lingvistik, kognitionsvetenskap och neurovetenskap. Efter mer än femtio års forskning, med tusentals studier genomförda över hela världen, finns idag en solid kunskapsgrund om hur läsinlärning fungerar och vilka undervisningsmetoder som är mest effektiva. *Science of reading* bör dock inte betraktas som ett färdigt facit, utan som ett dynamiskt forskningsfält som ständigt utvecklas och fördjupas genom nya studier som tillför kunskap till området.

Kunskap om hur läsinlärning fungerar och vilka metoder som sannolikt ger bäst effekt är avgörande för undervisningens kvalitet och för att fler elever ska nå god läsförståelse. Trots detta är *Science of reading* ännu inte fullt integrerad i lärarutbildningar eller styrdokument, vilket gör att denna kunskapsbas ofta saknas i klassrummen. Därför behöver huvudmän aktivt förankra evidensbaserad läsundervisning i hela organisationen, med förebyggande fokus, systematik och höga förväntningar på elevernas läsutveckling.

¹⁵ Detsamma gäller även andra länder. För en historik kring val av läsinlärningsmetoder i skolan på ett internationellt plan kan podcasten *Sold a story* av journalisten Emily Hanford rekommenderas, en podcast som väckt stor uppmärksamhet och debatt kring evidensbaserade läsinlärningsmetoder i USA.

Hur elever lär sig läsa

Två modeller med starkt forskningsstöd inom Science of reading ger en tydlig bild av hur elever lär sig läsa: Simple view of reading (Gough & Tunmer, 1986; Hoover & Gough, 1990) och Reading rope (Scarborough, 2001). Reading rope bygger vidare på Simple view of reading och visar hur flera läsfärdigheter samverkar och flätas samman för att utveckla en stark och hållbar läsförmåga. Tillsammans ger modellerna en solid grund för att förstå, undervisa och stötta elevers läsutveckling.

Simple view of reading, en modell för att förstå läsförmåga

När elever lär sig läsa utgår de från en redan befintlig förståelse för talat språk. Nästa steg i denna utveckling är att även kunna tolka och förstå skriven text. För att det ska vara möjligt behöver eleverna gradvis bygga upp en automatiserad förmåga att känna igen och avkoda bokstäver och ord, en förmåga som utgör nyckeln till att göra det skrivna språket tillgängligt. Läsförståelse uppstår först när avkodning och språkförståelse samverkar. Simple view of reading är en teoretisk modell som utvecklades av Gough och Tunmer (1986) och senare vidareutvecklades av Hoover och Gough (1990). Den har fått stort genomslag inom forskningen om läsinlärning och utgör en av hörnstenarna i Science of reading. Modellen visar att läsförståelse är resultatet av två avgörande och samverkande komponenter:

- **Avkodningsförmåga:** förmåga att snabbt, korrekt och automatiserat koppla samman bokstäver med deras ljud (fonem) för att kunna läsa ord.
- **Språkförståelse:** att kunna tolka och förstå betydelsen av ord, meningar och texter.

Dessa båda färdigheter utvecklas i nära samspel och är ömsesidigt beroende av varandra genom hela läsutvecklingen. Om den ena komponenten är svag påverkas elevens förmåga att förstå texten, oavsett hur stark den andra är. Först när båda färdigheterna är tillräckligt välutvecklade kan läsförståelsen bli fullt fungerande. Modellen uttrycks som en enkel formel:

$$\text{Avkodning} \times \text{Språkförståelse} = \text{Läsförståelse}$$

Formeln betonar att båda delarna är nödvändiga, om en av faktorerna är noll blir även slutresultatet (läsförståelsen) noll. Simple view of reading ger en tydlig struktur för att analysera elevers läsutveckling. Genom att särskilja mellan avkodning och språkförståelse blir det möjligt att identifiera var eventuella svårigheter ligger och därmed vilka insatser som kan behövas för att stärka läsutvecklingen. På så sätt kan undervisningen anpassas träffsäkert efter elevens faktiska behov. Modellen är därför ett användbart verktyg både för lärare, specialpedagoger och huvudmän i arbetet med att stärka alla elevers läsutveckling.

Reading rope

En vidareutveckling av Simple view of reading är modellen Reading rope (Läsrepet), framtagen av Hollis Scarborough (2001). I denna modell liknas utvecklingen av läsförmågan vid ett rep, sammansatt av flera sammanflätade trådar som representerar grundläggande läsfärdigheter. Repets två huvuddelar, avkodning och språkförståelse, visualiseras som två sammantvinnade snören, där varje snöre i sin tur består av flera finare trådar, representerande specifika färdigheter:

Språkförståelse

- Bakgrundskunskap
- Ordförråd
- Språklig struktur
- Förmåga att resonera med språk
- Kunskap om skriftspråkliga regler, genrer och textstrukturer

Avkodning

- Fonologisk medvetenhet
- Alfabetiska principen, koppling fonem-grafem + ljudande läsning
- Direkt avkodning av kända ord, ordbildigenkänning

Reading rope-modellen i översättning och bearbetning av Hallin, 2019.

Färdigheterna kan stärkas genom undervisning och varje enskild färdighet har visat sig ha en direkt positiv effekt på läsförståelsen. Modellen visar också att de olika förmågorna förstärker varandra. Med tiden blir avkodningen alltmer automatiserad, vilket förbättrar läsflyt, medan strategier för språkförståelse blir alltmer effektiva.

Lära att läsa för att läsa för att lära

Språkförståelseförmåga och avkodningsförmåga lärs in på olika sätt. Att lära sig tala är en medfödd förmåga som alla människor utvecklar från fosterstadiet till vuxenålder, genom att vara i en språkrik miljö. Detta sker även utan undervisning. Med avkodning är det däremot annorlunda. Bokstäver är mänskliga uppfinningar och alfabetet är ett konstruerat system. Att lära sig läsa måste aktivt läras in med hjälp av någon, exempelvis en lärare eller förälder (Haake & Gulz, 2024). Ingen kan lära sig läsa helt på egen hand, även om det kan verka så. Skolan har en begränsad tid att hjälpa eleverna att lära sig läsa. Helst i slutet av årskurs 1, men senast vid slutet av årskurs 3 bör eleverna ha knäckt läskoden, eftersom de då går från att i lågstadiet fokusera på att lära sig läsa till att från årskurs 4 och framåt läsa för att lära. Fokus i själva undervisningen ligger då inte längre är på läsinlärning, utan på att använda läsning som ett verktyg för inlärning för att tillgodogöra sig ämneskunskaper i alla ämnen. Genom fortsatt läsning fördjupar eleven därefter sina språkfärdigheter, inklusive ordförråd och en djupare förståelse för olika texttyper. Detta är nödvändigt eftersom både textmängd och svårighetsgrad ökar i mellanstadiet (Snowling, 2001 och Fridolfsson, 2020).

Människor har sinsemellan olika förutsättningar för att lära sig läsa. Läsinlärningsprocessen organiserar om hjärnan; olika områden får nya funktioner och nervbanor byggs om och förstärks. Det innebär en ansträngning för alla, men för cirka 30 % av befolkningen behövs betydligt mer träning. Variationerna i läsförmåga är naturliga och något som måste förvänta oss att hantera i varje årskull och klassrum (Haake & Gulz, 2024). Med rätt stöd i rätt tid kan i princip alla elever¹⁶ lära sig läsa (Fälth & Hallin, 2023 samt Moats, 2020). Men ett särskilt problem är att elever med utmaningar kring läsning ofta får mindre eller i vart fall otillräcklig träning. Därmed knäcker de läskoden senare än sina klasskamrater vilket gör att de också läser mindre, något som i sin tur påverkar deras ordförråd och andra läsfärdigheter negativt (Stanovich, 1986).

¹⁶ 95 % anges ofta i engelskspråkig litteratur. Svenskan är ett mer transparent språk, det vill säga har mindre komplexa kopplingar mellan ljud och bokstav än engelskan. Detta innebär att ytterligare någon procentenhet teoretiskt sätt borde vara möjlig att nå här.

En effektiv läsundervisning

En stor systematisk forskningssammanställning¹⁷ (National Reading Panel, 2000) visade att det finns fem centrala komponenter som bör utgöra grunden i en effektiv läsundervisning som utvecklar en stark läsförmåga hos så många elever som möjligt. De utgör tillsammans ett ramverk för systematisk undervisning och träning inom följande områden:

- Fonemisk medvetenhet
- Phonics (även kallad strukturerad ljudningsmetod i Sverige)
- Ordförråd
- Läsflyt
- Läsförståelse

Nedan följer en översikt över dessa fem komponenter och hur de tillsammans bidrar till att utveckla elevernas läsförmåga.

Fonemisk medvetenhet

Fonemisk medvetenhet är insikten att talade ord består av enskilda ljud, och att man kan laborera med dessa språkljud på olika sätt. Denna förståelse är ett av de första stegen i läsutvecklingen och är viktig att utveckla för att barn ska kunna börja avkoda. Vissa barn utvecklar dessa färdigheter spontant genom att lyssna på ramsor, ljudlekar, och komma i gång med bokstäver, medan andra behöver stöd. Systematisk undervisning med språklekar är därför avgörande för att utveckla alla barns fonemiska medvetenhet, vilket underlättar kommande läsinlärning i skolan (Melby-Lervåg m. fl., 2012).

Exempel på fonemisk medvetenhet:
Hur många ljud är det i ordet pjäxa?

Rätt svar: 6 ljud (men bara 5 bokstäver)

Phonics/strukturerad ljudningsmetod

Vårt alfabetiska skriftspråk bygger på kopplingar mellan språkljud och bokstäver (Castles m. fl., 2018; Ehri, 2020; Taube m. fl., 2015). Därför är en läsundervisning som utgår från dessa kopplingar mest framgångsrik när det gäller att lära barn läsa. När detta dessutom görs på ett systematiskt sätt, där bokstäverna lärs ut i en viss ordning från de lättare till de svårare, och eleven får stöd att kunna ljuda ut allt längre ord kallas detta för phonics. På svenska översätts begreppet vanligen till strukturerad ljudningsmetod eller bara ljudmetod på svenska. Phonics är den läsinlärningsmetod som återkommande och överlägset visat sig vara mest effektiv i den tidiga läsutvecklingen för elever med läsutmaningar, och tycks ha en tydligt positiv effekt för alla elever oavsett språkbakgrund.

Läsflyt

När grunderna i avkodning sitter är nästa steg att utveckla läsflyt, en viktig brygga mellan avkodning och läsförståelse (Pikulski & Chard, 2005). Läsflyt handlar om att läsa korrekt, med god hastighet och naturlig prosodi (melodi och inlevelse). När dessa delar är på plats är det ett tecken på att avkodningen automatiserats till den grad att kognitiva resurser frigörs för att förstå innehållet. Läsflyt är därmed en avgörande för att elevens läsförståelse. Elever som ännu inte läser korrekt behöver fortsatt phonics-undervisning med fokus på bokstav-ljudkopplingar. För elever som läser rätt men behöver stärka läshastighet och prosodi behöver rikligt med högläsningsträning i samspel med en vuxen som lyssnar och ger aktiv återkoppling.

Ordförråd

Ordförrådet är en av de allra viktigaste faktorerna för att utveckla läsförståelse. Utan en djup förståelse för ords betydelser och relationer är det svårt att tolka innehåll, dra slutsatser och förstå texters budskap. Eftersom elever börjar skolan med mycket olika stora ordförråd behövs en systematisk undervisning i ordförståelse. Effektiva, evidensbaserade metoder innefattar till exempel att undervisa i ämnesövergripande ord som *anta* och *behärska*, så kallade nivå 2-ord, vilka återkommer i flera skolämnen. En annan metod är att lära elever strategier för att tolka nya ord, som att förstå vanliga prefix och suffix, exempelvis att -het betecknar en egenskap, som i godhet (Beck m. fl., 2013).

¹⁷ År 2000 fick en stor grupp amerikanska forskare i uppgift att sammanställa forskningsläget kring läsundervisning, och visa riktningen för vad som bör ingå i en evidensbaserad sådan. De identifierade 110 000 studier av såväl enspråkiga elever som elever med annat modersmål än majoritetsspråket, och sammanställde sedan de mest högkvalitativa studierna. Resultaten har stått sig väl över tid.

Läsförståelse

Att förstå innehållet i en text kan sägas vara målet med läsning. Läsförståelsen kan beskrivas som resultatet av en god avkodnings- och språkförståelseförmåga snarare än en egen förmåga. Man kan därför inte undervisa direkt i läsförståelse. Det är bra att undervisa om läsförståelsestrategier¹⁸, vilka kan beskrivas som medvetna och målinriktade metoder eller redskap som hjälper läsaren att arbeta med texter och fördjupa sin läsförståelse (Skolforskningsinstitutet, 2024). Enbart goda lässtrategier kan dock inte kompensera för brist på kunskaper om det innehåll texten handlar om. Därför är det viktigt att undervisningen även stärker bakomliggande språkliga färdigheter, så som grundkunskaper som kan beskrivas som elevens kunskaper om, förståelse för och personliga erfarenheter av ett område (Smith m. fl., 2021).

Strukturerad undervisning med tydlig progression

Utöver innehållet i undervisningen finns också tydlig evidens för hur en effektiv läsundervisning ska genomföras. Den bör vara systematisk och stärka elevernas läsfärdigheter i en logisk och förutbestämd ordning, där ett steg bygger vidare på det som lärts ut tidigare. Detta kräver att undervisningen är välplanerad och har en tydligt genomtänkt struktur. Progressionen ska vara tydlig, där innehållet börjar i det enklare för att stegvis öka i svårighetsgrad. Undervisningen är också explicit, där det är tydligt vad eleverna förväntas lära sig i varje aktivitet. För att kunna planera och genomföra en strukturerad läsundervisning krävs en djup förståelse av läsmodeller och evidensbaserade metoder parallellt med förmågan att skapa en engagerande och inkluderande lärmiljö (Fridolfsson, 2020). Det är fördelaktigt om eleverna kan få läsundervisning både i helklass och i mindre grupp för att tillgodose varje elevs behov (Montgomery och Hanlin, 2025).

Val av undervisningsmaterial

Många elever behöver mycket träning för att lyckas utveckla en stark läsförmåga. Därför behöver tiden som är avsatt för läsundervisning prioriteras högt och varje lektion användas effektivt. Ett sätt är att använda högkvalitativa läromedel som utgår från evidensbaserade metoder. Det är fördelaktigt att använda sig av ett läromedel som är avsett att stärka färdigheterna inom en eller flera av de olika komponenterna i läsundervisningen; fonemisk medvetenhet, phonics, läsflyt, ordförråd och/eller läsförståelse. Att använda extramaterial utöver det huvudsakliga läromedlet är ofta nödvändigt som ett komplement, men det är viktigt att materialet som används ligger i linje med den progression och systematik som ligger till grund för läromedlet och den ordinarie läsundervisningen i övrigt¹⁹ (Montgomery och Hanlin, 2025). Ljudningsbara böcker, även kallade avkodningsböcker, är ett bra komplement till ordinarie lättlästa böcker i den tidiga läsundervisningen. En ljudningsbar bok/avkodningsbok innebär att texten anpassats så att eleven enbart möter sådana kopplingar mellan ljud-bokstav och bokstavskombinationer som de hunnit lära sig i undervisningen, något som gör att nybörjarläsaren redan från start kan ljuda sig igenom en hel bok, lära sig att ljuda framför att gissa och utveckla en självbild som läsare (Castles m. fl., 2018).

De tidiga skolåren är viktigast

I en evidensbaserad läsundervisning läggs särskild vikt att utveckla de grundläggande läsfärdigheterna fonemisk medvetenhet och avkodning under de första skolåren som är en kritisk period för att utveckla avkodningsförmågan. Senast i årskurs 2 bör elever ha knäckt läskoden och börjat automatisera sin läsning. Parallellt behöver undervisningen kontinuerligt stärka språkförståelsen, där ordförrådet är en nyckelfaktor. I de tidigaste skolåren sker detta främst genom högläsning och ordförrådsutvecklande aktiviteter, där nya ord introduceras både planerat och spontant. När avkodningen väl är etablerad hos alla elever får språkförståelsen en allt mer central roll i undervisningen (Montgomery & Hanlin, 2025).

¹⁸ Exempel på sådana är memorerings-, fördjupning- och kontrollstrategier, där de två senare har störst effekt på läsförståelsen.

¹⁹ Om exempelvis kopplingen mellan språkljudet sj- (alternativt tj-) och bokstaven g i ordet "gelé" plötsligt dyker upp i en övning, utan att denna lärts ut, kan många eleven inte tillämpa ljudningsstrategi. De blir då tvungna att ta till gissningsstrategi i stället, något som kan förvirra och riskerar att etablera detta som en betydligt mindre effektiv vana.

Kartläggning av läsutvecklingen

För att lärare ska kunna bedriva en högkvalitativ undervisning krävs kunskap om var barnen befinner sig i sin språk-, läs- och skrivutveckling (Seidenberg, 2017). Detta är särskilt avgörande under F-3, då de grundläggande stegen i läsutvecklingen tas. Genom screening, testning av elevers läsförmåga i grupp, får läraren snabbt en överblick över klassens styrkor och utmaningar och kan anpassa undervisningen därefter (Hagtvet, 2016). För att vara meningsfull måste testningen ge relevant information om vilka elever som behöver extra stöd och vilka specifika färdigheter som behöver utvecklas för att skapa progression (Thörnroth, 2018 samt Hallin, 2018). En screening ger en översiktlig bild av elevernas läsförmåga och identifierar elever som riskerar att halka efter. Vid behov följs den av fördjupad kartläggning för att tydliggöra vilka färdigheter som är otillräckliga. Utifrån detta planeras och genomförs riktade insatser. Slutligen utvärderas effekten genom strukturerad uppföljning för att säkerställa att eleven gör framsteg mot årskursadekvat nivå.

Tidiga och intensiva stödinsatser för elever med lässvårigheter

För att elever som möter svårigheter i sin läsutveckling ska kunna nå årskursföväntad nivå krävs utökad och riktad undervisning. Det innebär dels en ökad intensitet, exempelvis stödinsatser fem gånger i veckan, dels en förlängd tidsperiod, ibland över flera år, för att eleven ska kunna komma ikapp. För att insatserna ska vara effektiva behöver de bygga på evidensbaserade metoder, riktade mot just de färdigheter som eleven behöver utveckla vidare. Detta förutsätter ofta undervisning i liten grupp eller en-till-en, genomförd av lärare med specialistkompetens inom språk-, läs- och skrivutveckling.

Stödinsatser bör sättas in så tidigt som möjligt, helst innan eleven själv blir medveten om sina svårigheter, för att minska risken för negativa effekter på självkänsla och motivation. För de elever som, trots omfattande och långvariga stödinsatser, inte når tillräckligt långt i sin läsutveckling är det helt avgörande att tidigt introducera och säkerställa tillgång till kompensatoriska lärmekans och assisterande teknik, så att fortsatt kunskapsutveckling möjliggörs.

En forskningsbaserad modell för att organisera skolans arbete med att ge tidiga, intensiva och träffsäkra stödinsatser är Response to Intervention (RTI) (Montgomery & Hanlin, 2025; Fridolfsson, 2023; Foughantine & Jacobsson, 2023; Snowling & Hulme, 2007).

Vill du veta mer?

Nedan följer förslag på vidare resurser för att fördjupa kunskaperna om läsinlärning och läsundervisning:

- **Lära barn att läsa**
Digital bok med samlade artiklar om läsmodeller och läsundervisning från en rad svenska läsforskare.
www.legilexi.org
- **Language at the speed of sight** av Mark Seidenberg (2017)
Populärvetenskaplig bok som går på djupet med hur det går till när vi läser och varför kunskaperna inte fått genomslag i undervisnings-system världen över.
- **Sold a story – How teaching kids to read went so wrong** av Emily Hanford (2022)
Podcast som fått stor uppmärksamhet i USA om hur lärare "sålts in på" läsundervisningsmetoder som inte har forskningsstöd.
- **Ending the reading wars – reading acquisition from novice to expert** av Castles, Rastle & Nation (2018)
Vetenskaplig översikt över kunskapsläget inom läsutveckling och läsundervisning.
- **Forskningsbloggen** av Anna-Eva Hallin
Här lyfter logopeden och språkforskaren Anna-Eva Hallin fram både svensk och internationell forskning om språk-, läs och skrivutveckling.
www.språkforskning.se

Referenser

Al Otaiba, S., Connor, C. M., Foorman, B., Schatschneider, C., Greulich, L., & Sidler, J. F. (2009). Identifying and intervening with beginning readers who are at-risk for dyslexia. *Perspectives on Language and Literacy*, 35(4), 13-19.

Al Otaiba S, Wagner RK, Miller B. "Waiting to Fail" Redux: Understanding Inadequate Response to Intervention. *Learn Disabil Q*. 2014 Aug;37(3):129-133.

August, D. and Shanahan, T. (2006). *Developing Literacy in Second-Language Learners: Report of the National Literacy Panel on Language-Minority Children and Youth*. Center for Applied Linguistics, Lawrence Erlbaum Associates: Mahwah, NJ.

Beck, I.L., McKeown, M.G., & Kucan, L. (2013). *Bringing words to life: Robust vocabulary instruction* (2nd ed.). New York, NY: Guildford. Bereiter, C.

Castles, A., Rastle, K., & Nation, K. (2018). Ending the reading wars: Reading acquisition from novice to expert. *Psychological science in the public interest*, 19 (1), 5-51

Cummins, J. (2017). *Flerspråkiga elever – undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur och Kultur

Department for education: England moves to fourth in international rankings for reading (Hämtad 250902) <https://www.gov.uk/government/news/england-moves-to-fourth-in-international-rankings-for-reading>

Ehri, L. (2020) *The Science of Learning to Read Words: A Case for Systematic Phonics Instruction*. Special Issue: The Science of Reading: Supports, Critiques, and Questions. Volume55, IssueS1

Foughantine, A. och Jacobsson, C. (2024) *Kartläggning och åtgärder vid läs- och skrivsvårigheter och dyslexi*. Högrefe psykologiförlaget AB.

Frangini, E., och Holmberg, C. (2019) *Rätt att undervisas – en studie med fokus på den språkliga och fonologiska medvetenheten i förskolan*. Skolporten lärande och ledarskap Nr 4.

Fridolfsson, I. (2023). Hur svensk skola missar elever som inte lär sig läsa – en granskning av bedömningsstöden i svenska. *Näringslivets skolforum*. Stockholm: Svenskt Näringsliv. Hämtad från: https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/utbildning/hur-svensk-skola-missar-elever-som-inte-lar-sig-lasa_1204231.html

Fridolfsson, I. (2020). *Grunderna i läs- och skrivinläring*. Studentlitteratur.

Fälth, L. & Hallin, A E. (2023). Så löser vi läskrisen på lågstadiet. *Näringslivets skolforum*. Stockholm: Svenskt näringsliv. Hämtad från: https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/utbildning/sa-loser-vi-laskrisen-pa-lagstadiet_1204228.html

Fälth, L., Nordström, T., Andersson, U., & Gustafson, S. (2019). An intervention study to prevent 'summer reading loss' in a socioeconomically disadvantaged area with second language learners. *Nordic Journal of Literacy Research*, 5(3). <https://doi.org/10.23865/njlr.v5.2013>

Gough, P. B., & Tunmer, W. E. (1986). Decoding, reading, and reading disability. *Remedial and special education*, 7(1), 6-10

Haake, M., & Gulz, A., (2024). *Det oundgängliga klassrummet – en framställning på kognitionsvetenskaplig grund*. Natur & Kultur

Hagtvet, B. E., Frost, J., & Refsahl, V., (2016). *Intensiv läsinläring: Dialog och bemästrande när läsningen har låst sig*. Studentlitteratur.

Hallin, A. E. (2018). *Screening av läsförmåga – en möjlighet till rätt insatser i rätt tid!* [Språkforskning.se](https://www.sprakforskning.se/forskningsbloggen2/2019/9/17/svr)

Hallin, A. E. (18 09 2019). *The Simple View of Reading: en läsmodell alla bör känna till*. Hämtat från [Språkforskning.se](https://www.sprakforskning.se/forskningsbloggen2/2019/9/17/svr): <https://www.sprakforskning.se/forskningsbloggen2/2019/9/17/svr> den 14 04 2025

Heller Sahlgren, G. (2023). *Svenska fjärdeklassares läsförståelse – trender och förklaringar*. Stockholm: Näringslivets skolforum.

Heller Sahlgren, G. (2024). *Vad kan vi lära av PISA 2022? Faktorer bakom svenska elevers resultat*. Stockholm: Näringslivets skolforum.

Hoover, W., & Gough, P. (1990). The SSimple view of reading. *Reading and Writing*, 2, 127-160.

Kjeldsen, AC. (2019) *The Nordic Model: Language games promoting literacy skills. A 10 year phonological intervention follow-up from kindergarten to grade 9*. Åbo Akademi University

LegiLexi. (den 27 08 2025). *En liten stiftelse med stora mål*. Hämtat från <https://legilexi.org/om-oss>

Lervåg, A., & Aukrust, V. G. (2010). Vocabulary knowledge is a critical determinant of the difference in reading comprehension growth between first and second language learners. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(5), 612-620.

Lexplore. (den 27 08 2025). *Systematisk läsutveckling som gör skillnad*. Hämtat från <https://lexplore.com/>

Lindahl, R. (1954). *Instruktioner, normer och användning av läsproven H4 och H5*. Västra Frölunda: Rikard Lindahl Förlag.

Lundberg I., Rydkvist, M., & Strid, A. (2018). *Bornholmsmodellen – Språk-
lekar i förskoleklass. 3:e upplagan*. Natur & Kultur Läromedel.

Melby-Lervåg, M., Lyster, S.-A. H., & Hulme, C. (2012). Phonological Skills and Their Role in Learning to Read: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 138(2), 322-352.

Moats, L. C. (2020). *Teaching Reading Is Rocket Science: What Expert Teachers of Reading Should Know and Be Able to Do*. American Federation of Teachers, 1-29.

Montgomery, P. och Hanlin, A. (2025) *It's Possible!: A Leadership Plan for Implementing Quality Reading Instruction and Ensuring Literacy for All. Increase reading proficiency for all students*. [Solutiontree.com](https://www.solutiontree.com).

Myrberg, M. (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*. Lärarhögskolan i Stockholm

National Center for Family Literacy (2009). *Developing Early Literacy: Report of the National Early Literacy Panel*. Washington, DC: National Institute for Literacy.

National Reading Panel (NRP), National Institute of Child Health, & Human Development (US). (2000). *Report of the National Reading Panel: Teaching children to read: An evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction: Reports of the subgroups*. National Institute of Child Health and Human Development, National Institutes of Health.

Nilvius, C. (2024). RTI-modellen i praktiken: Tidig upptäckt och tidiga insatser i läs-, skriv- och räkneundervisning. Gothia Kompetens.

Pikulski, J. J., & Chard, D. J. (2005). Fluency: Bridge Between Decoding and Reading Comprehension. *The Reading Teacher*, 58(6), 510-519.

Reading Rockets. (n.d.). NELP report: Developing early literacy. Hämtad från: <https://www.readingrockets.org/topics/preschool-and-child-care/articles/nelp-report-developing-early-literacy> (Hämtad 250214)

Regeringskansliet. (den 03 01 2024). Uppdrag till Skolverket för att öka möjligheterna att följa elevers kunskapsutveckling. Hämtad från Pressmeddelande från Utbildningsdepartementet: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/01/uppdag-till-skolverket-for-att-oka-mojligheterna-att-folja-elevers-kunskapsutveckling/>

Ruin, P. (2025). *Grundskolläraren: Storsatsning ger läsningen helt ny energi*. Hämtad från: <https://www.vilarare.se/grundskollararen/reportage/storsatsning-ger-lasningen-helt-ny-energi/>

Scarborough, H. S. (2001). Connecting early language and literacy to later reading (dis)abilities: Evidence, theory, and practice. I S. Neuman & D. Dickinson (Eds.), *Handbook of early literacy research* (s. 97-110). Guilford Press.

Seidenberg, M. (2017). *Language at the Speed of Sight: How we read, why so many can't, and what can be done about it*. Basic Books.

Shanahan, T. (2018). *Evidence-Based Reading Instruction*. Hämtad från: <https://www.shanahanonliteracy.com/publications/evidence-based-reading-instruction> (Hämtad 250217)

Skolinspektionen. (2009). *Lärares behörighet och användning efter utbildning: Hämtad från: https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2009/larares-behorighet/larares-behorighet-2.pdf*

Skolverket. (2021). *Språk-, läs och skrivutvecklare – en resurs för ökad kvalitet och likvärdighet i undervisningen*. Stockholm: Skolverket

Skolverket. (2022). *Särskilt stöd i grundskolan sätts in för sent*. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/om-oss/aktuellt/nyheter/nyheter/2023-04-20-sarskilt-stod-i-grundskolan-satts-fortsatt-in-for-sent>

Skolverket. (2023a). *PIRLS 2021. Läsformågan hos svenska elever I årskurs 4 I ett internationellt perspektiv: Hämtad från: https://www.skolverket.se/publikationer?id=11490*

Skolverket. (2023b). *PISA 2022.15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap*. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=12177>

Skolverket (2023c): *Effektkedjan – ett planeringsinstrument*. Hämtad från: <https://larportalen.skolverket.se/api/resource/P03WCPLAR174664>

Skolverket (2024). *Enskilda huvudmän i grund- och gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket. Hämtad från <https://www.skolverket.se/download/18.482cb7b318fa88de3746/1716532156246/pdf12838.pdf>

Skolverket (den 14 11 2024). *Utveckling av kartläggningsmaterial och bedömningsstöd – Redovisning av Skolverkets uppdrag att utveckla kartläggningsmaterial och bedömningsstöd*. Hämtad från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/regeringsuppdrag/2024/utveckling-av-kartlaggningsmaterial-och-bedomningsstod>

Skolverket. (n.d.). *Testbaserat lärande kan visa elevens kunskapsutveckling*. Hämtad 250220 från: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/testbaserat-larande-kan-visa-elevens-kunskapsutveckling>

Smith, R., Snow, P., Serry, T., & Hammond, L. (2021). The Role of Background Knowledge in Reading Comprehension: A Critical Review. *Reading Psychology*, 42(3), 214-240.

Snow, P. C. (2021). SOLAR: The Science of Language and Reading. *Child Language Teaching and Therapy*, 37(3), 222-233.

Snowling MJ. From language to reading and dyslexia. *Dyslexia*. 2001 Jan-Mar;7(1):37-46. doi: 10.1002/dys.185. PMID: 11305230.

Snowling, J M., Hulme, C., (2007) *The Science of reading – a handbook*. Blackwell publishing.

SOU 2024:81. *Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning: Betänkande av utredningen om att utveckla lärar- och förskollärarytbildningarna*: Stockholm 2024. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/contentassets/a1902cd0a0b94cee96972507f4a6c000/amneskunskaper-och-lararskicklighet---en-reformerad-lararutbildning-sou-202481.pdf>

SOU 2025:19. (2025). *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande*. Hämtad från <https://regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2025/02/sou-202519/>

Spencer, N. (2024) *Comprehensive early literacy policy and the “Mississippi Miracle”*,

Economics of Education Review, Volume 103, 2024,102598, ISSN 0272-7757,<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2024.102598>.

Stanovich, K. E., (1986). Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy. *Reading Research Quarterly*, 21(4), 360-407.

Taube, K., Fredriksson, U. & Olofsson, Å. (2015). *Kunskapsöversikt om läs- och skrivundervisning för yngre elever*. Hämtad från: https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b34/1555424813359/Kunskapsöversikt-om-las-och-skrivundervisning-foer-yngre-elever_VR_2015.pdf

Taube, K. (2004). *Läsinlärning och självförtroende – psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser*

Thörnroth, A. (2018). *Lära barn att läsa: vägen från fonologisk medvetenhet till god läsförståelse*. Stockholm: LegiLexi.

Tärning, B., Ihse Seward, A., Haake, M., och Gulz, A. (2024). *En F-3-läraryt utbildning på vetenskaplig grund för bättre tidigt läs- och skrivutveckling*. Näringslivets skolforum. Stockholm: Svenskt näringsliv. Hämtad från: https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/utbildning/en-f-3-lararutbildning-pa-vetenskaplig-grund-for-battre-tidig-las_1218664.html

Utbildningsdepartementet. (den 03 01 2024). Uppdrag till Skolverket för att öka möjligheterna att följa elevers kunskapsutveckling. Hämtat från Pressmeddelande från Utbildningsdepartementet: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/01/uppdag-till-skolverket-for-att-oka-mojligheterna-att-folja-elevers-kunskapsutveckling/> den 27 08 2025

Utbildningsdepartementet. (den 18 06 2025). Klubbat i riksdagen – tioårig grundskola från hösten 2028. Hämtat från Pressmeddelande från Utbildningsdepartementet: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/06/klubbat-i-riksdagen--tioarig-grundskola-fran-hosten-2028/> den 27 08 2025

Viktorsson, J. & Nyrén, J., (2024). *Sydsvenskan: Skånska toppstudenter kan inte läsa böcker: "Orkar inte"*. Hämtad från: <https://www.sydsvenskan.se/2024-11-11/skanska-toppstudenter-kan-inte-lasa-bocker-orkar-inte/>

Whitten., E. m. fl. (2009). *RTI success Proven tools and Strategies for Schools and Classrooms*. Free Spirit Publishing

Willingham, D., (2024). *Varför gillar inte elever skolan?* Natur & Kultur

Wolff, U., Gustafsson, JE. (2022). *Early phonological training preceding kindergarten training: effects on reading and spelling*. *Read Writ* 35, 1865–188

Om författarna

Ingrid Thulin Olander
Språk-, läs- och skrivutvecklare

Ingrid Thulin Olander är språk-, läs- och skrivutvecklare och driver förvaltningsövergripande utvecklingsarbete inom förskola, grundskola och anpassad grundskola i Lunds kommun.

Hon är legitimerad logoped med kurser i praktisk och agil projektledning. Inom ramen för sitt företag *Språk-, läs- och skrivbyrån* (spraklasskrivbyran.se) genomför hon konsultuppdrag, föreläsningar och skriver läromedel inom evidensbaserad ordförrådsundervisning med målgruppen förlag, intresseorganisationer och skolhuvudmän.

Marie Åkerlund
Språk-, läs- och skrivutvecklare

Marie Åkerlund är språk-, läs- och skrivutvecklare och driver förvaltningsövergripande utvecklingsarbete inom förskola, grundskola och anpassad grundskola i Lunds kommun.

Hon har utbildning som specialpedagog med fördjupning mot tal- och språkutveckling samt speciallärare med inriktning inom grav språkstörning. Marie är vidareutbildad i praktisk och agil projektledning och driver även konsultföretaget *Lilla Mås*, som erbjuder specialpedagogisk handledning, kompetensutveckling och läsfrämjande insatser.

Näringslivets
skolorum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM